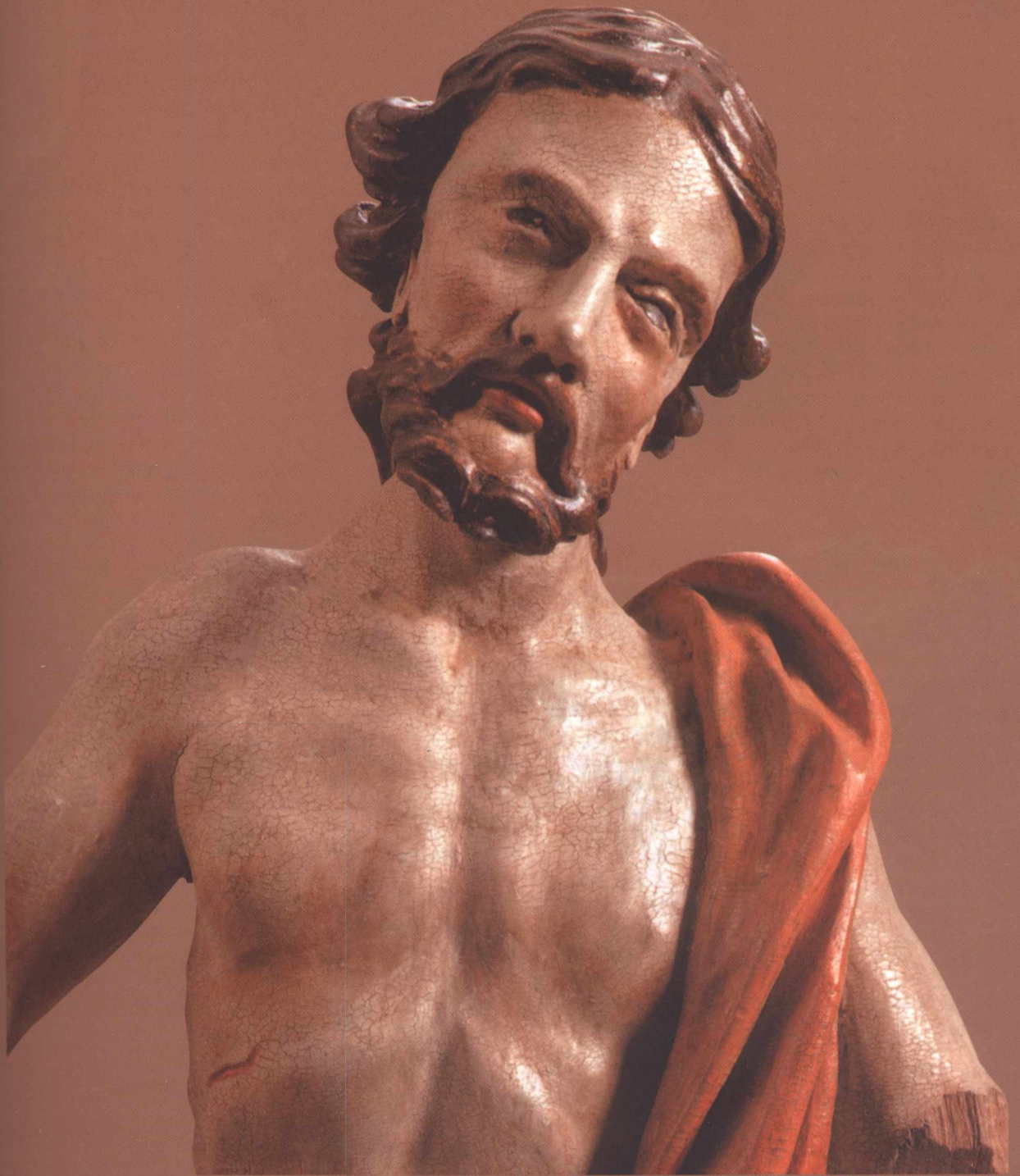

Lelkipásztor

Evangélikus
Lelkeszi Szakfolyóirat

74. évfolyam
1999/9.

TARTALOMJEGYZÉK

MÉCSÉS A TE IGÉD

Szabóné Mátrai Marianna: De ki a felebarátom.....321

TANULMÁNYOK

Nagy Gyula: A teremtés teológiája 2.rész.....322

Rókusfalvy Pál: A nevelés iránytűje: a nevelési eszmény324

Harmati Gergely: Mondializáció és/vagy globalizáció327

Gottfried Adam: Az evangélikus nevelés felelősségének tudomásulvétele a gyülekezetben, az iskolában és a társadalomban I. rész. *Ford. Sztűcs Kinga*.....330

KITEKINTÉS

Nagy Gyula: Egyházi Világhíradó X. évfolyam 9. Szám.....332

Finta Gergely: Egy svédországi tanulmányút tapasztalatai336

A beszámoló melléklete – A vasárnapi istentisztelet liturgiája a svédországi rendben és a magyarországi Agenda Bizottság tervezetében – közli: *Finta Gergely*338

Thiering Etelka: Idegennyelvű lektorátuson tanítok (Benyomásaim a Károli Gáspár Református Egyetemen)341

Pósfay György: Az angol Templeton Emlékalapítvány 1999. Évi kitüntettje egy amerikai fizikus és teológus, Ian Barbour.....343

FIGYELŐ

Szabó Lajos: Az önarckép és a rólunk alkotott kép. Rectori beszéd 1999. Jún. 18-án az EHE tanévzáró ünnepi ülésén.....344

75 éve született Albrecht Peters (*Rudolf Keller* előadása Budapest 1997. júl. 4-én németből ford. *Korányi András*.....346

Roszík Dániel: A lutheránusság ajándéka I. rész.350

FÓRUM

Bartha István: Köszönet és válasz *Roszík Daninak*353

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

Korányi András: Szentháromság ünnepe utáni 15. vasárnap355

Ifj. Hafenscher Károly: Szentháromság ünnepe utáni 16. vasárnap.....356

Cselovszky Ferenc: Szentháromság ünnepe utáni 17. vasárnap.....357

Solymár Mónika: Szentháromság ünnepe utáni 18. vasárnap.....358

A Pastorkolleg Neuendettelsau kurzusai.....360

Lelkipásztor

Evangélikus Lelkészi Szakfolyóirat

Megjelenik havonta

Felelős szerkesztő: Szabóné Mátrai Marianna, 1141 Budapest, Rózsavölgyi köz 3. Tel.: 469-1050

A szerkesztés munkájában a szerkesztőbizottság vesz részt.

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, 1085 Budapest, Üllői út 24. Tel/Fax: 317-1108; 317-5

Felelős kiadó: Tóth-Szöllős Mihály

Készült: a CREA - PRINT gondozásával

Tördelés: ifj. Fülöp Attila

Egy szám ára: 290,- Ft. Előfizetési díj fél évre: 1900,- Ft. egy évre: 3800,- Ft. (3.480 Ft.+mellékletek).

Nyugdíjas lelkeszek és teológiai hallgatók fele árat fizetnek.

Külföldi előfizetések: Szomszédos országokba (postaköltséggel együtt): évi 5.100,- Ft.

Egyéb külföldi országokba: 6.600,Ft. / 42 USD vagy 60 DEM postaköltséggel

A borítón: a Feltámadott Krisztus Vadosfáról. Az Evangélikus Múzeum bocsátotta rendelkezésünkre

A fotót készítette Molnár Géza. A borítót: ifj. Harmati Béla tervezte

MÉCSÉS I GÉ D

De ki a felebarátom?

Egy törvénytudó kérdezte ezt egyszer Jézustól. Ki az, akit úgy kell szeretnem, mint önmagamat? Ki az, aki Isten után az életem centrumában helyezkedik el? Kicsit általánosabban fogalmazva az a törvénytudó kérdése, hogyan rendezem be az életemet, hogy az Istennek tetsző, vagyis értelmes és boldog legyen.

Szeptembert írunk. Júniusban nem tudtam elképzelni, hogy újra föltámad bennem az a jól ismert nyárvégi érzés: indulni kéne, kezdeni, ötleteim vannak, ambícióim. Júniusban azt gondoltam, ez lesz az a nyár, ami biztos, hogy nem hozza meg ezt a jellegzetes, augusztus végi, szeptember eleji belső pezsgést. Fáradt voltam, elhasználdott, lendületet vesztem. És tessék, itt a csoda, a mindig ismétlődő, mindig újraeledő: szeptember van, kezdeni kéne; jó dolgokat folytatni szeretnék, fásultakat újracsereálni; mozdulni, lépni; mozgatni, indítani. Csak hát... „ki a felebarátom?” Hogy rendezem a dolgaimat, hogy a tervek ne maradjanak álmok, a lendület ne törjön meg hetek alatt, a kedv el ne fogyjon az első elkedvetlenítő helyzetnél? Milyen rendet csináljak *belül*, önmagamban, hogy rend és lendület jellemezze a munkámat? „Ki a felebarátom?”

Jézus *példatörténettel* felelt a törvénytudó kérdésére.

Egy lelkész-rokonnal beszélgettem a nyáron. A téma analógiáig ismert a mai magyar evangélikus egyházban: többet kellene a lelkésznek látogatnia. Azt várják, hogy a lelkész-rokon szélesebb kört látogasson. „De hát hogy várhatnak el olyasmit, hogy szegény gyerek csak úgy odaállítson ismeretlenekhez?” – háborodik fel a kedves rokon. A társaságban több lelkész van. Egy sem tiltakozik.

Posztgraduális tanfolyam a Teológián. Möller professzor amolyan önéletrajzi vázlattal kezd. Lelkészi pályája egy állomásait emlegeti, gyülekezeti munkát egy eléggé szekularizálódott környezetben. Látogatás közben jóleső csodálkozással tapasztalja, hogy a lelkész előtt kinyílnak a dupla hevederzárás, vasrácsos ajtók. Olyanok is, amelyek ügynököknek, közvélemény-kutatóknak és mindenki másnak zárva maradnak. Olyanok is, amelyek szinte sosem nyílnak ki azért, hogy lakóik templomba induljanak. A tanfolyam hallgatóinak egy része bólogat – jól ismeri ezt az élményt.

Töprengök. Mi az az erő, ami újra és újra kisodorja lelkészi életünk középpontjából azt az egyetlen, akinek ott Isten után jogos helye van: *az embert*, és mindenféle dolgokat, tárgyakat, pótcselekvéseket csempész a helyére?

Mi tesz lelkészt morc, barátságatlan, emberkerülő könyvmollyá, holott okos, olvasott, felszabadult, barátságos lelkészekre volna szükség? Milyen erő tart lelkészeket a

számítógép fogságában úgy, hogy híveik emberi szó *helyett* is professzionálisan szerkesztett gyülekezeti újságot kapnak? Miért foglalkozunk szívesen, szakszerűen kisgyerekekkel, és miért veszítjük el a bátorságot, a kedvet és a hangot, ha tizenévesek vagy húszévesek közé lépünk? Miért szervezünk lelkesen kirándulásokat, táborokat, túrákat, és miért nem tudunk mit kezdeni a fiatalokkal a gyülekezeti *hétköznapi*okban? Miért találnak csak kampányszerű *programra*, miért nem *otthonra* a gyülekezetben? Miért menekülünk kollégák és közegyházi témák társaságába, időnként dzsungelébe, holott természetes közegünk a saját gyülekezetünk lenne, iméntiek pedig *a tágabb kört* képeznék csupán? Miért érezzük magányosnak és elhagyatottnak magunkat saját gyülekezetünk körében? Miért olyan sok az elégedetlen, megkeseredett, de legalábbis lendületét veszített ember közöttünk? Miért veszítjük el helyünket, megelni próbálunk? Egyensúlyunkat, mielőtt bátran mozogni segítené? Erőnket, mielőtt igazi lendületet, életkedvet, életélvezetet adna?

Hogy mernék odamenni? – kérdezi a rokon. Hogy mehetnék oda? – kérdi ugyanígy a példázat papja és lévitája. Mért ne mennék oda? – kérdezi a samaritánus és vele együtt a heidelbergi professzor. Mitől görcsös az egyik és oldott a másik? Mitől lesz elégedetlen mindig és mindenütt az egyik és boldog a másik? A „Ki a felebarátom?” megkerülhetetlen, alapvető kérdésére egyetlen jó válasz van. Ez a centrumba Isten után *az embert* helyezi. Azt a *bárkit*, aki épp most itt van a közelemben. Falusi nénit, tengő-lengő, szemtelen fiatait, maga-se-tudja-mért templomi esküvőt óhajtó, jegyespárt, magabiztos egyetemistát, lassú észjárású öreget, lelkészbosszantó igényekkel előálló gyászolót. Az embert – mindenféle jelző nélkül. Az a gyanúm, minden más válasz valamiféle *törvényt* helyez a középpontba. Ez az egyetlen pedig *evangéliumot*. Ezért kötöz meg az egyik és szabadít fel a másik. Ezért nem adja meg soha, amit ígér az egyik, és többet ad a vártnál a másik. Ezért szipolyoz ki az egyik, és ajándékozik a másik. S hogy a fordítottját ígéri? Hát igen, ez mindig így szokott történni. Nem volna szabad hinnünk a látszatnak, csak a szóra (=igére) kellene hallgatnunk. Nem volna szabad lelkesen bólogatnunk a rokonnak, el kéne indulni megismerni a professzor tapasztalatát. Engednünk kellene a görcsös törvényből, hisz a magunk bőrén tapasztaljuk, hogy a betű megöl. Hagynunk kellene, hogy felszabadítson és felemeljen a Lélek. Keresnünk kellene a választ – a jót – a törvénytudó kérdésére.

Szabóné Mátrai Marianna

NAGY GYULA:

A TEREMTÉS TEOLÓGIÁJA*

(2. rész)

8. A világ teremtése: menny és föld

A Szentírás teremtéstörténetével és a Niceai Hitvallással együtt valljuk, hogy Isten a mennynek és a földnek, minden láthatónak és láthatatlannak a Teremtője¹. Teremtés-hitünk tartalmának a végiggondolása során ezért nem mehetünk tovább anélkül, hogy föl ne vessük a további, adódó kérdést: hogyan értjük a teremtéstörténetnek és az ókori hitvallásnak ezt a kijelentését a második keresztyén évezred végén, a tudományok mai állása mellett a mennyről és a földről, a látható és láthatatlan világról?

a. A látható világ

A Szentírás keletkezése idején a „látható világ” még valami egészen mást jelentett, mint ma. „A bibliai ember számára a világtér nem nagyobb mint egy gömb, a Föld-tányér átmérőjével. A mai csillagász viszont olyan világtérrel számol, amelynek kiterjedését a „fényév” egységével kell mérnünk, miközben egyetlen „fénymásodperc” is a Föld egyenlítőjének hétszeres távolsága. Közben pedig a legtávolabbi, számunkra még a fölismerhető égitestek távolságát a fényévek százmillióival számítják. A világegyetemről alkotott képünk sokmilliószorosára nőtt meg!”² És ma már a Föld sem a világegyetem központja, mint a régi ember számára. Egy parányi kis porszem csupán az elképzelhetetlen kiterjedésű világmindenségben.

Ez a látható világ azonban nemcsak külső kiterjedésében nőtt meg számunkra ilyen mérhetetlenül. Ugyanez

történt az „ellenkező irányban” is, az anyag belső szerkezetére vonatkozóan. Míg látható világunk – ez a Föld, tengereivel és hegyóriásaival, a földi élet minden szépségével és gazdagságával – szinte parányi porszemmé vált, addig a szemmel alig látható porszem viszont az atomfizika számára egy új „univerzummá” változott át. Ha ezt a számunkra látható világot a sokmilliószorosára kicsinyítjük gondolatban, akkor egy nekünk már elképzelhetetlen „kis világegyetembe” kerülünk: az anyagot alkotó atom-magok és a körülöttük óriási távolságokban keringő elektronok világába. És ha ezt a lekicsinyítési folyamatot még sokszorosán tovább folytatjuk gondolatban, csak akkor érkezőnk el a nemrég fölfedezett, még végtelenül kisebb, ún. legújabb elemi részecskéik, a kvarcok világába. Itt az anyag és az energia szinte egyé válnak, ami ugyancsak elgondolhatatlan számunkra.

De világképünk radikális megváltozása a legutóbbi évszázad során még egy harmadik irányban is végbement. Ez az idői dimenzió kiterjedése a tudomány számára. A Biblia időszámítása szerint az ókori ember még emberöltőkkel és évszázadokkal számolt. A 20. század tudománya – amennyiben Földünk életkoráról és a világegyetem, az Univerzum koráról van szó – már évmilliárdok sokaságáról beszél. A legújabb elméleti fizika szerint ez a látható világ és az Univerzum csillagrendszerének milliárdjai egy időben rendkívül távoli, de mégis egy meghatározott időpontban, egy végtelen sűrűségű „pont” ős-robbanásából jöttek létre. S a világegyetem azóta – évmilliárdok óta – állandó kiterjedésben van.

A modern tudomány térben és időben egyaránt szédítő távlati sem némíthatják el azonban a gondolkodó ember, a kutató tudós elkerülhetetlen kérdéseit. Mi van ezekben a számunkra már elképzelhetetlen, a természettudományok által legújabbban föltárt, „végső határokon” túl?

És mi van a sokmilliárd évvel ezelőtti „ős-robbanás” előtt? Miből keletkezett a végtelenül kis kezdetből évmilliárdokon át rohamosan kiterjedő világegyetem? És mi indította el ezt a határtalanul hatalmas folyamatot az időben?

Kérdések, amelyekre a modern természettudományok legnagyobbjai sem ismerik a választ. A 20. század kezdetén Max Planck fölfedezte az anyag és az energia elemi részecskéinek végső egységét. Albert Einstein relativitás-

* Részlet az „Evangélikus Dogmatika” kiadás előtt álló I. kötetéből. Ennek tartalma: I. Bevezetés: A dogma és a dogmatika az egyházban. II. Alapvetés (Prolegomena): A kinyilatkoztatás – Szentírás – A hitvallási iratok – A hitbéli megismerés. III. Az egyház tanításának igazságszisztemje: 1. A Szentháromság egy Isten (Teológia). 2. A teremtett világ (Kozmológia). 3. Az ember (Antropológia). 4. A bűn rontása Isten világában (Hamartiológia).

¹ Vö. *Nicaenum*: Credo in unum Deum... factorem coeli et terrae, visibilium et invisibilium.

² *Brunner, Emil*: Die christliche Lehre von Schöpfung und Erlösung. Dogmatik, Band 2. 39–40. lpk.

elmélete gyökeresen megváltoztatta a tudomány elképzeléseit a kiterjedt térről (végtelen-véges, „önmagába visszahajló” tér). *Carl-Friedrich Weizsäcker* az anyag és az energia elemi építőkövei mellett az információban ismerte föl ennek a mi látható világunknak a harmadik lényeges alkotóelemét.³ *Werner Heisenberg* Nobel-díjas fizikus pedig már 1941-ben egy, a berlini egyetemen tartott előadásán lepte meg a tudósok világát is azzal a kijelentésével, hogy a modern természettudomány legjobb kutatási módszereinek olyan, magában az emberben adott határai vannak, amelyeket még a legnagyobb tudós is képtelen átlépni.⁴ *Akkor és későbbi írásaiban Heisenberg, majd más természettudósok is ki merték mondani azt, ami azelőtt ebben a tudományban elképzelhetetlen volt: a természettudományok eddig elért, legújabb eredményei nem zárhatják ki az Isten-hit jogosultságát és igazságát! Mert az említett, a tudomány művelői elé vetett, végső határok miatt az Isten-hit és az igei kinyilatkoztatás igazsagai már túl vannak minden tudományos kutatás és megismerés végső és számunkra átléphetetlen határain. Így a 20. század közepén valóban összetört a 19. század ateista materializmusának a természettudományok eredményeire hivatkozó, rendíthetetlennek látszó önbizalma, a világ és benne az emberi élet tudományos, végső megismerhetősége felől!*

b. A láthatatlan világ

A Szentírás a maga egészében azt tanúsítja, hogy Isten a látható, földi világgal együtt egy számunkra láthatatlan, másik világot is teremtett. Ennek a láthatatlan világnak a neve a Szentírásban: *a menny, a mennyek országa*.⁵

Ennek a jól ismert bibliai kifejezésnek azonban *három, egymástól eltérő jelentése* is van, amelyeket világosan meg kell különböztetnünk. Elfogadhatjuk ebben a vonatkozásban a régi evangélikus dogmatika, a „lutheri ortodoxia” (17. sz.), hármass felosztását: 1. a menny, mint az égboltozat; 2. a menny, mint az angyalok és üdvözültek láthatatlan, teremtett világa; 3. a menny, mint az örök Szentháromság dicsőségének a „helye”, Isten országa.⁶

1) Az *ókori antik világkép* szerint, amely a Szentírásban is tükröződik, a Föld laposnak gondolt korongja fölött egy félgömb-alakú égboltozat található. Ennek „szféráira” vannak fölerősítve és így azokkal együtt keringenek a Föld fölött az égitestek, a Nap, a Hold és a csillagok. *Az ég szilárdnak gondolt boltozata fölötti tér* pedig az első értelemben vett „menny”, a „mennyek országa”. A mennyei, fölöttünk lévő, számunkra láthatatlan világnak az „ellenképe” pedig a Föld-korong alatti „alvilág”: a pokol, a Gonosz birodalom (vö. a középkor hármass, „dantei” világképe).

Ez a *térbeli* elgondolás a mennyek országáról a kopernikuszi világkép újkor-eleji elfogadásával számunkra már régen idejét múltta. A keresztyén ember számára a Biblia geocentrikus világképe ma már a bibliai kinyilatkoztatás két-hároméves „külső öltözéke”, amely nélkül Isten igéje az akkor élő emberek számára érthetetlen lett volna.

³ *Weizsäcker, C.F.*: Einheit der Natur. München, 1971. Az előzőekre vonatkozóan is: *Aichelin, H. – Leidke, G.* (Hrsg.): Naturwissenschaft und Theologie. Texte und Kommentare. Neukirchen, 1974. 91kk, 104kk, 227kk.

⁴ *Heisenberg, W.*: Die Grenzen der exakten Naturwissenschaft (híres berlini előadásának szövege). Berlin, 1941. – Das Naturbild der heutigen Physik. München, 1956.

⁵ sámajim /Ószövetség/, ουραπος, ουανοι, βασιλεια των ουρανων /Újszövetség/ Vö. 1Móz 1,1kk; Zsolt 148, 1–6; Mt 6,9; Kol 1,16, stb.

⁶ A megfelelő latin, dogmatikai szakkifejezések: coelum physicum – coelum angelorum et beatorum – coelum Dei maiestaticum.

Ezért a Biblia ókori világképén megbotránkozni nem más, mint megfelelni *a bibliai kinyilatkoztatás történeti valóságáról!*

2) *A mennyek országa, mint Isten teremtett, láthatatlan világa.*

Ezen a látható földi világon kívül az ige szerint Isten teremtett világának van egy másik „birodalma” is. Ez a számunkra nem látható, mivel a tér és idő földi dimenzióitól meg nem kötött, másik világ Isten bűn nélküli, legtökéletesebb teremtményeinek, az *angyaloknak*, és a földi világból Istenhez hazatért, *üdvözült lelkeknek* a „lakóhelye”.⁷

Emellett fontos igei kinyilatkoztatásként, számos összefüggésben szól a Szentírás ebben a láthatatlan világban az Isten ellen lázadó *Gonoszról* és ennek démoni szolgáliról, – de semmiképpen sem mint Isten teremtményeiről. Eredetüket a Szentírásban is homály fedi.⁸

Isten angyalainak, ezeknek az embemél tökéletesebb, büntelen és Istennek szolgáló teremtményeknek, valamint a Gonosz hatalmainak sokat vitatott dogmatikai kérdésére a következőkben még részletesebben visszatérünk.

3) *A menny mint Isten országa, a Szentháromság örökkévaló dicsősége.*

Végül, harmadik jelentésében a „menny”, a „mennyek országa” a Szentírásban *Isten országát*, a Szentháromság örökkévaló jelenléte dicsőségét jelöli meg.

Ilyen értelemben szólítjuk meg Istent a Jézustól tanult imádságban a következőképpen: „Mi Atyánk, *ki vagy a mennyekben!*”⁹ Ilyen értelemben szól a Biblia arról, hogy Isten Fia, Jézus Krisztus, a „mennyből szállt alá” és oda tért vissza föltámadása után, ahol „Isten jobbján ül”.¹⁰ Ugyancsak erre az örök, láthatatlan Isten országára utal Jézus megkeresztelkedése bibliai történetében a „megnyílt ég”, valamint a Szentlélek „alászállása” onnan Jézusra a Jordán vizében.¹¹

Végül, a hit rendíthetetlen bizodalmaival, *a keresztyén reménységgel* így tekintünk előre – a halál kapujának átlépése és a földi világ elmúlása után – a világ teremtésének és megváltásának végső céljára: a Szentháromság Isten dicsőségének *teljessé válására*, az angyalok és az üdvözültek örökkévalóságára ott, ahol „Isten lesz majd minden mindenkben.”¹²

SZAKIRODALOM A TOVÁBBI STÚDIUMHOZ ”

Aichelin, H – Liedke, G.: Naturwissenschaft und Theologie. Texte und Kommentare. 2. kiad. Neukirchen, 1974. 304 lap – *Althaus, P.*: Die christliche Wahrheit. Lehrbuch der Dogmatik. Gütersloh, 1949. II, 49–56. – *Barth, K.*: Kirchliche Dogmatik. III/1. 91–110. lpk. – *Bavink, B.*: Ergebnisse und Probleme der Naturwissenschaften. 10. kiad. Zürich, 1954 – *Beinert, W.*: Christus und der Kosmos. 1974 – *Bonhoeffer, D.*: Schöpfung und Fall. 4. kiad. Berlin, 1960 – *Brunner, E.*: Die christliche Lehre von Schöpfung und Erlösung. Dogmatik. Zürich, 1950. II, 3–52 – *de Chardin, Teilhard P.*: Le phénomène humain. Paris, 1959. 406 lap – *Elert, W.*: Der christliche Glaube. Grundlinien der lutherischen Dogmatik. 6. kiad. Erlangen, 1988. 618 lap. 247–260. lpk. – *Fritzsche, H.G.*: Lehrbuch der Dogmatik. Bd. I–III. Berlin, 1964 II,

⁷ Lk 2,13; Mt 18,10; Lk 22,43; Mt 18,33 stb.

⁸ Mt 4,1kk; 6,11; 25,41; Lk 11,14–20; 13,16 stb.

⁹ Mt 6,9

¹⁰ Lk 24,51; Jn 3,13; 6,38. 41–44. 51; Ef 1,20 kk; 4,9–10 stb.

¹¹ Mt 3,16; Mk 1,10 kk; Lk 3,21 kk; Jn 1,32–34.

¹² 1Kor 25,28; 2Pt 3,10; Jel 21,1–22,5 stb.

218–290 – *Gánóczy, A*: Schöpfungslehre. 2. kiad. 1987. 267 lap – *Heim, K*: Welterschöpfung und Weltende. Hamburg, 1952. 200 lap – Glaube und Denken. 4. kiad. Berlin, 1938. 264 lap – *Hübner, J*: Die Welt als Gottes Schöpfung zu ehren. Theologie und Naturwissenschaften heute. München, 1982 148 lap – *Löfgren, O*: Die Theologie der Schöpfung bei Luther. Göttingen, 1960. 350 lap – *Moltmann, J*: Gott in der Schöpfung. Eine ökologische Schöpfungslehre. 1985. – *Pöhlmann, H.G*: Abriss der Dogmatik. 2. kiad. Gütersloh, Dogmatik. Göttingen, 1958, 272 lap. I, 180–190. 214–230 – *Schumann, F.K.*: Vom Geheimnis der Schöpfung. Gütersloh, 1937 – *Tillich, P*: Systematische Theologie. 1. kötet: Stuttgart, 1956. 290–309 – *Trillhaas, W*: Dogmatik. Berlin, 1962. 584 lap. 132–152. lpk – *Vogel, H*: Gott in Christo. Dogmatik. Berlin, 1952. 2.

kiad. 1072 lap. 411 – 440. lpk. – *v. Weizsäcker, C.F.*: Zum Weltbild der Physik. 3. kiad. Leipzig, 1945 – *Wingren, G*: Schöpfung und Gesetz. (Dogmatik I). Göttingen, 1960. 200 lap. 11kk, 88 kk. –

Guítton, Jean: Isten és a tudomány (ford.). Budapest, Szt. István, 1993. 216 lap – *Masznyik, E*: Evangélikus Dogmatika. Pozsony, 1888. 240 lap. 58–62. lpk – *Pröhle, K*: A hit világa. Bevezetés a keresztyén hittanba. Győr, 1948. 360 lap. 144–152. – *Voigt, G.*: Bevezetés az egyház tanításába (ford.). Budapest, 1997. 27–30. lpk. –

** Irodalmi útbaigazítás a legújabb teológiai irodalom területén minden egyes önálló dogmatikai témához.

Rókusfalvy Pál:

A nevelés iránytűje: a nevelési eszmény

1. A pedagógiai gondolkodásban is kopernikuszi fordulat szükséges

„Hova tűntek a példaképek, az eszmények, a köz java mint cél?” *Thiering Etelka* kérdése a szellemi környezetvédelemről szóló kitűnő cikkében (1998) nem indokolatlan. Napjainkra nevelési eszmény nélkül maradtunk, iránytű nélkül tévelygünk. Ez a tény nemcsak közoktatásunkra, de általában egész közéletünkre, emberi kapcsolatainkra, népünk egészségére és munkájára is kihat.

A helyzetet súlyosbítja, hogy az elmúlt évtizedekben a silány emberkép és a hamis ellenségkép súlykolása megtette a magáét. Gyűlölködő, megosztott, gyanakvó társadalmat hozott létre. Az akkor kötelező „éberség” ma az emberek bemocskolásának, rágalmozásának népbetegségében pusztít tovább. *Kopp Mária* és *Skrabszki Aprád* „Magyar lelkiállapot” c. munkájából ismert (1992), hogy a neurotikus és a depressziós megbetegedések fontos háttérnyezője az ellenséges érzelmű beállítottság. Az ország betegségi és halálozási statisztikáját – közvetve a média is befolyásolja. A médiának mint a közvélemény irányítójának a felelőssége az emberekről alkotott kép és az emberek magatartásának alakításában minden más közéleti tényezőnél nagyobb. Ma még – ez ellenőrizhető tények kérdése – sajnos jóval kisebb azoknak a száma, akik termékeikkel az építő emberséget népszerűsítik és ezzel a társadalmi légkört is javítják. A sajtótermékeket, a rádió- és a tv-műsorokat elemezve azt tapasztaljuk, hogy riasztó mértékű túlsúlyban vannak a negatív érzelmekre ható, alacsony színvonalú (butítóan bárgyú), az eligazítás helyett zavarokeltő, a gyermekek, de a felnőttek emberségét is romboló, destruktív sajtótermékek és műsorok.

1995. augusztus 30-án a MTA *Tudósklubjában* beszélgetést folytattak a műveltségkép és az iskola kapcsolatáról. Ez a gondolatébresztő eszmecsere egyfelől rávilágított arra

is, hogy a műveltségkép, ill. műveltségesezmény problémája nem oldható meg az alapját tevő emberkép, a nevelési eszmény problémájának megoldása nélkül. Ez a vita tudós résztvevőinek már csak azért sem sikerült, mert igen nehéz gyökeresen szakítani a több mint kétezzer éves európai filozófia gondolkodásmódjával. Ez éppen olyan szentségtörést jelentene, mint amilyent a ptolemaioszi világképről a kopernikuszira való áttérés jelentett.

A nevelési eszmény alapja eddig mindig valamilyen filozófiai rendszer vagy ideológia volt, abból vezették le. Elvont értékkategória volt, melyet külső következményként törekedett a nevelés belsővé tenni, az emberi személyiségben, magatartásban megvalósítani. A valóság absztrakciója, az eszme, a másodlagos volt az alap. A helyzet már régen megérett a természetes, belső kiindulásra.

2. A nevelési eszmény alapja: az élet és az ember teljessége

Gyökeresen más megközelítés szükséges. Az eszmény valóságos értékkategória, de értéktartalmát nem valamilyen filozófiai eszmerendszer adja meg, hanem az élet és az emberi természet valósága. A nevelési eszmény alapjának olyannak kell lennie, hogy az élet és az ember teljességét önmagából és a legnagyobb értékére fejlesztve fogja át. Ez az alapot valójában az előző két cikkünkben már kifejtettük. Most csak kiegészítjük.

A nevelési eszmény megtalálása és megvalósítása az emberismeret és a nevelés metszéspontjában áll. Tudományos szempontból egyszerre pedagógiai, pszichológiai, biológiai, antropológiai és etikai probléma. A nevelési eszmény alapjának három pillére:

- 1) az ember egységes lelki természetének felismerése,
- 2) az élet tiszteletének etikája és
- 3) a nevelés funkcionális szemlélete.

Mindhárom közös: a természettudományos megalapozottság és az élet legmagasabb értékre emelésének az elve.

Eddig a nevelési eszményt meghatározták, levezették, deklarálták, résztényezőkből összerakták. Valójában a nevelési eszményt csak élettelen eszközként kibontani lehet. Hasonlattal élve: az eszmény mindannyiunkban benne van, csak egy *Michelangelo* szükséges a megmintázásához. Róla jegyzik fel, hogy amikor világhírűvé vált *Dávid* szobrát kifaragta, s egyik csodálója ennek titka után érdeklődött, azt felelte: nem is volt olyan nehéz létrehozni, hiszen a szobor készen benne volt a márványban, csak a fölösleget kellett lehántani a márványtömről.

3. A nevelési eszmény fejlődésre irányult emberkép

A nevelési eszmény emberkép; olyan „emberkép, amelyet a nevelésen átesett emberről magunkban hordunk” (*Kiss Árpád*, 1945). Olyan emberkép, amely az embert élete és embersége legnagyobb értékére fejlesztve, teljességében és tökéletesedésében mutatja be. A nevelési eszmény tehát fejlődésre irányult, a nemzet sorsát és jövőképét is tükröző emberkép. Funkciója pedig az, hogy élettörvényeken alapuló, természetes integráló erőként hat a nevelés minden területén és minden formájában.

A nevelési eszmény a mindenkori tudás szintjén tartalmazza az ember lényegének (természetének) teljességéről, a fejlődésről és a fejlesztésről kialakított képet. Így töltheti be integráló és iránytű funkcióját.

Az *ember lényegének teljességéről* az előző cikkünkben adtunk képet: az ember bonyolult, de egységes, lelki természetű élőlény, akinek mind törzsfejlődésében, mind egyedi fejlődésében egyre jobban tudatosulnak tudattalan erői és folyamatai. Az ember személyisége és cselekvése, magatartása csak ez utóbbiakkal teljes. Az embert, mint a nevelés alanyát és tárgyát ebben a teljességében kell látnunk és bánnunk vele. Ez a tény világosan érzékelteti, hogy a napjainkra kialakult és intézményesült nevelés mennyire felületi hatású, szűken értelmezett, de azt is, hogy mennyi új lehetősége és feladata van.

Ennek az emberképnek az alapján egészség- és betegségértelmezésünk is gyökeresen átalakul, kibővül. Ma már korántsem biztos, hogy aki biológiailag nem beteg, az egészséges. Az egészség az ember teljes és egységes értelemben vett egészségét, működő- és fejlődőképességét jelenti. Az értelmezés – az élet legnagyobb értékére fejlesztésének elve alapján – megfordult: aki teljes embersége szempontjából (tehát „lelkileg”, „erkölcsileg” és „testileg”) nem egészséges, – az beteg, azaz „gyógyító” fejlesztésre szorul.

A *fejlődésről* is csak úgy alkothatunk teljes képet, ha az „élő” fogalmát továbbfejlesztve a „lelkihez” jutunk s egységesen értelmezzük. (Nincsen külön testi és lelki fejlődés.) Hasonlóképpen szervesen és elválaszthatatlanul összefügg az ember egyéni és társas fejlődése: az egyéniséggé válás és a szocializáció az egységes fejlődési folyamatnak csak két oldala. Bármelyik túlhangsúlyozása a másik kárára történik. Mint arról már szóltunk: az individuáció közösséggel értékes önmegvalósítás.

Az emberi fejlődés mindig természetes, mivel minden (építő vagy romboló) beavatkozás hatására csak meglévő adottságaink kibontakozásának vagy torzulásának irányába és természetünk objektív törvényei szabta módon halad.

A fejlődés lehetősége – adottságaink nagy száma, a képességek többértékűsége, a kombinációs lehetőségek és az

életkorok változó lehetőségei következtében – életünk végéig gyakorlatilag korlátlan.

Az embert fejlődése szempontjából egy lényeges tulajdonság különbözteti meg az összes többi élőlénytől: képes a saját fejlődésébe beavatkozni, egészen az életcsíra minőségének a befolyásolásáig (l. gensebészet). Ezzel mérhetetlen felelősséget vett magára.

A fejlődés egyik alaptörvénye: minden ember a neki megfelelő értelmes tevékenység (cselekvés) felelős gyakorlatában fejlődik. Az ember a fejlődés feltételeinek és törvényszerűségeinek megismerésével képes önmagát és másokat fejleszteni.

Az ember (a személyiség) *fejlesztése*: a teljes emberségének kibontakoztatása, kibontakozásának segítése. Ez a nevelés lényege.

A nevelés lényegének természetes teljességét funkcionális értelmezése nyújtja. (*Várkonyi H. Dezső* 1947, *Rókusfalvy P.*, 1995). A gyermek fejlődésének tényéből indul ki, felismerve annak öntörvényűségét (:autonómiáját). A teljes embert átfogó nevelés funkcionális értelmezése tudattalan erőinket, folyamatainkat is figyelembe veszi. Így érthető meg *Jung* megállapítása: „A legjobb nevelési vagy kezelési eredményt ott érjük el, ahol a tudattalan együttműködik velünk, azaz beavatkozásunk célja a tudattalan fejlődési tendenciájával egybeesik, s megfordítva, módszereink ott mondanak csődöt, ahol a természet nem jön segítségünkre”. (1985)

A nevelés alapvetően egyszerre kettőt jelent:

– a fejlődést eredményező tevékenység ösztönzését és irányítását, valamint

– a fejlesztő környezet és miliő biztosítását.

Ily módon a nevelés egyszerre ösztönzés és kedvezőtlen hatás elhárítása, javítás és megelőzés, valamint miliőteremtés a természetes fejlődés érdekében. Ebben az egész társadalom részt vesz, s ez a tény az alapja, hogy a gyermekek és az ifjúság fejlődéséért az egész felnőtt társadalom (kivételem nélkül minden felnőtt) egyetemes nevelői felelősséget hordoz, az is, aki erre nem gondol, vagy nem vállalja.

Nevelni csak az tud, aki maga is fejlődő ember. Ez a pedagógiai hitelesség feltétele.

Az élet tiszteletének etikája alapján a nevelésben nincsenek minőségi fokozatok. Csak jó nevelés van: őszinte törekvés minden embert, gyermekeinket, tanítványainkat önmaga legmagasabb értékére fejleszteni segíteni. Ha tevékenységünk nem az, nem nevelés. A nevelési eszmény nem elérhetetlen cél, hanem útirány: nem a tökéletesség állapota, hanem a tökéletesedés véget nem érő folyamata.

4. A nevelési eszmény tartalma: a tökéletesedő ember

A tökéletesedő ember az emberségét, saját nembeli és egyedi lényegét mindjobban kibontakoztató, azért cselekvő, küzdő ember.

Magzatként kerül nevelői hatókörünkbe, s az önnevelés fokára jutva lép ki e körből.

A nevelési eszmény megvalósításának környezeti feltétele, feladata:

1. a felnőtt társadalom élettisztelő emberi kulturáltsága;
2. saját otthonnal rendelkező ép (teljes) és erős család, amelyben a gyermek közös akarattal fogant és szeretettel várt;
3. a kiegyensúlyozott, viszonylag boldog és igazi gyermekkor, amelyben a gyermek áthalad a népmese világán is.

A tökéletesedő ember teljes értékű életre és szüntelen fejlődésre törekvő és képes ember; erős, építő élniakarás, életvidámság és konstruktívan cselekvő optimizmus jellemzi. Integrált személyiség, aki úgy képes elhasználatlan emberként végigmenni az életen, önismeretre jutni, a helyét megtalálni, hogy az élet isteni rejtélyének (a Numinosum-nak) öntudatlan megtapasztalásától eljut – tudatosan is munkált szerencsés esetben – a kegyelem élményéig, a személyes Istenképig. Nemzeti azonosságtudatát, hazaszeretetét is a tudattalan hajszálgyökerek táplálják.

Tudatos személyisége adottságaihoz mérten arányosan fejlett, fejlődik. Értelmesen és egyre igényesebben aktív.

Minden megismerő funkcióját, csúcán az alkotó gondolkodás képességével, cselekvésben próbálja ki s fejleszti. Egyre nagyobb szeletet fog be és hódít meg a külső és saját belső világából. Tudásával együtt nő cselekvő felelősségérzete.

Cselekvő erejét és képességeit (szükségleteit, vágyait, törekvéseit, érdeklődését, beállítódásait, értékorientációját és akaratát) értelme szabályozza, saját meggyőződésé, majd kerek életszemléletté, világnézeté ötvözi.

Tevékenységét, önmagához, az emberekhez és a természethez fűződő kapcsolatait gazdag, pozitív és kiegyensúlyozott érzelmek szövik át. A tökéletesedő ember is csalódik (sokszor mélyebben, mint az igénytelenebb ember), érik kudarcok, de megtanulja feldolgozni azokat.

Autonóm személyiség, aki a szabadság és a felelősség egyensúlyában képes az önérvényesítésre és az önkorlátozásra.

Tudatos életvezetéssel törekszik teljes egészségre. Testi egészségének ép lelke ad ösztönzést és tartást. Lelki épségét testi erejével, ellenálló képességével, ügyességével támasztja meg. Ezért az egyéniségéhez s lehetőségeihez mért, szokássá vált lelki és testi edzés életmódjának szerves része.

A tökéletesedő ember belülről fakadóan, az élet tiszteltéből eredően etikus. Értékrendszerének legfőbb eleme az élet, a természetben és a társadalomban őt körülvevő minden élet. Természetszerető és természetvédő. Nemcsak tetteiért vagy azok elmulasztásáért, hanem az ezekkel kiváltott mentalitásért és társadalmi légkörért is érzi a felelősséget. Számára a jó nem a gonosz hiánya, hanem a jó hiánya is már gonosz. Minden tettének mércéje az élet maximális értékére emelése. Ez teljesítménymotiváltságának végső erkölcsi alapja. Életének mindig van értelme, mert maga ad értelmet saját létének. Humanizmusa nem passzív szemlélet, hanem saját emberségéért szüntelenül folytatott kemény, belső küzdelem. A gonosz és a jó benne is egyszerre és együtt van jelen. A megoldás nem a gonosz elfojtása, hanem az élet fejlődését szolgáló integrációja.

A tökéletesedő embernek van európai magyar jövőképe. Jól ismeri az európai s benne a magyar történelmet és kultúrát. Önkritikus egyéni önbecsüléséből fakad erős családi érzése, s erre épül magától értetődő természetességgel nemzeti öntudata. Cselekvő hazaszeretetének lényege a „nemzet sorsához méltó magatartás” (*Német László*). Egyéni, családi, nemzeti önbecsüléséből fakad más népek, nemzetiségek és a másvallású emberek iránti türelme, megértése. (*Gróf Széchenyi István*: „Csak a gyenge szereti önmagát, az erős egész nemzeteket hordoz szívében.”) Mások megítélésében egyetlen mércéje: az igaz emberség. Emberségének, magyarságának, európaiságának

ereje – jól tudja – a sokszínűség harmonikus egységében rejlik. Számára az új, egységes Európa feladat, itthon Magyarországon, s a hozzá vezető út a nemzeti felemelkedés útja. A tökéletesedő ember ebben is korszerű, de nem a divat felszíniességével. Az idő teljességében gondolkodik és cselekszik. Ez a jövő reális varázslata, amelyben a korábban volt és maradandónak bizonyult érték ötvöződik a hasonlóképpen értékes újjal. A jövő realitását gondolkodása és hite együtt biztosítja. Naponta megújuló hite: az élet alapvető értékeibe kapaszkodó és a jövő bizonytalanságát jól tűrő sziklaszilárd akarata.

„Európai feladatunk: embernek lenni magyarul!” (*Makkai Sándor*). Ezt szorgalmazta, ezért tett olyan sokat *Széchenyi István* is, aki a maga eszményét szintén a teljes emberségében kibontakoztatott „kiművelt emberfőben” fogalmazta meg: „Minden kifejlődés, erő, érték és szerencse legmélyebb sarkalata a kiművelt emberfő. Benne teljesedik ki az ember igazi személyiséggé.” Majd így szól: „A legmagasabb műveltség legközelebb jár a tiszta természethez. Mindkettőnek legszebb bája a nemes egyszerűség.”

5. A nevelés igazi problémája: minden egyes ember egészségére fejlesztése

Az egész emberiség s benne maroknyi népünk emberpróbáló időket él. A tét ma már: emberhez méltó túlélésünk, fennmaradásunk. A nagy feladat – s ez mindannyiunké –, hogy tökéletesedő emberként felnőjünk önmagunk okozta problémáinkhoz s megoldjuk azokat.

A másik nagy feladat az előzőn belül – s ez az emberrel foglalkozó tudományok szakembereié –, hogy felnőjünk az élet és az ember bonyolultságához.

Növekedésünk alapvető feltétele, hogy emberszemléletünkben szakítsunk az évszázados elavult sablonokkal. A pedagógia fejlődéséhez – többek között – az szükséges, hogy visszatérjen az emberi élet valóságához és egy teljes emberkép alapján tárja fel az ember fejlesztése feltételeinek teljes körét, sohasem feledve, hogy a nevelésben sohasem előírni, hanem helyesen felismerve követni kell a természet objektív törvényeit. A pedagógiának mint tudománynak az objektivitása ebben áll. Ez egyszersmind alapkérdéseinek újragondolására, újra értelmezésére is kényszerít. Ha ma zavar van a közoktatásban, az elsősorban abból fakad, hogy szétkorhadat alapokra – új fundamentum nélkül – akarnak sokan új épületet építeni.

Ehhez az újragondoláshoz kíván indítást nyújtani egy lehetséges összefüggési rendszer ábrája, középpontban az iránytűvel, a nevelési eszménnyel. Az ábra igazi tartalmát nem a címszavai, hanem három alapozó cikkünk teljes egésze adja.

Irodalom

Jung, C.G., 1984. Das Gewissen in psychologischer Sicht. In: Grundwerk C.G. Jung. Bd. 9. Walter Verlag AG. Olten.

Kiss Árpád, 1945. Az emberi felszabadulás útja. Magyar Nevelés sorozat. Debrecen.

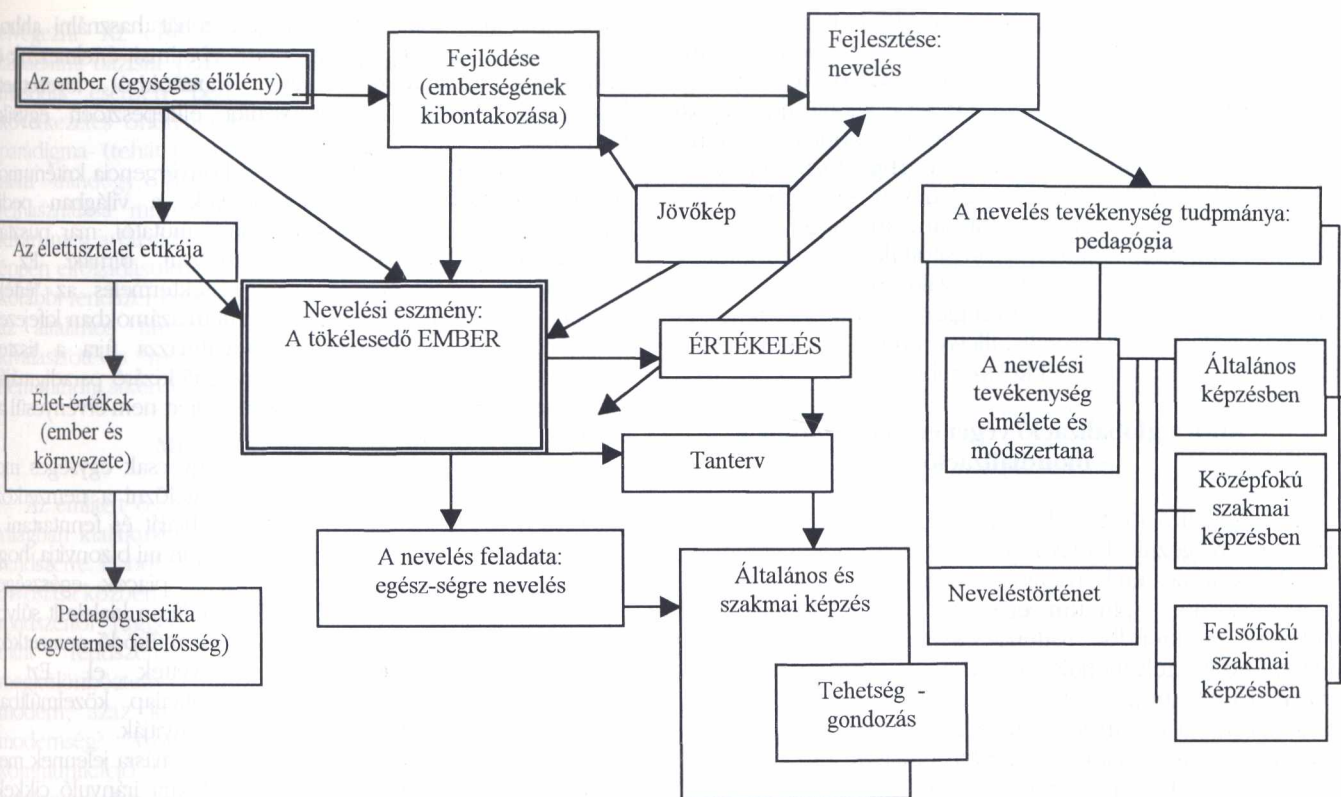
Kopp Mária, Skrabzski Árpád, 1992. Magyar lelkiállapot. Végeken Alapítvány, Budapest.

Műveltségkép és iskola. Vita a tudomány és az iskola műveltségképének viszonyáról. Új Pedg. Szle. 1995. 11. sz.

Rokuszfalvy Pál, 1995. A rendezettség felé. A nevelés és az oktatás lényege és kapcsolatuk egymással. Új Ped. Szle. 11. sz.

Thiering Etelka, 1998. A tanárok szerepe a környezetvédelemben. Keresztény nevelés. 6. sz.

Várkonyi H. Dezső, 1947. A nevelés funkcionális fogalma. Embernevelés 11.sz.

A nevelési eszmény integrálói funkciója

Mondializáció és/vagy globalizáció?

A mondializáció értékeit nem a globális gazdasági összefüggésekben kell keresni

Huszadik századunk utolsó másfél évtizedét vitathatatlanul az országhatárokon és kontinenseken átnyúló, gazdasági jellegű vállalkozások összefonódása és annak politikai és társadalmi következményei határozták meg. Az új technológiák révén a gazdasági szereplők tevékenysége felgyorsult, a nyereségvágy megduplázódott - amit persze a haszon számszerűsítésével nem volt nehéz megindokolni. De vajon egyedül csak geoökonómiai terminusokkal lehet-e leírni a nemzetközi kapcsolatok jelenlegi rendszerét, - amelyben a nemzetközi szinten az államokkal és a nemzetközi intézményekkel szinte azonos súllyal lépnek fel a nemzetközi óriás vállalatok -, vagy léteznek egyéb összefüggések is amelyekről eufemizmusok nélkül is lehet beszélni?

Úgy gondolom, hogy vannak ilyen összefüggések: léteznek a gazdasági természetű "globalizációs" folyamatoktól eltérő, - ha nem is tisztán független - az egész világot átszövő folyamatok, civilizatórikus jelenségek, amelyeket gyűjtőnéven "mondializációnak", modializációs folyamatoknak keresztelhetünk el. A fogalom azt a célt szolgálja, hogy a "globalizáció" terhelt fogalmától megkülönböztessünk egy új fogalmi síkot, amely az „értékek relativitásának” meddő talajáról elrugaszkodva, a klasszikus humanista gyökerekből kinőtt emberi jogok „egyetemes” értékrendje, illetve az azt megelőző és kiegészítő keresztény értékek rendszeréhez

történi visszatérés szellemi igényeként értelmezhető. Manapság szinte innovációnak számít e két gazdag szellemi örökség kölcsönhatásainak felelevenítése és modern értelmezése.

A „globalizáció” folyamata nem zárja ki ezeket a törekvéseket - hiszen épít rájuk -, csak elhallgatja őket, átsiklik felettük, hiszen számára nem tartalmaz semmi olyan újonságot, amely a „posztmodern kor”¹ igényének megfelelne. De vajon ki alkotja, ki indukálja ezeket a feltételeket? Mikor illik a kor szellemére és mikor a mesterséges és spekulatív divatra hivatkozni? Elévülhetnek-e a klasszikus értékek amelyek meghatározzák például az esztétikai élményt, vagy az etikát?

A "globalizáció" posztmodern zsamoksága éppen abból ered, hogy kizárólag a gazdasági jellegű kapcsolatrendszerek és érdekösszefonódások korlátlanul bővülő, új mechanizmusát tartja a nemzetközi rendszer meghatározó tényezőjének. Ez a felfogás szűk keresztmetszetét nyújtja annak a valóságnak, amit gyűjtőnéven az érdekek és jogok nemzetközi egyensúlyának vagy a társadalmi felelősségtudat globális értelmezésének nevezünk.

A „mondializáció” olyan tág fogalom, amely magába foglalja a klasszikus és a „modern” értékeket, amelyek

¹ Jean-François Lyotard *La Condition postmoderne* Les Editions de Minuit, Párizs, 1979, 31.o.

összefonódása adja korunk jellegzetes értékeit. A kifejezés a francia nyelvből, a „le monde” (= világ) modern alkalmazásából származik és a szakirodalomban többnyire a globalizáció szinonimájaként szerepel, de jelentéstartalmában jól megkülönböztethető kulturális többlettartalommal rendelkezik. A francia szerzőknél² megfigyelhető, hogy - a felvilágosodás szellemiségéből egyenesen származó merész érvelési szokásokhoz híven - szinte anélkül, hogy a markáns eltéréseket minden esetben tudatosították volna, alakították, magyarázták az angolszász szakirodalommal szöges ellentétben a mondializáció szükségszerűségeit és építették be eszmefuttatásaikba a kulturális, illetve humanista dimenziókat a gazdasági természetű érvekkel szemben.

Ahol a globalizáció véget ér, ott kezdődik a mondializáció

A mondializáció témakörének vizsgálatát két lépésben érdemes elvégezni. Először a modern társadalmakban kialakult egyetemes emberi jogok, a demokrácia, a jogállamiság és a társadalmi optimum elérésére törekvő piacgazdaság tételeinek értékrendbe történő összegzését kell elvégezni ahhoz, hogy felismerjük: érvelési és fogalmi bázisunk csalhatatlanul Európa-centrikus és mint ilyen, szükségszerűen meghatározza a folyamatok vizsgálatát; de ez nem is lehetne másként. Erre az értékrendre próbál támaszkodni például az Európai Unió, amikor Szociális Chartáról, közös belső piacról, vagy akár az átláthatóság jogelvéről beszél. A második lépésben pedig meg kell fogalmazni a következő kérdést: vajon a mondializációs folyamatok veszélyeztetik-e ennek az értékrendnek az érvényesülését vagy ellenkezőleg széleskörű terjesztéséhez járulnak-e hozzá? Ugyanis, ha a mondializáció a fent említett értékrend kibontakozásának korlátait jelenti, és legitimitásának megkérdőjelezéséhez vezet például a Távolságon - ahol más, ősi vallások által gyomlált talajon kell gyökeret eresztene - vajon elképzelhető-e, hogy ez az értékrend saját működési feltételeinek ellentmondásaira mutat rá azáltal, hogy az értékrend - természetesen külső kényszerre - olyan megnyilvánulási formákban valósul meg, amelyek esetében már erkölcs és jog akaratlanul is szembe kerül egymással?

Mindkét kérdés, külön-külön más szempontokból, értékrend elfogadásának és alkalmazásának összefüggésére mutat rá. Tudniillik kultúrák, vallások, nyelvek, fogalomrendszerek és hivatalos mítoszok³ között különbség van és az általuk teremtett értékrend - írja Mircea Eliade a *Mítosz, álmok és rejtélyek* c. könyvében - nem cserélhető fel. Tehát nem biztos, hogy a nemzetállamok gazdaságainak globalizációjával következetes eredményeket produkálhatunk és univerzális értékteremtő mechanizmusokat gerjeszthetünk. Ezért szerencsétlen vegytisztán gazdasági jellegű érvek mentén megközelíteni bolygónk társadalmi között kialakult összefüggéseket. Ez a diakritikus megjegyzés az összefüggések széleskörű vonatkozásaira hívja fel a figyelmet, illetve a modemség rendszerének antagonizmusaitól próbál

megszabadulni. Más kifejezést kell tehát használni ahhoz, hogy a legújabb kor „posztmodern” rágalmaikat értelmezzük és elkerüljük a makrogazdasági mutatókból levezethető „mindenre érvényes” diagnosztika elképesztően egysíkú helyzetelemzését.

Miért van az, hogy Európában a konvergencia kritériumok és a stabilitást tükröző eredmények, a világban pedig egyszerűen az értéktözsdék növekvő mutatói, már pusztán önmagukban, értékteremtő funkcióval bírnak? Ez a demiurgoszi értékteremtés, vagy értéktermelés az „érték” eredeti fogalmát újra képi, hogy azután számokban kifejezett kategorikus imperatívuszokban fogalmazza újra a tisztelt nagyközönségnek minden más „értéket” kizáró paradigmáját. A gazdasági és monetáris elemzésben miért nem érvényesül az értékek relativista felfogása?

A klasszikus válasz mindig az, hogy csak egységes monetáris és piaci szemlélettel lehet megelőzni a nemzetközi gazdasági és monetáris rendszer anarchiáját és fenntartani a piacgazdaság törvényszerűségeit. De vajon mi bizonyítja, hogy megfelelő eszközöket alkalmazunk a piacok egészséges működésének biztosítására?⁴ A közelmúltban kialakult súlyos távol-keleti válság megelőzésében közreműködő nemzetközi szervezetek szakmai hibákat követtek el. Ezt a bizonytalanságot a Nemzetközi Valutaalap közelmúltban napvilágra került krónikus tévedései bizonyítják.

A nemzetközi szakirodalomban egyre-másra jelennek meg a hamis gazdasági mítoszok lerombolására irányuló cikkek, tanulmányok. A legkiemelkedőbb közülük az a David C. Korten közgazdász⁵, aki éppen A. Smith és D. Ricardo írásait fordítja szembe az órájuk hivatkozó, ideológusok tételeivel. Szöveghűség és szövegmagyarázat között éket verte, Korten nyilvánosan utasítja vissza a neoliberalis irányzat ideológiáját.⁶ A gazdasági folyamatok erkölcsi dimenzióját hiányolja, amely nem pusztán deontológiai kifogás, hanem tételes közgazdasági ellenvetések alapul. Kapitalizmus és piacgazdaság megkülönböztetésével mutat rá a törvényeket meghaladó folyamatok áttekinthetetlenségére, amely egyben a neoliberalis irányzat belső korlátaira hívja fel a figyelmet.

Azon gondolkodni, hogy milyen lesz a posztkapitalista világ – hiszen a Korten típusú gondolkodás egyaránt viszszaütíti az értelmetlen és naiv szocialista ábrándozást és a hamis kapitalista mítoszokat – már nem pusztán fikció, hanem a spekulatív logikai játék körébe tartozik, hanem egyfajta intellektuális igényként fogalmazódik meg a modern társadalomban. A harmadik út keresése tehát a mítoszok lerombolásával kezdődik. De történetesen ez a „dekonstrukció” nem destrukció, hiszen aki a harmadik út ösvényén indul el, az a következő tételt vallja: a demokrácia, a legkevesebb rossz tulajdonsággal bíró politikai rendszer – még ha Platón nem is értene ezzel egyet⁷ –, nem kötődik szükségszerűen a kapitalizmushoz, hanem sokkal inkább a piacgazdasághoz és annak alaptételeihez.

A harmadik út modelljének kidolgozása már régi ábránd. A probléma, ami miatt mindmáig nem vált működő modellé, talán a legegyszerűbben így foglalható össze: ahhoz, hogy a gyakorlatban használható modellé váljon, bizonyítani kell, hogy a két ellentétes modelltől (szocializmus és kapitalizmus) független gyakorlat kialakításában érdekelt-e, vagy éppen azokra épülő megoldások továbbfejlesztését kívánja-e

² Francia szerzők alatt természetesen általában a francia filozófusokra, szociológusokra, esztétákra és publicistákra kell gondolni. A „mondializáció” kifejezés céltudatos használatával ma szinte mindenki egyetért Franciaországban, hiszen a francia nyelv tisztaságának megőrzésével elkerülhetőnek tűnik az anglicizmusok merész térhódítása.

³ „A mítoszok a valóság struktúráit elevenítik fel és a különböző létezési formákról számolnak be. Ezért az emberi viselkedés példa értékű modelljei: valódi történeteket mesélnek el, miközben a valóság különböző megnyilvánulásaira utalnak.”

Mircea Eliade *Mythes, rêves et mystères* Előszó, Folio Essais, Párizs, 1994; 3.o.

⁴ **Félix Guattari** *Le Monde en tourment* Le Monde Diplomatique, Párizs, 1992 október; 26-27. o.

⁵ **David C. Korten** *Tőkés társaságok világalma* Kapu, Budapest, 1996

⁶ Idem. 79-102. o.

⁷ **Platón** *Összes művei*, Második Kötet, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1984, 555b-562a; 547-565.o.

elvégezni. Az első esetben nagy arányú szerencsére és társadalmi bázisra van szükség a modell érvényesítéséhez, a második esetben pedig egy hosszú fejlődési folyamat következetes orientációjáról beszélhetünk. Mindkét esetben paradigma- (tehát példa értékű modell) váltásról van szó, de nem mindegy, hogy a bizonyításra alkalmazott példa felhasználása milyen fokú ösztönösséget és improvizációt kíván meg a társadalomtól. Az értékek széleskörű terjesztése éppen elfogadásukhoz fűződő gyakorlatban fulladhat ki. Egy korábbi rendszer hagyatékától való függés pedig mindig azzal az általános társadalmi bizonytalansággal jár, hogy a kiválasztott és "modern" jelzővel kitüntetett értékek mellett nem mindig sikerül felsorakoztatni a nagy többséget.

Mondializáció és modernség

Az említett összefüggések átfogó problémaként kezelik a világban kialakuló jelenségek kihatását az egész nemzetközi rendszere. Ebből az következik, hogy a jelenségek spekulatív orvoslása közben egymással összemoszák spontaneitás, mint a rendszertől független önmegvalósítás, és szabályszerűség, mint rendszerben való gondolkodás, természetes megkülönböztetését. Így újra felvetődik a kérdés: mennyire modern, azaz korhű a rendszer és mi is valójában a modernség? Vajon egy posztmodern rendszerben a kommunikáció és termeléshez szükséges technika alkotta hatalommegőrzés lehetőségéből táplálkozó ismérrendszer neostukturalista elfogadása (Lyotard⁸), vagy ellenkezőleg az opresszív szellemiségű rendszerrel kötött kompromisszum visszaütése a spontaneitás legitimizálása révén (Derrida, Deleuze, Feuerabend)? Vagy talán egyik sem?

A modernségről szóló vita már a kezdetektől fogva a hasonló tárgyú esztétikai vitával kapcsolódott össze (Habermas) és ez lehetőséget nyújt a modern társadalom szüntelen önmegújulásra törekvő igény kielégítésére. A modernség azonban nem kizárólag esztétikai kategória, hanem politikai és közgazdaságtani fogalom is - mindenestere ezeken a területeken is töretlen a forradalmasító igény.

A "posztmodern" szellemiség és a "globalizáció" cin-kostársak, hiszen a technika, a gazdaság és a kommunikáció égtájakat és kontinenseket átfogó rendszere szolgálatába kísértetiesen hasonló mítosz, vagy - szalonképesen fogalmazva - kortörténeti paradigmát állítottak. Ez a paradigma a modern értékek elfogadásának relativitását, illetve a naiv szemlélet és a politika, valamint a gazdaság szolgálatába bocsátott posztmodern hatalmi struktúrák konszenzusát hirdeti. Azt állítja, hogy a rendszer legitimitását a hatalom megőrzése és a kommunikáció kiszélesítésével elért átláthatóság egyensúlyával lehet igazolni, amelyben nem az emancipáció és szolgaság (Marx) vagy ellenkezőleg az elidegenedés és a szellem beteljesülése (Hegel) klasszikus dualizmusa küzd egymással, hanem vélemény és érték különbségek civilizációs követelményeinek megfelelően megfogalmazott tételei legitimitásuk széleskörű elfogadására törekednek.

Öreg kontinenstünk az élő példája annak, hogy milyen gazdag, szellemi kincsei lehetnek egy összetett közösségnek, amely értékeket és ezekhez az értékekhez fűződő vallást alakított ki. Nehéz elfogadni a neoliberais optimizmus természetét és szellemi pluralizmust eltompító, bágyadt univerzalizmusát. "Ki más, ha nem Európa meríthetne saját tradícióiból belátást, energiát, bátorságot a vízióhoz - mindazt,

amire szükség volna ahhoz, hogy a rendszerfenntartás és rendszergyarapítás elvakult kényszerének már rég nem metafizikai, de metabiológiai premisszáit megfossa erejétől!" - kiált fel Jürgen Habermas "Filozófiai diskurzus a modernségről" szülő művének végén.⁹ Az európai társadalomnak végre ki kellene fejlesztenie a "hatalom és az önkorlátozás okos kombinációját"¹⁰ ahhoz, hogy a rendszeren belül legyen képes a hatalom szerencsésebb újraelosztását véghezvinni gazdasági és közigazgatási szereplők társadalom integrálására gyakorolt hatása kiegyensúlyozása érdekében.

Merre fejlődik társadalmunk? A civilizációk polarizálódása és a kulturális és vallási alapon születő különbségek kiéleződése felé, ahogy Huntington¹¹ gondolta, vagy csak egyszerűen a klasszikus politikai tér visszahódításáról van szó szigorú gazdasági és védelmi szempontok szerint? Mi az új paradigma - ha egyáltalán még beszélhetünk a mai világban egy és egységes paradigmáról - amely meghatározza civilizációnkat? Az emberi jogok egyetemes megfogalmazása mint az együttélés és összetartozás norma rendszere, a demokrácia mint államforma és a piacgazdaság mint a gazdaság célszerű berendezkedése határozzák meg bolygónk népeinek társadalmakba rendeződését?

Még ha földünk lakosságának egyharmada, tehát Kína, India és mondjuk Pakisztán nem fogadják el ezeket az értékeket, talán akkor is még mindig ez tűnik a legjobbnak, ha a béke relatív feltételeinek regionális megteremtése szempont. Vagy tudnak jobbat? Közel egy évtized fasiszta és ötven év kommunista diktatúra azt gondolom elég elrettentő példával szolgált ahhoz, hogy nyugodt szívvel visszaütésük az önkényes politika korcs csökevényeinek kifejlődését.

Az új, egységes világ víziója tehát azt mutatja, hogy pluralista és integrált regionális egységek között mikrokultúrák és nemzetek sokasága próbál kitörni legitimitásuk érvényesítése érdekében.¹² "Az ellenségem ellensége szükségszerűen barátom" hidegháborús alapszabálya már nem érvényes a multipoláris világban. Helyette "az ellenségem ellensége is ellenségem lehet" új elve érvényesül. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy az új, kialakulóban lévő világrendszer nem feltétlenül pacifikus irányultságú, hanem csak azt, hogy minden elvétett együttműködési lehetőség két állam között többé már nem az adott rendszer fenntartásának igényére vezethető vissza. Éppen ellenkezőleg, a rendszer fenntartásának igénye - legyen szó bármelyik rendszerről, még az amerikai empirium által meghonosított jóléti társadalomról is - a nyereségként elkönnyelhető kereskedelempolitikai és biztonságpolitikai érdekek szempontjából vizsgálódó: minden kihagyott lehetőség nyereség kimaradáshoz vezet - szól a globalizáció íratlan törvénye. De pont ezzel van a baj. Ha az értékrend elsősorban nyereségben mérhető, akkor a rendszer szinte képtelen az összefüggéseket önmagukban megfogalmazni, hiszen fennállásának legitimitását piaci trendek határozzák meg. Így egyszerre minden kicsúszik a politikus kezéből: a társadalmi optimum, a rendszer irányítása és a jövő is.

Harmati Gergely

⁹ Jürgen Habermas *Filozófiai diskurzus a modernségről* Helikon, Budapest, 1998; 296.o.

¹⁰ *Ibid.* 294.o.

¹¹ Samuel P. Huntington *The Clash of Civilizations?* Foreign Affairs, Washington, Summer 1993; 22-49.o.

¹² Az emberiség népcsoportjainak "tektonikus" mozgása, illetve inherens küzdelmei az "egy világ" összefüggéseinek, illetve az "egy küzdőtér" elvének szimbolikus példáját mutatja. Ebben az összefüggésben beszélhetünk a világ politikai „tektonikájáról”, vagyis a mozgó földrészek helyett a nemzetállamokba tömörült népcsoportok összefüggő mozgásáról és elkerülhetetlen összeütközéséről.

⁸ Jean-François Lyotard *La Condition postmoderne* Les Editions de Minuit, Párizs, 1979

Az evangélikus nevelés felelősségének tudomásulvétele a gyülekezetben, az iskolában és a társadalomban*

I. rész

Jelen dolgozatunkat az alapkérdések tisztázásának szenteljük. Az evangélikus oktatás felelősségének mibenlétét, feladatát és hatókörét vesszük szemügyre a gyülekezet, az egyház, az iskola és a társadalom látószögéből. Az első, szinte magától felvetődő kérdés, hogy lehetséges-e egyáltalán az evangéliumot illetően nevelésről, pontosabban az evangélikus nevelés felelősségéről beszélni.

1. A nevelés megújítása

Vajon nem két teljességgel különböző terület fogalmainak összekapcsolásán fáradozunk-e, amikor az 'evangélikus' és a 'nevelés felelőssége' kifejezéseket használjuk? A nevelés kérdéseinek boncolgatása során jó okkal hivatkozhatunk a reformációra. A reformáció pedagógiatörténeti szempontból több szinten is jelentős eredményeket hozott, ezek egyfelől az egyházon belüli oktatási követelményeket, másfelől az oktatás iskolai és társadalmi-politikai vonatkozásait érintették.

Hadd utaljunk csak *Luther* ún. „iskolairataira” (*An die Ratsherren aller Städte deutschen Landes, daß sie christliche Schulen aufrichten und halten sollen*, 1524, illetve *Eine Predigt, daß man Kinder zur Schule halten solle*, 1530). Luther világosan megmutatja, hogyan egyeztethető össze egymással az evangélikus hit és az oktatási reform szükségessége. Kettős célt tűz ki maga elé. Egyrészt a képzettség elengedhetetlen mind a helyes Bibliaértéshez (gondolkodó hit), mind a hívő önálló reflexiójának, személyes teológiai véleményének kialakításához (az egyetemes papság elve), ugyanakkor a tanulás a hivatásbeli előrejutáshoz is nélkülözhetetlen. Ezért hívja fel a korabeli illetékes állami tisztviselők figyelmét arra a kötelességükre, hogy iskolákat alapítsanak, és ezzel (lányok számára is!) megfelelő tanulási lehetőségeket biztosítsanak.

Meg kell említenünk *Philipp Melanchthon* nevét is, aki Luther legközelebbi barátjaként és harcostársaként kiemelkedő szerepet játszott az európai neveléstörténetben, s aki a reformáció és a humanizmus szoros kapcsolatának szószólója volt. Szintén utalnunk kell a reformáció kálvini ágához kapcsolódó sokszínű pedagógiai hatásra. Rámutathatunk továbbá a keresztény neveléstan egy jellegzetesen protestáns gondolkodásmódot követő XVII. századi koncepciójára, amely *Johann Amos Comenius* nevéhez fűződik. E munka joggal talál még ma is nagy érdeklődésre. Comenius szerint a nevelés célja, hogy az embert újra Isten képmásává emelje. Meg kell tanulnunk „az igazat tudni, a jót akarni és a szükségeseget megtenni”.

A nevelési zsinat terveinek kidolgozásakor méltán megemlékezhetünk az osztrák protestáns nevelési tradíciókról.

* Megjelent a szerző *Bildungsverantwortung wahrnehmen* (Stephans-Buchhandlung Matthias Mittelstaedt KG, Würzburg, 1999); a szerző bocsátotta a Lelkipásztor rendelkezésére.

A *Bildungsexplosion. Eine Herausforderung für die Kirche* c. kiadványban, amelyet a Bécsi Evangélikus Akadémia tíz éve publikált, a következőket olvashatjuk: „Az osztrák protestánsok történelmi szempontból különösen vonzódnak a neveléssel kapcsolatos eszmékhez. Ez az affinitás egyrészt magában a protestáns emberképben, másrészt viszont az osztrák gyülekezetek fejlődésének körülményeiben gyökerezik.” A közlemény természetesen arra is rámutat, hogy az egyház nevelő munkájában a történelmi beidegződések ma már nem oly gyümölcsözőek.

A továbbiakban a valláspedagógia, a gyülekezeti hitoktatás és az evangélikus nevelés felelősségének fogalomhármására irányul tisztázó figyelmünk.

2. Valláspedagógia – gyülekezeti hitoktatás – az evangélikus nevelés felelőssége

Mit is takarnak ezek a fogalmak? A valláspedagógia, illetve a gyülekezeti hitoktatás kifejezéseket például jóval gyakrabban használjuk, mint a nevelés felelősségének fogalmát. Az idősebbek bizonyára emlékeznek még a katechetika terminusra, amely időközben csaknem kikopott a közhasználatból – legalábbis az evangélikus gyakorlatban. Eltűnésének objektív oka, hogy a századunk 60-as éveiben bekövetkezett szellemi áttörés során a valláspedagógia mint gyakorlati célkitűzés és mint egyetemi szaktudomány a katechetika örökébe lépett.

2.1. Valláspedagógia

Az áttörés a nyelvhasználatban is megmutatkozott. Egészen addig aligha beszélt bárki valláspedagógiáról, hiszen mindenki a katechetika kifejezést használta, amely nem jelentett egyebet, mint egy tanóra tárgyyszerű felépítésének és menetének elméletét, azaz a szó jelentése a didaktika szűkebb területére korlátozódott. Fontos tartalmi változást jelöl tehát, hogy a katechetika elnevezést a valláspedagógia váltotta fel. Megindulhatott a teológia és a pedagógia közti párbeszéd, mégpedig a teológia tudományos dominanciájának és a pedagógia kizárólag a tananyag közvetítésének mikéntjét magyarázó szerepének előzetes leszögezése nélkül. Ahhoz viszont, hogy az így meginduló párbeszédben a teológiából se válhasson hirtelen „a pedagógia szolgálatlánya”, valódi dialógusra van szükség. A szemléletváltás eredménye volt a gyermekekre, az ifjúságra és a felnőttekre irányuló fokozott figyelem, azaz a személyiség, az individuum, vagy másképpen a szubjektum felé fordulás.

Ezt a tendenciát igazolják a 80-as években megváltoztatott intézményes keretek. A Bécsi Egyetem Evangélikus Teológiai Karán külön intézethez jutott a valláspedagógia. Az osztrák evangélikus egyházon belül megalakult a tanárok továbbképzéséért felelős *Evangelisches Religionspädagogisches Institut* (ERPI, Evangélikus Vallás-

pedagógiai Intézet), valamint az *Evangelische Religionspädagogische Akademie* (ERPA, Evangélikus Valláspedagógiai Akadémia), amely a gyülekezeti és iskolai oktatásban részt vevő tanárok alap-, illetve továbbképzésének feladatát látja el.

2.2. Gyülekezeti hitoktatás

A valláspedagógia kifejezés mellett idővel mind gyakrabban jelent meg a gyülekezeti hitoktatás fogalma. Ez utóbbi tulajdonképpen a „valláspedagógia-elmélet és -gyakorlat a gyülekezeti hitoktatásban” rövidítéseként értelmezhető. A kitételre azért van szükségünk, mert a gyülekezetben végzett nevelőmunka elméletét korántsem egyszerűen az iskolai oktatásban használatos, az iskolának megfelelő elvárások és eljárások vak átvételével kell megalkotnunk, hanem végig kell gondolnunk, mi jellemző a gyülekezetben végzett oktatómunka egyéni arculatára.

Ebben az összefüggésben meggondolandó, mennyiben beszélhetünk a családról, mint a nevelődés további színteréről. A család mindenekelőtt a társas érintkezés formáinak kialakításában játszik szerepet, a családban elsajátított minták alapján jutunk konkrét személyes tapasztalatokhoz. Információkat is kapunk természetesen, de a család döntő jelentősége a közvetlenül megélt élet és a specifikus társas érintkezési normák átadásában áll. Elég csak belegondolunk: ha családunkat az iskolai oktatási „nagyüzem” szellemében alakítanánk át – ez egyszerűen katasztrófa lenne.

E meggondolásainkat nem a pusztá tényfeltárás szándéka vezérli, célunk inkább a feladatok átgondolt rendszerezése. Az iskola feladata elsősorban az információátadás, valamint a bibliai hagyomány értelmezése általános és egyedi, más téren szerzett tapasztalatok alapján. A gyülekezeti oktatómunka feladatait ezzel szemben inkább a közös ünneplés, kézzelfogható cselekvés, az együttműködés és kihívás körén belül kell meghatározni. Mindez döntően befolyásolja célkitűzéseinket és a megfelelő metodikai eszközök megválasztását is.

Ebben az értelemben ésszerűnek látszik, hogy minden esetben számot vessünk az egyes oktatási fórumok intézményesen adott keretfeltételeivel és a gyakorlati lehetőségekkel. Nem a különböző színtereket akarjuk egymással kijátszani, hanem erős oldalukat előtérbe helyezve konstruktív módon szeretnénk azokat összehangolni. A színterek mindegyikét összekapcsolja a közös feladat: az evangélium hirdetése.

Innen adódik a kérdés, hogyan alakítható ki iskola és gyülekezet között egyfajta „jósomszédi viszony”. Fontos, hogy ne ne vesszen ki belőlünk a meggyőződés, mely szerint az iskolai hitoktatás az egyház egyik alapvető feladata – annak ellenére, hogy napjainkban mindent inkább a gyülekezeti munkától várnánk. Az iskola és a gyülekezet jó szomszédságához minden bizonnyal hozzátartozik az is, hogy a hitoktatást nem terheljük meg olyan elvárásokkal, amelyeknek nem tud eleget tenni.

2.3. Az evangélikus nevelés felelőssége

Lépésekre van szükség annak érdekében, hogy az iskolai, illetve a gyülekezeti hitoktatás elmélete és gyakorlata ne szigetelődjék el egymástól, hanem átfogó koncepcióba illeszkedjenek. Ezeket a lépéseket akkor tudjuk megtenni, ha az egyházi, illetve az evangélikus nevelés felelősségéhez egyszerre közelítünk az iskola, a gyülekezet és a társada-

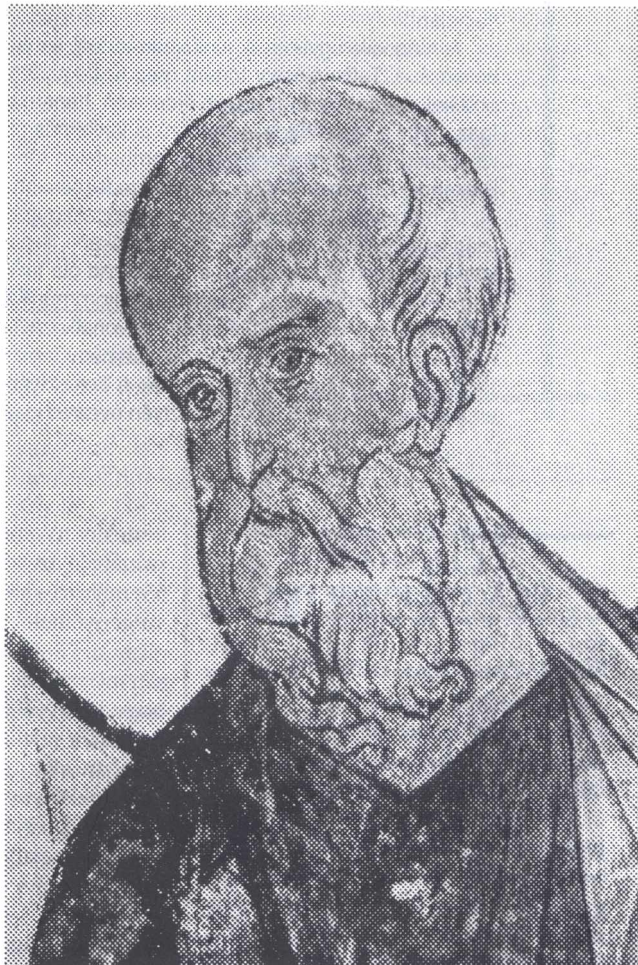
lom felől. Ez azt jelenti, hogy a hitoktatás feladatait hiánytalanul vállaljuk, ugyanakkor munkánkban az oktatásügy általános felelősségével is számot vetünk. Elméletünket a következő három ok teszi szükségessé:

(1.) Az egyház alapvető küldetése – az evangélium hirdetése. Ha az egyház és a teológia a mindenkori diskurzus valós szereplője kíván maradni, és azt akarja, hogy az oktatásügy területén a közvélemény a továbbiakban is komolyan vegye, elméletünk középpontjába szükségszerűen a nevelés terén folytatott párbeszédet kell állítanunk, azaz az evangélium hirdetésének elmélete mellett ki kell alakítanunk a nevelés elméletét is.

(2.) Szükséges továbbá a keresztyén hitben végbemenő természetes folyamatok és változások szempontjából, vagyis azért, mert a hit akár mint keresztyénység, akár mint vallásos életforma az oktatásban is meg kell birkózzon a változásokkal és a keresztyénység különböző megjelenési formáinak magyarázatával. Bibliai nyelven szólva ez nem más, mint növekedés a hitben és gyarapodás Isten megismerésében.

(3.) Végül szükséges a társadalmi kihívások miatt, mivel az evangélium az egész emberre vonatkozik, és így nem létezhet az életnek olyan területe, amelyet ne érintene. Egészen pontosan a közoktatásban vállalandó felelősségről, a közoktatás és a felnőttoktatás diskurzusában való részvételről van szó.

**Fordította: Szűcs Kinga
egyetemi hallgató**

K I T E K I N T É S

NAGY GYULA:

EGYHÁZI VILÁGHÍRADÓ

X. évfolyam 9. szám

– 1999. június 1. – július 15. –

Az idei nyár első fele – ellentétben sok más nyári időszakokkal – rendkívül gazdag volt a világ egyházait foglalkoztató, nagy eseményekben. Közülük is kiemelkedik azonban három – bátran mondhatjuk – történelmi, illetve egyháztörténelmi esemény.

Az egyik – globális vonatkozásai miatt említjük az első helyen – a Kölnben tartott júniusi világgazdasági értekezlet. A világ egyházi nagyon sokat tettek azért, hogy az emberiség jómódú, északi fele végre döntő, radikális lépést tegyen a világunk déli felében élő, nyomorgó százmillióknak a megsegítésére. A „2000 – az elengedés éve” bibliai gyökerű egyházi világmegmozdulás nagyon is hozzájárult ahhoz, hogy megtörténjen az első lépés, a legszegényebb 41 ország 70 milliárd dollárnyi adósság-része elengedésére. Az egyházak ezt csak az „első áttörésnek” tekintik az adósságok további elengedésében. De fontos, hogy ez az első lépés megtörtént a szegény és a jómódú országok között, az új évezred hajnalán!

A második, ugyancsak júniusban történt és egész világunk jövőjére kiható esemény volt a „balkáni háború” ténye és befejezése. Talán először történt meg a világtörténelem során, hogy a nemzetek egy széleskörű szövetsége nem a saját politikai, gazdasági vagy egyéb érdekeiért, hanem egy üldözött, hazájából elűzött kisebbség megmentéséért fogott fegyvert. Igaz, hogy a megindított légiháború is fájdalmas pusztításokat okozott, főleg anyagi téren. De sikerült megállítani az albán kisebbség elleni, mindenütt elítélt embertelen támadást és megkezdeni egy – reméljük – békés jövő közös építését a Balkánon, Európának ebben a legveszedelmesebb „tűzfészkeben”.

A harmadik, ugyancsak júniusi – ezúttal egyháztörténelmi jelentőségű – nagy esemény volt a végleges megegyezés a világ evangélikus egyházai és a Vatikán, illetve a római katolikus világegyház között a megigazulástan centrális vitakérdésében, a kölcsönös, a 16. század óta tartó exkommunikáció visszavonásával. Az első eset több mint 400 év óta, hogy Róma visszavonja a teológiai exkommunikációt egy lényeges teológiai kérdésben a reformáció egyik egyházával kapcsolatban! A megbékülés ebben a vonatkozásban pedig éppen Augsburg városában és a reformáció ünnepén történik majd a megegyezés szerint! Ez az esemény reményt keltő jel az „ökumenikus évszázad” legvégén arra, hogy a türelmes teológiai dialógusok mit jelenthetnek a keresztyének és egyházak nagyobb egysége történelmi folyamatában, Krisztus Urunk akarata szerint, az új keresztyén évezred igazi útjelzőjeként.

(A híryanag lezárása: 1999. július 15.)

I. EGYHÁZI VILÁGSZERVEZETEK

EGYHÁZAK VILÁGTANÁCSA

(A „2000 – az elengedés éve” világmozgalom és az egyházak szerepe a kölni világgazdasági döntésben)

Az emberiség egyik legsúlyosabb problémája ma kétségtelenül a kétségbeejtő „adósság-krisz” a világ legszegényebb, déli felében, elsősorban Afrikában és Latin-Amerikában. Fölmérések szerint 1980-ban a világ 70 legszegényebb, éhség, betegségek és em-

bertelen nyomorúság sújtotta déli országának az adósságterhe még „csak” 55 milliárd dollár volt. Mára a „világ szegényeinek” külföldi adóssága már elérte a 370 milliárd dollárt és rohamosan növekszik tovább. Ez azt jelenti, hogy ha a világ jómódú országai nem segítenek rajtuk, ezek a népek pusztulásra vannak ítélve büszke, modern világunkban.

A világ egyházai már régóta segítik a „világ szegényeit” nyomorúságukban. De ez a segítség reménytelen, ha nem szabadulnak meg mérhetetlen, növekvő adósságaiktól. Ezért indították el az új évezred közeledtével a „2000 – az

elengedés éve” világmozgalmat, föléb-reszteni akarván a világ népei, elsősorban a jómódban élő népek lelkiismeretét a legszegényebb országok föl-emelkedését akadályozó adósságaik elengedésére. Így a *Lutheránus Világszövetség* legutóbbi világgyűlésén, Hongkongban (1997) szólította föl tag-egyházait a globális mozgalom támogatására. Az *Egyházak Világtanácsa* június elején Genfben tartott sajtókonferenciáján *Konrad Raiser* főtitkár kritizálta erőteljesen a jómódú országok eddigi magatartását az „adósság-krisz” iránt. Követelte a legszegényebb országok adósságainak teljes elengedését és

a szegény déli félteke országai adósságainak csökkentését. A Vatikán és más egyházak is hasonló fölhívásokat tettek közre, hogy a 2000. év legyen döntő fordulat a gazdag és szegény országok viszonyában, elsősorban a szegények megfizethetetlen adósságainak elengedésében.

A június 18-19. napjain tartott G 8 – gazdasági csúcstalálkozó alatt az egész világról érkezett egyházi vezetők, küldöttek más hasonló mozgalmak képviselőivel együtt 35 ezres „élő láncot” alkottak a tanácskozás színhelye körül, és 25 millió aláírást juttattak el a leggazdagabb országok nyolc vezetőjéhez, valamint a Világbank és a Nemzetközi Pénzügyi Alap képviselőihez a fenti javaslatokkal és követelésekkel. A kölni „gazdasági világszúcstalálkozó” végül is úgy döntött, hogy 70 milliárd dollárt engednek el a világ legszegényebb 41 országa növekvő adósságtérhéből. De ezt is csak azzal a föltétellel, ha előbb megvalósítják a Világbank és a Nemzetközi Pénzügyi Alap által szükségesnek tartott gazdasági és politikai reformokat. (Az ENSZ egyik jelentése szerint a 41 legszegényebb ország mai adóssága 210 milliárd dollár körül van.)

A „2000 – az elengedés éve” egyházi mozgalom vezetői kijelentették, ez a döntés nagyon is kevés és valóban lehangoló. Az adósság-elengedési mozgalmat az egyházak részéről folytatni kell! Mások viszont a leggazdagabb országok kölni döntését mint első lépést és az „adósság-krisz” elleni világméretű küzdelem első „áttörését” reménykeltőnek tartják a küzdelem folytatására a világ egyházai részéről.

Karin Akerlund (Svéd Evangélikus Egyház) a Svédországban a világmozgalomhoz csatlakozott 72 szervezet nevében kijelentette: „Az egyházaknak, amelyek elkötelezettek az igazságosság kérdéseiben, továbbra is vállalniuk kell a segítő együttműködés szerepét a társadalomban.”

(ENI – lwi de – epd-iv)

(Az Ökumené egyházai és a Balkán jövője)

A 11 hétig tartó jugoszláviai légiháború befejezése után, június 11-én az Egyházak Világtanácsa, a Lutheránus és a Református Világszövetség az Európai Egyházak Konferenciájával együtt Genfben kiadott közös nyilatkozatban üdvözölte a kegyetlen koszovói vérengzések és százezrek elűzése, valamint a pusztító bombatámadások végét jelentő nemzetközi megegyezés aláírását.

A világ protestáns, ortodox és anglikán egyházait képviselő négy ökumenikus szervezet fölhívja a világ egyházait: minden erejükkel segítsék a hazájukból elűzöttek visszatérését, a romokból és pusztulásból való újjáépítést és – ami talán még ennél is fontosabb és bizonyosan nehezebb, de az egyházakat a leginkább elkötelező föladat – a Jugoszlávia és a Balkán népei közötti gyűlölet és bosszúállás föloldását, a lelkek kiengesztelődését egymás iránt.

A békekötés aláírását megelőzően, május 17-25. között, az Egyházak Világtanácsa, a Lutheránus és Református Világszövetség, valamint az Európai Egyházak Konferenciája közös ökumenikus delegációja meglátogatta Macedóniát és Albániát. Földereste a sokszázezer menekültet befogadó, hatalmas menekülttáborokat és találkozott az ott élő egyházak vezetőivel, megbeszéléseket folytatva az ökumenikus segélyszolgálatok segítségnyújtásának legalkalmasabb módozatairól. A széleskörű ökumenikus delegáció tagjai hangsúlyozták: tapasztalataik szerint a „koszovói krízis” gyökerei nem vallási, hanem bonyolult etnikai, politikai és gazdasági jellegűek. Ezért a szükséges, sokoldalú anyagi segítség mellett a leglényegesebb egyházi szolgálat ezeknek a belső feszültségeknek a föloldása és a kiengesztelődés segítése a Balkán népei és kisebbségei között.

(ENI – lwi de – epd-w)

LUTHERÁNUS VILÁGSZÖVETSÉG – VATIKÁN

(Az egyháztörténelmi jelentőségű Közös Nyilatkozat aláírása a Reformáció ünnepén Augsburgban)

Egyháztörténelmi jelentőségű közös bejelentést tettek a genfi Ökumenikus Központban június 11-én *Ishmael Noko*, a Lutheránus Világszövetség főtitkára, és *Eduard J. Cassidy* bíboros, a Vatikán Keresztyén Egység Bizottságának elnöke. *Csaknem három évtizedes teológiai dialógus után létrejött a végérvényes megegyezés a megigazulás centrális teológiai tanításában a két egyház között. Bejelentették azt is, hogy a Közös Nyilatkozatot Augsburg (Ágosta) városában írják majd alá, 1999. okt. 31-én.*

A közös teológiai konszenzus-dokumentum nemcsak egy négyszáz éves, lényeges teológiai vitát zár le, hanem a 16. században történt, kölcsönös elítélő teológiai nyilatkozatok

(*exkommunikáció*) visszavonását is jelenti ebben a kérdésben. Külön jelentőséget ad a közeli aláírásnak annak helye és időpontja. Az ünnepélyes aláírás a reformáció évenkénti ünnep napján történik meg abban a városban, ahol az evangélikus egyház alapítója külön hitvallási irata, az Ágostai Hitvallás 1530-ban a német-római császárság birodalmi gyűlésén először elhangzott, és az evangélikus birodalmi rendek által aláírásra került.

A nyáron mindkét fél egy, a Közös Nyilatkozatot kiegészítő, rövid teológiai mellékletet is kidolgozott néhány további részletkérdés megvitatására, amelyek azonban a Közös Nyilatkozat alapvető megegyezését nem érintik. Ennek az Annex-nek (Kísérőirat) a kidolgozásában jelentős pozitív szerepe volt *Josef Ratzinger* vatikáni bíborosnak és *Johannes Hanselmenn* ny. bajor evangélikus püspöknek.

Augsburgban már megindultak az előkészületek az ünnepélyes aláírásra. Ott „világméretű ökumenikus eseményre” számítanak, több száz külföldi vendég és egyházi vezető részvételével. A történelmi dokumentumot a Vatikán részéről *Cassidy* bíboros, a Világszövetség részéről valószínűleg *Christian Krause* püspök, LVSZ-elnök és *Ishmael Noko* főtitkár írják majd alá.

A genfi Ökumenikus Sajtószolgálat (ENI) úgy értékeli az eseményt, hogy az egyáltalán „az első eset, hogy a Vatikán kijelenti majd: bizonyos teológiai elítélések a Vatikán részéről többé nem érvényesek egy protestáns egyházi közösségre”. Ennek a teológiai és ökumenikus szempontból való jelentőségét pedig nem lehet eléggé hangsúlyozunk.

(ENI – lwi de – epd-w)

LUTHERÁNUS VILÁGSZÖVETSÉG

(Pozsonyban ülésezett a Világszövetség Tanácsa)

Az idén június 22-29. között Szlovákia fővárosában tartotta évi rendes ülését a Világszövetség legfőbb vezető testülete.

Noko főtitkár évi jelentésében elsősorban a Világszövetség és a Vatikán között létrejött teológiai megegyezést méltatta a megigazulás kérdésében. Ez a tanítás volt az egyik fő oka a 16. században a két egyház közötti szakításnak. Azt reméli – mondta a főtitkár – hogy a hosszú és igen fáradságos megegyezési folyamat közben nyert teológiai fölismerések könnyebbé teszik majd az utat a reformáció más egyhá-

zai számára is a római katolikus egyházzal való ökumenikus kapcsolatok erősödésében. A Világszövetség pedig a Közös Nyilatkozatot *bázisként* akarja fölhasználni „a sokkal szorosabb együttműködésre a római katolikus egyházzal, Istentől való küldetésünkben.”

Krause püspök, a LVSZ elnöke, aki az év első felében nagy körutat tett a nagyobb afrikai evangélikus egyházakban, elnöki jelentésében arra figyelmeztetett, hogy a *Balkán-régióra irányuló és szükséges „masszív egyházi segélyakciók” mellett nem szabad megfeledkeznünk más, súlyos krízisekről a világban*, elsősorban a „fekete kontinensen”. Tiszteletbeli doktorá avatásakor mondott beszédében pedig arról szólt, hogy *míg a világ északi, jómódú felében a rohamos anyagi gyarapodás és modernizáció mellett elvesznek a tradicionális keresztény értékek és erkölcsi normák, addig a világ szegényebb déli felében „sokszor lélegzetelállító vallásos ébredés megy végbe mind a történelmi egyházakban, mind az új karizmatikus mozgalmakban”*. Kifejezte azt a reménységét, hogy az evangélium hatalmas ereje mégis átjárja majd Európát és a globalizálódó világot az új keresztény évezredben.

Egyik fontos téma volt még a Tanács ülésén a *LVSZ kedvezőtlen anyagi helyzete* a legutóbbi években. *Sigrun Mogedal*, a LVSZ norvég kincstárnoknője, jelentésében arról szólt, hogy a LVSZ bevételeinek 99 százaléka csupán 7 tagedyházból származik és egyedül a német tagedyházak viselik a genfi költségvetés 49 százalékának a terhet. Ez nem egészséges arány és nem szabad megkerülnünk a kritikus pénzügyi helyzetet – mondta -, mivel ez az egyik fontása annak, hogy tovább végezhesük szolgálatunkat a világ minden részében.

VATIKÁN

(II. János Pál pápa Lengyelországból)

Fontos mérföldkő volt a pápa 20 éves főpásztori szolgálata alatt nyolcadik és leghosszabb lengyelországi látogatása.

A *rendkívül fárasztó júniusi program* során, amely Lengyelország egész területét átfogta, és Krakóban, majd Varsóban milliós tömegek részvételével tartott misékkal végződött, egy ízben lázas betegséggel is meg kellett küzdenie. Ennek ellenére szinte teljes, gazdag főpásztori programját elvégezte: szólt a

parlamenthez, szentté avatta *Kinga* magyar királylányt lengyel királynőt és boldoggá avatott 108 lengyel mártírt, valamint fölavatta az új lengyel milleniumi bazilika épületét, amely egyike lesz a világ nagy templomainak, 25 ezer hívő befogadására.

*Igehirdetése*i során részletesen szólt a mai lengyel társadalom időszerű kérdéseiről. Szenvedélyes szeretettel kérte a lengyel népet arra, hogy *mutasson nagyobb szolidaritást és szeretetet a társadalom jelentős részét alkotó szegények iránt*. „Az anyagi javak arra való, hogy segítsünk másokon. Az egyház elfogadja ezeknek a javaknak a magántulajdon-jellegét, ha ezzel a céllal használják őket” – közölte százakkal és milliókkal, köztük sokezer résztvevővel a szomszédos kelet-európai országokból is.

Hírek szerint II. János Pál még az idén látogatást tervez *Irakba*, az ott élő római katolikusok főpásztori meglátogatására. Irak 22 millió lakosának 5 százaléka keresztény hívő.

(ENI – epcl-w)

(Várakozás a pápa moszkvai útjára)

II. János Pál már ismételtelen kifejezte reménységét, hogy rövidesen sor kerülhet látogatására Oroszországban. Májusi látogatásakor *Luzskov* moszkvai főpólgármester, befolyásos politikus, kifejezte Rómában azt a kívánságát, hogy a pápa, *Sodano* bíboros-államtitkárral együtt, keresse föl Oroszországot. A látogatásra azonban addig nem kerülhet sor, amíg az állami meghívást nem követi az ortodox egyház hivatalos meghívása is.

Sokan úgy tekintenek a pápa legutóbbi, bukaresti látogatására, hogy az előkészítette ezt a régen várt oroszországi utat. Ugyanakkor számos orosz és kelet-európai egyházi vezető szkeptikus a közeli látogatás felől, amíg nem rendeződnek a meglévő súlyos feszültségek az ortodoxok és katolikusok közt Európának ebben a felében. *II. Alekszij* pátriárka nemrég fejezte ki a sajtó képviselői előtt azt a nézetét, hogy a találkozás nem történhet meg addig, amíg főleg Ukrajnában tovább tart a súlyos konfliktus az ortodoxok és az egyre növekvő lélekszámú, Róma irányítása alatt álló görög-katolikusok között.

Újabb reménysugarat jelent viszont ebben a vonatkozásban, hogy *II. Alekszij* pátriárka májusban történt moszkvai látogatásakor *Silvestrini* bíborost, a keleti görög-katolikus egyházak kongregációjának vezetőjét kérte föl közvetítő szolgálatra az ukrajnai

ortodox-görög katolikus feszültségek tárgyalásokkal való megoldásában.

(ENI)

EURÓPAI EGYHÁZAK KONFERENCIÁJA

(Mozgalmassemények az európai ökumenikus egyházzervezet életében)

Legutóbbi híradásunk óta egész sor fontos eseményről érkeztek hivatalos beszámoló a több mint 120 európai egyházat átfogó regionális szervezet életéből.

Tavasszal *Barcelonában* tanácskozott az *EEK elnöksége*. A nehéz pénzügyi helyzetre való tekintettel elfogadta a genfi központ munkatársi létszámának csökkentését és a programok összevonását. Elutasította viszont a genfi EEK-iroda áthelyezését más városba anyagi okok miatt. Jóváhagyta az EEK elnöksége *Win Burton* asszony megbízását a brüsszeli hivatalban az „Európa lelkéért – etika és spiritualitás” elnevezésű EEK-program irányítására, a skót *Stewart Lemont* meghívását a brüsszeli új Egyház és Társadalom Bizottság vezetésére, valamint *Peter Pavlovic* szlovák evangélikus lelkész alkalmazását a brüsszeli iroda tanulmányi titkáráként.

Ugyancsak a tavasz folyamán fontos tanácskozást tartottak az *EEK és a CCEE (Európa Katolikus Püspöki Konferenciáinak Tanácsa)* vezetői Guernsey szigetén. A rendszeres közös találkozó fő témái voltak: a két európai egyházi szervezet együttműködésének fő irányvonalai, közös előkészületek a 2000. év megünneplésére, a közös Charta Oecumenica kidolgozása a 2001-ben tartandó, legközelebbi európai egyházi „csúcstalálkozóra” és a környezetvédelmi program kialakítása a két szervezetben. A találkozás résztvevői levelet intéztek Európa egyházaihoz a nők elleni erőszak leküzdése ügyében.

(Monitor – CEC News)

(Az Európa Tanács fölhívása a szekta-veszély ellen)

A strasbourggi Európa Tanács jelentést tett közzé a szekták veszélyes, robbanásszerű megnövekedéséről kontinensünkön. Különösen veszélyeztetettek – állapítja meg a jelentés – a gyermekek és a fiatalok. Az *Európa Tanács parlamentije ezért június 22-én, Strasbourgban elfogadott egy határozatot, amelyben fölhívja az Európa Tanács 41 európai tagállamát: végezzenek széleskörű fölvilágosító munkát*

a rohamosan növekvő szekták vesztéséről és állítsanak föl információs központokat, elsősorban a gyermekek és fiatalok védelmére.

(epd-w)

II. A VILÁG EGYHÁZAI

NÉMETORSZÁG

(A 28. Egyházi Napok Stuttgartban)

Mozgalmas, hatalmas méretű és nagy érdeklődéssel kísért, jubileumi 28. Egyházi Napokat rendeztek a német protestánsok Stuttgartban, június 16 – 21. között.

A „Protestáns Találkozó”, amelynek idén több mint 100 ezer állandó résztvevője volt a reformáció országa minden részéből, és velük együtt 3 ezen 60 más országból, most ünnepelte félévszázados fennállását. Azzal a céllal alapították 1949-ben, hogy a II. világháború romjain, a sok szenvedés között „irányt mutasson a jövőbe”. Ettől kezdve nem a hivatalos egyházi szervezetek rendezték meg kétévenként, mindig más német városban ezeket a hatalmas találkozókat, hanem egy külön kis szervezőcsoport, laikusokból és lelkészekből, a reformáció egyházai minden irányzatának képviselőiből. 1961 és 1989 között, a németeket elváltató „Fal időszakában”, a Protestáns Egyházi Napok voltak az egyik erős összekötő szál a nyugat- és kelet-német tartományi egyházak között. Június 17-én jubileumi ünnepséget tartottak, amelyen többek között Johannes Rau jelenlegi és Richard von Weizsäcker volt államelnökök, mindketten az Egyházi Napok régi, ismert személyiségei, méltatták a félévszázados múlt nagy szolgálatát.

Az idei találkozót 64 egyidejű istentisztelettel nyitották meg Stuttgart templomaiban. A programon 2300 esemény szerepelt. A hagyományos „vásáron” (Markt der Möglichkeiten) 800 egyházi szervezet és csoport tartott kiállítást és rendezett vita-találkozókat. A résztvevők spiritualitás iránti vágyát jelezte, hogy reggelenként tízezrek siettek a teológusok és laikusok által tartott áhítatokra. Az Egyházi Napok ökumenikus jellegét mutatta, hogy azon más egyházakból is nagy számmal vettek részt. Jelen voltak a genfi Egyházak Világtanácsa vezetői is, élükön Konrad Raiser főtitkárral.

A hatnapos gazdag program fő témája ez volt: „Ti vagytok a Föld sója” (Mt 5,13). A legtöbbet vitatott témák a következők voltak: Koszovó-konfliktus

– a keresztyének és egyházak egysége és az úrvacsorai közösség (intercommunio) – a világ szegény országai adósságterhének elengedése 2000-ben – igazságos béke és egység a jövő Európájának – küzdelem az erőszak ellen – a nők szerepe az egyházakban és a társadalomban – a homoszexuálisok és az egyház. Az egyik, leghevesebb vitákat kiváltó kérdés volt a zsidók közt végzett misszió problémája. Főleg a pietizmus és a keresztyén-zsidó dialógus körei álltak élesen szemben egymással. Döntés ebben a kérdésben nem alakult ki. Az Ótestamentum népe és a keresztyénség közötti viszony továbbra is súlyos vitatéma marad a két irány között.

A jubileumi Egyházi Napokon közös felhívást tettek közzé „az igazságos és tartós békéért Európában”. A záróistentiszteleten többtízezen vettek részt. A Protestáns Egyházi Napok és a Katolikus Napok, a két rokon-szervezet, a tervek szerint 2003-ban már együtt rendezi meg Németországban az Ökumenikus Napokat, először Berlinben. Még megoldatlan kérdés itt a közös vagy külön úrvacsora-vétel, amelyre a rendezők szeretnének ökumenikus megoldást találni.

(ENI – lwi de – epd-w)

(Hannover női püspöke)

Június 5-én dr. Margot Käsmann lelkésznőt, az ismert német ökumenikus személyiséget választották meg Dr. Horst Hirschler hannoveri püspök, a LVSZ alelnöke utódjául. A legnagyobb (3,3 milliós) lélekszámú német evangélikus tartományi egyház új lelki vezetőjének beiktatása szeptember 4-én lesz. A szavazati arány a választáskor 52:45 volt a püspöknő javára.

Maria Jepsen hamburgi püspöknő után ő a második női püspök a reformáció hazájában. Férje is lelkész és négy gyermekük van. 1985-ben választották meg fiatalon az Egyházak Világtanácsa vezető testületébe és azóta jelentős szerepe volt mind az ökumenikus, mind az evangélikus genfi világszervezetben. Öt éve főtitkára és fő szervezője a német Egyházi Napoknak is. Ő lesz az első női püspök az Egyházak Világtanácsa Központi Bizottságában.

Első nyilatkozatában hangsúlyozta, hogy Németországnak szüksége van a spirituális megújulásra. A világkeresztyénség életében szerzett ökumenikus tapasztalatait szeretné majd átadni a gyülekezeteknek püspöki szolgálatában.

Margot Käsmann a kilencedik női püspök lesz majd a világ evangélikus

egyházaiban. Eddig két-két női püspök végzi szolgálatát Németországban, Svédországban, az Egyesült Államokban és Dániában, egy pedig Norvégiában.

(ENI – epd-w)

(Johannes Rau Németország új államelnöke)

Az idei Pünkösdi vasárnapján választották a Német Szövetségi Köztársaság nyolcadik államelnökévé Johannes Rau (68) szociáldemokrata politikus, az ismert protestáns személyiséget, akit Magyarországon is jól ismernek.

Johannes Rau az elmúlt évtizedekben az egyik legismertebb szereplője volt a német protestáns egyházak életének. Pietista lelkészsaládból származott. Először lelkész szeretett volna lenni, de iskolai végzettsége miatt ez nem sikerült. Szoros kapcsolatba került egy heidelbergi teológus-körrel, amelynek sokáig tagja maradt. Gyors politikai karrierje alatt mindig szoros kapcsolatot tartott az egyház életével.

„Aki azt gondolja, hogy a politikai élethez az igazságosság, az irgalmaság, a szolidaritás és a testvériség nem tartozik hozzá, azt nem tartom odavalónak, akár ismeri a Hegyi Beszédet, akár nem” – ez volt közéleti pályafutásának a hitvallása. Egész élete során „hídepítő” (pontifex) volt a szó legigazabb értelmében: a társadalmi csoportok, a politikai pártok, az egyház és a vallástalanok és a régebbi két német állam között. Ezt tartja feladatának – nyilatkozta megválasztása után – a legfőbb állami tisztségben is.

Manfred Kock, a Német protestáns Egyházszövetség (EKD) elnöke, azzal köszöntötte az új köztársasági elnököt, hogy gazdag egyházi múltja reménységet ad a gyümölcsöző együttműködésre az egyházak és az állam között Németországban.

(epd-w)

FINNORSZÁG

(Fontos határozatok a zsinat ülésén)

Két fontos határozatot hozott a Finn Egyház májusi zsinati ülése. Az egyik szerint a jövő évtől kezdve a püspököket nem az állam elnöke nevezi ki többé a három legtöbb szavazatot kapott egyházi jelölt közül. Ezután a zsinat választja meg az új püspököt és a püspöki konferencia nevezi ki püspökké a felszentelés előtt.

A másik jelentős határozat: ezután a Finnország legészakibb részén élő, mintegy 7 ezer lelket számláló lapp

(számi) kisebbségnek is egy külön, nem-lelkész képviselője lesz a zsinat tagjai között.

(lwi de)

NAGY-BRITANNIA

(Vita az anglikán egyházban a pápai primátusról)

Az Anglikán – Római Katolikus Közös Bizottság májusban javaslatot fogadott el, amely azt indítványozza: a világ mintegy 70 millió anglikánja ismerje el a pápának, mint Róma püspökének az autoritását, még a fennmaradó teológiai és szervezeti ellentétek megoldása előtt.

A javaslat heves vitákat váltott ki az Anglikán Világközösségben. Ezek a viták előreláthatóan még sok évig eltartanak majd mind a brit szigetországban, mind a világ más részein élő anglikánok között. Dr. George Carey, Canterbury érseke és az Anglikán Világközösség feje üdvözölte a javaslatot, de annak alapos kritikai megvizsgálását tartja szükségesnek „ellentmondáossága miatt”. Hozzátette: „Egy erőszak és ellentétek által meghatározott világban a keresztyéneknek égetően szükségük lenne arra, hogy közösen tudjanak szólni, bízva a békesség evangéliumának autoritásában.”

(ENI – MD)

JUGOSZLÁVIA

(A Szerb Ortodox Egyház Milosevics ellen)

Az Egyházak Világtanácsa az Európai Egyházak Konferenciájával együtt üdvözölte a Szerb Ortodox Egyház zsinatának azt a döntését, amellyel a szerb nép érdekében lemondásra szólította föl Szlobodan Milosevics államelnököt. Hasonlóképpen üdvözölték

Pavle szerb ortodox pátriárka döntését, hogy székhelyét Belgrádból a koszovói Pec városába helyezte át. Kifejezték reményüket, hogy a Szerb Ortodox Egyház ezután még nagyobb szerepet játszik majd az ország és a Balkán békéjének helyreállításában, a kiengesztelődés igen nehéz szolgálatában az albánok és a szerbek között.

(epd-w)

OROSZORSZÁG

(Georg Kretschmar Oroszország és a FÁK evangélikus érseke)

Oroszország, Ukrajna, Kazahsztán és Szibéria evangélikus egyháza május végén tartotta második egyetemes zsinati ülését Szentpéterváron. A zsinat úgy határozott, hogy a világ legnagyobb kiterjedésű evangélikus szövetségében mintegy 250 ezer evangélikus hívő él, Georg Kretschmar püspök, aki az egyházat 1994 óta gondozza, ezután érseki rangot viseljen. Az egyes egyházkerületek vezetői pedig a hatalmas területen püspöki tisztséget kapjanak. A zsinat egyúttal egységes istentiszteleti rendet vezetett be az egész egyházban és más fontos döntéseket is hozott az új orosz vallástügyi törvénnyel kapcsolatban.

(lwi de – epd-w)

SZENTFÖLD

(Újabb súlyos vita a szent helyek körül)

Előzőleg hírt adtunk róla, hogy Izrael állam egy zárt katonai határterület részeként nem engedí a keresztyén zarándokokat Jézus megkeresztelése hagyomány szerinti helye közelébe a Jordán mellett. A vita most megoldódni

látszik: a kormány föloldotta a katonai zárlatot a keresztyén zarándokok számára. Ugyanakkor újabb súlyos vita támadt, ezúttal Názáretben a keresztyének és a mohamedánok között. Egy XII. századbéli volt keresztes templom romjain 1969-ben hatalmas római katolikus bazilika épült. Az Angyali Üdvölet bazilikája, amely a szentföldi zarándoklatok egyik ismert célpontja. A templom most abba a veszélybe került, hogy az iszlám hívei a sajátjuknak tartott, közvetlenül szomszédos területen egy még nagyobb mecsetet építenek 25 millió dolláros költséggel. Az első összeütközés a vitatott területen a mohamedánok és a keresztyének között az idei Húsvét ünnepén történt, több mint 27 sebesülttel.

(ENI – epd-w)

AUSZTRÁLIA

(Éles vita – egyházi segítség a kábítószeresek rabjainak?)

Kontinens-méretű vita támadt Ausztráliában abból a kísérletből, hogy az Egyesült Protestáns Egyház egyik gyülekezete „türelmi termet” nyitott meg a kábítószeresek rabjai számára.

A mindenfelől érkező heves tiltakozások ellenére a Sidney melletti Wayside Chapel (útmenti imaház) lelkészei úgy döntöttek, hogy az imaterem mellett külön helyiséget rendeznek be, ahol a súlyos kábítószeresek védett területen, fertőtlenített injekciós tűkkel beadhatják maguknak a szükséges kábítószer-adagot. Ray Richmond, a gyülekezet lelkésze szerint ezzel „a társadalom számkivetettjein” akarnak segíteni, ahogyan az első keresztyének is ezt tették a bűnösökkal, vámszedőkkel és a samaritánusokkal.

(ENI)

Egy svédországi tanulmányút tapasztalatai*

Aliszt Ferenc Zeneakadémia egyházzenei mesteriskolájának három evangélikus hallgatója – Ecsedi Zsuzsanna, Kamp Salamon és e sorok írója – ez év februárjában svédországi tanulmányúton vett részt.

Képzésünk vezetője, Dobszay László elsősorban azzal a céllal küldött ki minket, hogy a svédországi evangélikus liturgikus életbe nyerjünk bepillantást Malmö és a tőle alig húsz kilométerre fekvő Lund templomaiban.

Programunkat Peter Wallin, a malmöi zeneakadémia egyházzene tanszakának vezetője állította össze, így több

tanítási órát és részben ezekhez kapcsolódó próbát látogathattunk meg. A malmöi és lund-i zeneélet megismerését hangversenyek tették teljesebbé. Utunk legértékesebb pillanatai közé tartozott, mikor az egyházzene egy-egy területének szaktekintélyével konzultálhattunk és historikus orgonákat ismerhettünk meg. E sokféle élmény, közülük különösen is az istentiszteleti étellel kapcsolatos

* A Magyar Egyházzene folyóirat VI. évf. 3. számában megjelent összefoglalás átdolgozott változata

tapasztalatok indokolják, hogy - bár késve - a Lelkipásztor hasábjain is hűt adjunk utunkról.

1. Liturgikus élet a gyülekezetekben

Vasámap délelőttöként három különböző templom *főistentiszteletén* vettünk részt.

Ottlétünk első hétvégéjén a malmői St. Andreas-ban voltunk istentiszteleten. A nagy, modern templom és a hozzá kapcsolódó épületegyüttes szemmel láthatóan eleven liturgikus - gyülekezeti közösségnek ad otthont. A febr. 7-i délelőtti istentisztelet lelkész, diakónus, lektorok, és kórus szolgálataival zajlott. Az énekkart - mely több korál alternatív éneklésében való közreműködés mellett a prédikáció és hitvallás után önálló tételekkel is szolgált - az orgonista-kántor vezette. A gyülekezet a strófikus gyülekezeti énekek mellett számos liturgikus tételt is énekel. Ezek többsége a gregorián rezponzumok nyomán újonnan komponált tétel volt. Az istentisztelet és az egyes énekeket rövid orgona - előjáték vezette be. Szóló orgonaszám posztlúdiumként hangzott. Ezt a gyülekezet a templomban ülve hallgatta végig.

A szolgálók köre hasonló volt a febr. 14-i úrvacsorás istentiszteleten a gótikus St. Petri templomban. Itt még több liturgikus tételt énekeltek. Különösen érdemes kiemelni az úrvacsorai rész előtt énekelte litániát és a salutációtól végig énekelte nagy úrvacsorai imádságot. A svéd liturgikus szokások szerint Ötvened vasámapnak - bűntelő utolsó vasámapja idén éppen erre a napra esett - erős bünbánati jellege van. Az istentisztelet liturgiája, énekei és hangvétele az sugallta, hogy a svéd liturgikus gondolkodás szerint igazából ezzel kezdődik a böjti időszak.

Mindkét istentiszteletet a szolgálók orgonazenére történő ünnepi bevonulása nyitotta és kivonulása zárta. Az énekkar mindkét templomban a szentélyben külön kialakított helyen énekel. Így alternáláskor könnyebben lehetett kontaktust tartani a gyülekezettel. Az orgonista-kántor a gyülekezet énekét a nagyorgonán kísérte, és természetesen azon játszott a prelúdiumot és a posztlúdiumot is. A nehezebb tételek vezénylésére azonban lejtött. A szentélyben ill. annak közelében elhelyezett karorgona lehetővé tette, hogy szükség esetén kísérje is a kórust.

Február 21-én egy kis templom kis gyülekezetének istentiszteletét is megismerhettük. Ezt egyszerűbb liturgia és néhány énekelte elem elhagyása jellemezte.

A vasámapai főistentiszteleteken kívül több *hétközi istentiszteleten* is részt vettünk. A lundi Szentlélek templomban - más zenés istentiszteletekkel és zenés áhítatokkal forgóban - havonta egy-két alkalommal tartanak *vesperát*, melyet a *Laurentius Petri társaság* 1995-ös kiadványából énekelnek. (Ugyanez a könyv tartalmazza a laudes rendjét is. Külön kötet közli a completorium és megint másik a déli imaóra, a sexta anyagát.) Az istentisztelet menete a himnusz helyében és formájában tért el az általunk megszokottól: a himnusz közvetlenül az adjutorium után éneklük. A kötet szerkesztője, *Ragnar Holte* közlése szerint ebben követték a II. Vatikáni Zsinat utáni katolikus felekezeti. Ezen a vesperán a kötet első - rezponzoriális formájúra alakított (!) - himnuszát énekeltek. Sajátos, hogy az imaóra harmadik zsoltára helyett általában újszövetségi éneket (pl. Fil. 2, 6-11) hoz a könyv. Az - esti időponthoz képest - jó látogatottságú istentiszteletet a gyülekezet kántora vezette nyolc előénekesselel.

Február 11-én a lundi székesegyház reggeli imádságán vettünk részt. Itt minden reggel tartanak istentiszteletet, melyből hetente kettő *laudes*. Az énekananyagot ugyancsak az előbb említett kiadványból vették. Az istentisztelet

környezetének emelkedettségét - a templom szentélyében a 14. századi stallumokban - a feltűnően gyér látogatottság ellenpontozta.

Február 17-én, szerdán a St. Andreas templomban esti hamvazó szerdai istentiszteleten vettünk részt. A liturgikus megújulás szellemében az utóbbi évek óta tartják meg ezt az ünnepet is a svéd evangélikus egyházban. Itt érdemes megjegyeznünk, milyen hasznos a templomban kialakított oldalkápolna, mely a kisebb létszámú alkalmak meghitt környezetéül szolgálhat.

2. Egyházzenes-képzés és liturgia

Az egyházzenesek oktatása Svédországban két lépcsős: alsó fokozata a kétéves "kántor"-képzés, magasabb pedig a négyéves "orgonista"-képzés. Az oktatás gyakorlatcentrikus, három súlyponton nyugszik: *gregorián- ill. himnológiai- oktatás, orgonajáték és karvezetés*.

Az órákon és próbákon hallott repertoár nagyobb része mind terjedelemben, mind nehézségben a gyülekezeti használatához igazodik.

Jellemző, hogy az egyházzene klasszikus formáit - pl. alternatív éneklés - énekeskönyvek nagyszámú XX. századi dallamához is alkalmazzák, ezzel igényt teremtve a könnyen énekelhető mai gyülekezeti énekekhez kapcsolódó új kompozíciókra. Az új gyülekezeti énekek, és a hozzájuk kapcsolódó többszólamú kórusművek sajátos - olykor bizony megkérdőjelezhető - módon kísérnek meg választ adni a művészi érték, a gyülekezetszerűség és az "e-századiség" szinte feloldhatatlannak tűnő ellentétére.

Hasonló folyamatot figyelhettünk meg a svéd liturgikus tételekkel kapcsolatban is. Egyfelől ezek között is sok a "gregoriánszerű" új kompozíció, másfelől gyakran hallottunk példát arra, hogy antifona gyanánt többszólamú tételeket énekelnek.

A gregoriánnum svéd nyelvhez igazításával kapcsolatban kétféle nézőpont jellemzi a svéd egyházzeneseket: a hivatalos könyvekben közölt misetételek -elsősorban introitusok - dallama csaknem teljesen megegyezik a *Liber Usualis* dallamával. Ezeknél inkább a szöveget változtatták meg - gyakran egészen más szöveget kapcsoltak a dallamhoz. Ezzel párhuzamosan a mai svéd katolikus gyakorlatnál összhangban egy másik introitus-sorozat kidolgozása is folyik. Ebben a munkában *Peter Wallin* is részt vesz. Itt a tradicionális szöveget megtartva a dallamot egyszerűsítik és illesztik a svéd nyelvhez. A svédül nem értő számára is feltűnő, mennyivel gördülékenyebbek ez utóbbi tételek.

Az orgona-oktatásban az irodalomjätékkel teljesen egyenrangú a liturgikus orgonajáték tantárgy. E kettőt a teljes stúdiumon keresztül párhuzamosan oktatják kiváló felkészültségű tanárok: *Matthias Wager* és *Hans Hellsten*.

A malmői egyházzene tanszék febr. 15-17. között *mesterkurzust* is szervezett hallgatói részére *Francois Espinasse*, párizsi művész vezetésével. A vendégprofesszor e három napon a tanszék hallgatói között előre kiosztott francia barokk művek ill. tételek előadási problémáival, regisztrációs kérdéseivel foglalkozott.

A kórusmunkából a *Schola Cantorum Scanienis* és a *Malmői Kamarakórus* próbáin keresztül kaptunk ízelítőt. Az előbbit Peter Wallin vezeti. Ez az együttes úttörő szerepet vállal a svéd gregorián repertoár terjesztésben és népszerűsítésében. Istentiszteleti szolgálataik mellett enél tanúskodik számos televíziófelvételük is. A Malmői Kamarakórus a nehezebb többszólamú kórusirodalom színvonalas megszólaltatója. Ottlétünkör épp skandináviai koncertkörütra készültek. Kamagyük *Dan Olaf Stenlund*,

aki korábban éveken keresztül dirigálta Stockholm vezető lutheránus énekarát.

3. Templomi hangversenyek

A bő két hét alatt több koncertet hallhattunk. Ezek közül csak a két, szempontunkból fontosabb templomi sorozatot szeretném kiemelni.

A lundi székesegyházban egész éven át szombat délelőttönként kb. negyvenperces orgona matinéket rendeznek. Ezek nagy részét a templom két főállású organistája, *Per Ryden* és *Tomas Willstedt* adja felváltva.

A malmói St. Andreas templomban szombat kora délutánonként szerveznek hangversenyeket vegyes műsorral, vendég-előadókkal.

Mindkét sorozat több alkalmát is hallottuk. Feltűnő volt látni, mennyire beépültek ezek a koncertek a két város zeneéletébe, és különösen a lundi sorozat az egyházi esztendőhöz alkalmazkodó műsorválasztással mennyire jó lehetőséget kínál a helyes értékrend és liturgikus időérzet kialakításában és ápolásában.

4. Konzultációk

A tanulmányúton többször nyílt lehetőség értékes *szakmai beszélgetésekre, konzultációkra* az egyházzene egy-egy területének szakértőjével. A lelegevenebb ilyen kapcsolatunk természetesen *Wallin* professzorral volt, akivel egy-egy témakör megbeszélésén túl rendszeresen egyeztetjük további programjainkat. Ő mutatott be minket *Jan-Olof Aggedal*-nak, a malmói zeneakadémia liturgia tanárának, és a St. Andreas organistájának, akikkel a svéd liturgiáról konzultálhattunk. Amikor e beszélgetés alkalmával megkaptuk a svéd agenda német nyelvű (!) változatát, tételesen is igazolva láthattuk, amit az istentiszteleteken is megfigyelhettünk: vasárnapi istentiszteleti rendjük lényegében pontról pontra megegyezik az egyházunk liturgikus bizottsága által - a svéd mintától függetlenül - kidolgozott tervvel.¹

Ragnar Holte ny. teológiai professzor - aki meleg szavakkal emlékezett meg *Ordass Lajos* püspökről és a nemrég elhunyt *Vajta Vilmos* professzorral - a zsolozsmás könyvek szerkesztésével és a zsolozsmák gyakorlatával, *Per Ryden* a lundi székesegyház zeneéletével kapcsolatos tapasztalatait osztotta meg velünk.

A lundi egyetemi könyvtár *Eric Nicander*, a régi kéziratár vezetője mutatta be. Készségesen adta át tanulmányozásra a 18. századi *Engelhardt* és *Wenster* gyűjteményt.

Élményszerű délutánt tölthetünk a lundi Zenetudományi Intézetben, ahol *Folke Bohlin*, nyugalmazott igazgató fogadott bennünket. Részletesen beszámolt a skandináviai dallamanyagot feldolgozó, összehasonlító himnológiai kutatásairól.

5. Orgonák

Két alkalommal látogathattunk meg értékes *műemlék-orgonákat*. Első kirándulásunk alkalmával "*Buxtehude-orgonákat*" ismerhettünk meg. Az első hangszer, amit láttunk, *Torlössa* faluban áll. Eredeti helyén, a helsingborgi St. Marien templomban Buxtehude apja szolgált évekig mellette. *Hans Buxtehude* nevét az orgonaház egy felirata is megőrököti, de rövid ideig *Dietrich Buxtehude* is betöltötte ezt az állást, és játszott ezen az orgonán. Ezen a napon jutottunk el *Helsingörbe*, a karmelita kolostorból átalakított egykori latin iskolába, melynek tanulója volt Buxtehude. A mellette álló St. Marien templomban pedig később több évig szolgált organistaként. A két épület Dánia egyik legjobb állapotban fennmaradt kolostor-együttese. Már a 60-as évek elején kísérletet tettek a templom Buxtehude-orgonájának rekonstrukciójára. Tavaly azonban a *Marcussen* cég új orgonát épített, mely külsejében, diszpozíciójában és hangzásában még közelebb áll a Buxtehude-kori állapothoz.

Utunk nem várt különleges élménye volt, amikor egy teljes napot Dániában tölthetünk. Ekkor *Koppenhágába* és a dán királyok temetkezési helyére, *Roskilde*-be kirándultunk. A roskilde-i katedrálisban is műemlék-orgona áll. A templom körbeépített karzata pedig többkórússal művek előadásának illő helyszíne. Mindenütt lehetőségünk volt az orgonák megszólaltatására is.

A Zeneakadémia Egyházzenei Mesteriskolája által szervezett svédországi tanulmányutunk gazdag programjával nemcsak új ismeretekkel gazdagított bennünket, de nagymértékben bővítette látókörünket is.

Finta Gergely

¹ Ld. a mellékelt táblázatot és a hozzá fűzött megjegyzéseket a következő oldalon!

A beszámoló melléklete – A vasárnapi istentisztelet liturgiája a svédországi rendben és a magyarországi Agenda Bizottság tervezetében

1989-ben tette közzé a Verbum kiadó az 1986 óta érvényes istentiszteleti rend¹ német szövegű változatát, jó lehetőséget adva ezzel a svéd evangélikus istentiszteleti rend internacionális és interkoffessionális összehasonlítására. Ezt a lehetőséget kihasználva alább táblázatban állítjuk párhuzamba a vasárnapi istentisztelet rendjét a fent említett kiadvány és a Magyarországi Evangélikus Egyház Agendaszerkesztő Bizottsága által készített tervezet² szerint³.

¹ A ma érvényben lévő istentiszteleti rend revíziója az új bibliafordításhoz igazodva épp ez évben kezdődik.

² Ld. a Lelkipásztor 99/4. számának mellékletét. A két rend összevetését segíti, ha a magyar tervezet teljes szövegét is kézben tartjuk.

A két rendet összehasonlítva az egyes pontok nyilvánvaló azonossága vagy párhuzama tűnhet föl számunkra. Egy szakaszhatártól és apróbb különbségektől eltekintve a két rend közötti legnagyobb eltérés a Svédországban - a világ lutheránusságához hasonlóan - használt ún. liturgikus rend és a Magyarországon használt énekverses rend jellegéből adódik.

Közlő: Finta Gergely

³ Az elnevezések helyesírásában az adott forrást követtük.

Kyrko Handboken	Magyar tervezet	Megjegyzések
<i>I. Eingang</i>	<i>Előkészület</i>	
	Harangozás, orgonajáték	A svéd rend nem említi az orgonazenére történő ünnepélyes bevonulást, ami a gyakorlatban elterjedt.
Lied	Gyülekezeti ének	
Zurüstung	Invocatio	A "Zurüstung" kifejezés az Introitusig tartó szakasz megjelölésére szolgál a svéd forrásban, így gyakorlatilag megfelel a magyar tervezet <i>Előkészület</i> szakaszának. Ennek első pontja külön elnevezés nélkül az invocáció.
Einführung	Köszöntés	A svéd rend bevezető mondatai nem a vasárnap jellegére utalnak, hanem a bűnvallást készítik elő.
Sündenbekenntnis mit Vergebung Dankgebet	Bűnvallás Feloldozás	
	<i>Bevezető rész</i>	Ld. a "Zurüstung" pont megjegyzését!
Introitus	Introitus	A svéd forrás megjegyzése: "Kann ausgelassen werden." nyilvánvalóan a II. Vatikáni Zsinat hatását tükrözi.
Kyrie	Kyrie	A svéd rend olyan Kyrie tropus szövegeket közöl, melyben a lelkész mondja a tropizált szöveget, a gyülekezet pedig a Kyriét és a Christét. Ez a magyar tervezet második oszlopához hasonlít.
Lobgesang (Gloria und Laudamus)	Gloria	
<i>II. Wortverkündigung</i>	Kollekta imádság	A magyar tervezet szerint a szakasz határa a kollekta után van.
Kollektengebet	<i>Igei rész</i>	A svéd rend szerint a kollektát salutáció vezet be.
Textlesungen (Altes Testament, Epistel)	Lectio I. Lectio II.	Az igeolvasásra a gyülekezet rövid responzuma felel mindkét rend szerint.
Lied	Orgonajáték, a vasárnap éneke	
Predigt	Igehirdetés, alapige, prédikáció, imádság,	
	Orgonajáték, vagy énekvers	Mivel a svéd rend nem tartalmaz éneket ill. orgonaszámot az igehirdetés és a hitvallás között, a credót a lelkész a szószékről mondja Svédországban.
Das Glaubensbekenntnis	Hitvallás	A svéd kiadvány alternatívaként énekeskönyvük két credo-énekét is ajánlja.
Kanzelabkündigungen	Hirdetés	
Lied	Offertoriumi ének	

Kyrko Handboken	Magyar tervezet	Megjegyzések
Fürbittengebet	Oratio oecumenica	Az egyes témák lezárására és a gyülekezet válaszára három lehetséges formulát ad a svéd forrás.
<i>III. Abendmahlsfeier</i>	<i>Úrvacsorai rész</i>	
Zubereitung (Offertorium) Lied	Úrvacsorai ének	
Das Lob, die Einleitung	Az Úrvacsorai rész bevezetése	A svéd forrás "Das Lob" megjelölése a Sursum cordára és a Prefációra vonatkozik.
Die Fortsetzung (Prefation)	Praefatio	
Sanctus	Sanctus	
Abendmahlsgebet	Epiklézis Szerzési igék Anamnézis	A svéd rend két szövegváltozatot közöl. Ezek közül az egyikben az epiklézis a szerzési igék után van. A "Halálotat hirdetjük..." mondat bevezetés nélkül követi a szerzési igéket mindkettőben. Az egyházzól, és annak szolgálóiról való megemlékezés csak burkoltnan jelenik meg a svéd rendben.
Das Gebet des Herrn Brechen des Brotes	Miatyánk	
Friedensgruss (Pax)	Pax	Bár az úrvacsorás istentiszteleten találkoztunk a béke jelének kézfogással történő továbbadásával, Peter Wallin közlése szerint ez nem terjedt el általánosan.
O Lamm Gottes (Agnus Dei)	Agnus Dei	
Die Austeilung (Kommunion)	Communio	
Dankgebet	Imádság	A svéd rendben nem szerepel az imádság válaszos bevezetése.
<i>IV. Abschluss</i>	<i>Küldés, Áldás</i>	
Lobpreisung	Elbocsátás	"Lobpreisung" alatt a lelkész és gyülekezet kétmondatos párbeszéde értendő, mely Allelujával zárul. Ez tartalmában megfelel a postcommuniot bevezető párbeszédes imádságnak a magyar tervezetben.
Der Segen	Áldás	
Lied	Záróének	
Postludium	Orgonajáték	
Sendungsworte		Mivel a gyülekezet a svéd templomokban a németekhez hasonlóan ülve végighallgatja a postludiumot, csak ezután kerül sor az elbocsátásra.

Az idegennyelvi lektorátuson tanítok

(Benyomásaim a Károly Gáspár Református Egyetemen)

Hogyan kerültem a lektorátusra

Váratlanul ért a megítéző felkérés 1997 szeptemberében, hogy a *Károly Gáspár Református Egyetem Bölcsészkarán* az Idegennyelvi lektorátuson németet tanítsak. Két évvel előtte már volt róla szó. Bármenyre is örültem az újbóli megkeresésnek, nagyon meggondoltam a választ. Sokféle iskolai és egyházi munkám mellett szabad-e vállalom még egy feladatot, ami nagy lekötöttséggel jár, időmet még jobban elaprózza, még több időt kell majd közlekedéssel töltenem? Fogja-e futni erőmből? Mit kell majd elhagynom miatta? Mik a követelmények a hallgatók felé? Most - 1999 májusában - nagyon örülök, hogy az egyetem mellett döntöttem. Emberileg sok tapasztalatot szereztem, módszertanilag is gazdagodtam a négy szemeszter alatt.

Saját főállású iskolai munkám és a különböző évfolyamra járó hallgatók igen eltérő időbeosztása következtében óráim mindig az esti órákban voltak. Ennek következtében az első évben csak elvéve találkozhattam a lektorátuson tanító kollégákkal, pedig nagyon fontos, hogy a tanár - bárhol is tanítson - ismerje kollégáit. A következő két szemeszter folyamán több szakmai megbeszélésre ill. a nyelvi vetélkedőre is el tudtam menni. Ez lehetővé tette, hogy a kollégákat megismerjem.

Tapasztalataim

Egy- és kétszakos hallgatókat tanítottam. Az egész bölcsészkar "képviselette" magát: magyar/történelem/angol/holland/japán/hittantanár. Teológusok is voltak a csoportban. Egy-egy szemeszter után többen elmaradtak, mások viszont csatlakoztak a csoporthoz. A hallgatók - életkorukból adódóan - kialakult, nagyon különböző egyéniségek. Többségük kedves, rokonszenves volt. Tanulmányaik mellett többen dolgoztak, pl. helyettesítő nyelvtanárként, hittantanárként, vagy gyülekezeti munkát végeztek.

Meggyőződésem, hogy a hallgatóktól mindig nagyon rendszeres munkát, képességüknek megfelelő eredményt kell megkövetelni. Felnőttként más logikával tanul az ember. Egyetemistaként pedig az addig megszokottól, a középiskolától eltérően kell beosztaniuk idejüket. Meg kell tanítani őket ennek megfelelő módon tanulni. A magam esetében a nyelvtanítás segítségével (is) tudok nevelni. A tanárok, az előadók, tehát a mi felelősségünk, hogy mire tanítjuk meg őket, milyen példát állítunk eléjük. Példaadásunk, egyéniségünk minden óránkon átsüt.

Kezdőket nagyon szeretek tanítani. Én, mint tanár "tisza lappal" indulok. Az én felelősségem, hogy megszeretik-e a nyelvet, tudok-e megfelelő alapot adni a majdani további tanuláshoz, tudom-e közvetíteni az adott nyelv emberi, országismereti vonatkozásait is, tudom-e semlegesíteni az előzőekben tanult nyelv tanuláshoz kötődő esetlegesen rossz benyomásokat. Új helyre kerülve legcélszerűbb kezdőket tanítani. Ezért is örültem, hogy - kérésemre - teljesen kezdőket kaptam, és a csoportot a negyedik sze-

meszter végén az alapfokú vizsgáig vittem. Éppen akkor kezdtem tanítani az egyetemen, amikortól a szemeszter végén gyakorlati osztályzatot kellett adni. Ez feleltetést, röpdolgozatokat és a szemesztert lezáró dolgozatot, valóban rendszeres munkát jelentett. Mindez elősegítette, hogy a hallgatók ne csak dömpingszerűen tanuljanak.

Az egyetemisták terhelhetők. Nem szabad alacsony követelményt állítani, hiszen megbízható alapot kell szerezniük az idegen nyelvből, hogy a későbbiek folyamán biztonságosan építhessenek a lerakott alapokra. A lemorzsolódást nagynak érzem. Az első szemeszter elkezdett hallgatók csupán fele fejezte be a második szemesztert is. A harmadik és negyedik szemeszterben újra feltöltődött a csoport. Tizennyolcan kezdtek szeptemberben. A vizsgáig többen megint kimaradtak. (Az általam tanított hallgatók mindegyike eredményesen tette le a vizsgát.)

Olyan tankönyvből tanítottam, amelyet eredetileg a főiskolás és egyetemista korosztálynak szántak, de átdolgozással lényegében a középiskolások számára is alkalmassá tettek. (A könyvet magyar szerzők írták.) A gimnáziumban már több csoportban és különböző óraszámokban tanítottam a tankönyvet, tehát ismerem. Egyetemista hallgatóim is kedvelték a könyvet. Tapasztalataim szerint mindkét korosztály szívesen tanul belőle. Magam is kedveltem a tankönyvet és a hozzá tartozó gyakorló könyvet.

Minden hallgató tanult már előzőleg (esetleg több) idegen nyelvet, így rendszeresen hivatkozhattam általam ismert vagy tanított más nyelvekre is. A kontrasztivitást és az analógiát is felhasználhattam. Ezt szívesen vették a hallgatók az órákon. Nagyon fontosnak tartom, hogy magyar anyanyelvünket és az idegen nyelvet is tudatosan használjuk, hiszen ez elősegíti a nyelvtanulást.

A szorosán vett nyelvtanításhoz szervesen kapcsolódik az országismeret, az adott nyelvet beszélő nép kultúrája, hagyományai, az emberek közötti kulturált kapcsolat nyelvi megformálása is. Ehhez viszont anyanyelvünket és szokásainkat is ismernünk kell. Környezetünk óvása, emberi kapcsolataink hasznos és kedvelt beszéd témák voltak kezdőknek is.

Hallgatóim közül - saját bevallásuk szerint - többen tanítani szeretnének. Ezért a jövő (idegen nyelv szakos) tanárainak időnként arra is utaltam, hogy miért-hogyan csináljak, ill. hogy iskolai környezetben mit-miért-hogyan lehetne / kellene másként csinálni.

Az egyházi ünnepek - reformáció, karácsony, húsvét - külön-külön is alkalmas arra, hogy a nyelvi órák keretében beszéljünk róluk. Képeslapon karácsonyi vagy húsvéti üdvözlő, az ünnepnek megfelelő tartalmú szövegek feldolgozása magától adódik. Bármiikor fel lehet használni egyházi, etikai tartalmú, nevelő célzatú szövegeket, amelyek a német nyelv szépségét is megéreztetik - már kezdő fokon is. A közvetlen nyelvi alapok lerakásával párhuzamosan el lehet és el kell kezdeni az ilyen tartalmú társalgást és a megfelelő szövegek feldolgozását. A harmadik és a ne-

gyedik szemeszterben a hallgatók összetétele számomra örömdetesen megváltozott, mivel több teológus és hittanár szakos hallgató csatlakozott a csoporthoz. Ez a tény és a nyelvi haladás tette lehetővé, hogy sokkal bátrabban használtam fel etikai és egyházi tartalmú szövegeket. A vizsga speciális témái - egy bibliai történet, az egyházi év, egyházművészet, a Miatyánk - is motiválják a témaválasztást.

Napjainkban különösen fontosak az emberi kapcsolatok. Az egyetemen, főiskolán sincsen ez másként. Nem szabad a hallgatókat magukra hagyni. Tanulmányi előrehaladásuk mellett észre lehet és észre kell venni az emberi oldalt is. Előfordul, hogy valami bántja őket, problémájuk van. Megfontoltan, megértően kell reagálnunk bármilyen megnyilvánulásukra. Talán még beleérző jó tanácsunkat is meghallgatják. A döntés az ő felelősségük. Az a fontos, hogy emberségünket, emberi magunkat, valónkat adjuk. Az egyetemisták felnőttek és önállóak, de szívesen vesznek, ha valaki törődik velük. Hálásan vesznek néhány érdeklődő vagy együttérző, segítő szót. Ez - tanárként - akkor tudatosult bennem igazán, amikor tíz éve hat hónapos németországi tanulmányutam idején a saarbrückeni egyetemen előadásokon és szemináriumokon is részt vettem, és közelebbi kapcsolatba kerültem ottani tanárokkal, külföldi vendégtanárokkal és egyetemi hallgatókkal egyaránt.

Úgy érzem, sikerült jó emberi kapcsolatot kialakítanom hallgatóimmal. Többek között a társalgást segítő spontán kérdések és spontán válaszok kölcsönössé tételével. Egy-egy szemvillanásból, kézmozdulatból is megértettük egymást. Különösen örültem a második és a harmadik szemeszter végén kedves köszönetüket aláírásukkal hitelesítő meleg hangú, egyházi tartalmú képeslapjuknak és szóbeli köszönetüknek.

Harminc éve 14-19 éves gimnazistákat tanítok. Ezt a korosztályt ismerem a legjobban. 1975 és 1985 között TIT-tanfolyamokon nagyon vegyes korú és műveltségű felnőtteknek tanítottam német és angol nyelvet. Aktív tanári pályám végén, csupán két éve tanítok hat osztályos gimnáziumi "kicsiket" (7-8. évfolyam) és egyetemista nagydiákokat is. Mintha egy kicsit pályakezdésemhez jutnék vissza, ami a különböző korosztályokat illeti.

A fordulat adta lehetőséget érzékelve az volt szívem vágya, hogy egyházi iskolában taníthassak, egyházi intézményben végezhessek pedagógiai munkát. Ezért tartom nagyon fontosnak, hogy a lektorátuson rendszeres nevelő-oktató munkát végzek.

Amit nagyon fontosnak látok

Mérhetetlen felelősség, ugyanakkor nagyon szép feladat bármilyen korosztályt tanítani. Az egyetemisták már kialakult egyéniségek. De ugyanúgy változnak ők is, mint mindannyian, életünk végéig. Hallgatóink is hatnak ránk. Ez a kölcsönösség a feltétele annak, hogy ne csak egyirányú legyen az ismeretátadás és a nevelés. Sok mindenre meg lehet és meg kell tanítani a hallgatókat. A jóra, a szépre, az erkölcsösre kell irányítanunk figyelmüket. Ez az egyetemen oktatók lehetősége és felelőssége. A tananyag mellett legalább olyan fontos, hogy emberileg mit kapnak a hallgatók az órákon.

A karácsony előtti és a június végi kedves együttlét lehetővé teszi, hogy a lektorátuson tanítók ne csak futólag lássák egymást. Ez az alkalom legalább olyan fontos, mint egy szakmai megbeszélés.

A követelmények közelítése és egységesítése - ami nyitva hagyja a tanár személyiségéből eredő különbségeket - nagyon fontos.

Hallgatóink egészen más világban fognak élni, alkotni, mint amiben tanáraik többsége élt/él, amiben mi többé-kevésbé otthon vagyunk. Az erkölcsi értékek nem változnak, bár az emberek többsége nem veszi figyelembe azokat. A felelős szabad választáshoz kell hozzásegítenünk a jövő nemzedék értelmiségét. Erre kell nevelnünk őket, hiszen ők adják majd tovább az értékeket. Ők lesznek majd remélhetőleg a jövő keresztyén humán értelmiségének egy része. Segítenünk kell, hogy megtalálják a helyüket. Nagyon nagy a felelősségünk ebben az örök értékeket egyre jobban feladó, visszajára forduló (egyetemes) világban. Éppen ezért egyre fontosabb, hogy az örök erkölcsi értékek szerint éljünk és neveljünk. Ez fokozottan érvényes egy keresztyén / keresztyén alapokon álló egyetem oktatóira és tanáraira.

Thiering Etelka

AZ ANGOL „TEMPLETON EMLÉKALAPÍTVÁNY” 1999. ÉVI KITÜNTETETTJE EGY AMERIKAI FIZIKUS ÉS TEOLÓGUS, IAN BARBOUR

1999. április elején, az Amerikai Egyesült Államokban és egyéb országokban megjelent újságok, egyházi és tudományos kiadványok közötték, hogy a „Templeton-alapítvány” kuratóriuma ebben az esztendőben *Ian Barbour* nyugalmazott főiskolai tanárt tüntette ki a vallás szerepének kutatása terén végzett munkájáért. Az említett, már nyugalomban élő professzor mind a fizikai kutatás, mind a teológiai tudomány területén kiemelkedő munkát végzett. A *Minnesota* állambeli *Northfield* városkában lévő *Carleton College*-ban hosszú éveken át a „Természettudomány, Technológia és Társadalom” elnevezésű tanszék vezető tanára volt. Hivatásának tartotta, hogy közelebb hozza egymáshoz a természettudományok és teológia művelőit, és e két kutatási területen dolgozókat a párbeszéd szükséges voltára biztassa.

E kitüntetés földünk jelenleg legmagasabb anyagi juttatásával párosul. 1999. május 11-én a *Buckingham* palotában *Erzsébet* angol királynő személyesen adta át Barbour professzornak. Ezzel Barbour professzor személyével folytatódik a sor, amelybe eddig többek között *Billy Graham* és *Teréz Anya* is tartozott, de tudni kell, hogy a kitüntetésben nem csak keresztyén vallási vezetők, hanem más vallású személyek is részesülhetnek és részesültek is. Az évente kifizetésre kerülő összeg 1.24 millió amerikai dollár, amelyből Barbour professzor máris felajánlott 50.000 dollárt a *Carleton College*-nak, hogy ott folytatódjék a megkezdett munka.

Maga a kitüntetett 1955-ben lett ennek a (congregacionalista egyház által 1866-ban alapított, de később annak kötelékéből elbocsátott és ma semmilyen felekezethez nem kötött) főiskolának a professzora. Tíz évvel később adta ki az öt híressé tevő könyvét, amely a természettudomány és a vallás feladataival foglalkozott. Ebben felállította azt a tételt, hogy e két diszciplína kiegészíti egymást. Ez több kutatót és tudóst arra indított, hogy tétele érvényességét megvizsgálják és a felvetett kérdéseket közösen megbeszéljék. Ez nem csupán elméleti kihívást jelentett, mert a természettudományok és a technika gyors fejlődése olyan súlyos erkölcsi kérdéseket vet ma fel, amelynek megértése és megoldása vallás (teológia) nélkül nem valósítható meg.

Barbour professzor először egyetemi előadásaiban és szemináriumain foglalkozott ezekkel a kérdésekkel, amelyek később kibővültek a környezet fizikai helyzetének – és az emberiség jövőjének – interdiszciplináris módszerrel való vizsgálatával. Ma több mint 200 amerikai egyetem és főiskola követi a professzort az általa elindított programoknak a tanulmányi és kutatási feladatok közé való felvételében. Két nagyteljesítményű országos szervezet, „A Természettu-

domány Előrehaladását Munkáló Amerikai Egyesület” és a „Vallások Amerikai Akadémiája” – Barbour professzor hatására – szintén felvette feladatai közé az általa kezdeményezett párbeszédet.

A kitüntetett professzor elmondta még, hogy a *Carleton Főiskola* nagyszerű keretet biztosított neki az ismertett munkához, mert elgondolásai iránt már korán nagy érdeklődést tapasztalt mind tanártársai, mind a diákok részéről. Ezen a főiskolán ugyanis a vallás tanulmányozása mindig kapcsolódott más tudományos területekhez való viszonyának megismerésével. Ezen a téren régebben főleg a történelemhez és bölcsülethez való viszony állt előtérben. Ottani munkája lehetővé tette, hogy ez a kör kitáguljon. Azt is kiemelte, hogy ezek a kutatások egyáltalán nem mondhatók elméletieknek, mert eredményük útmutatást jelenthet bizonyos, mostanáig ismeretlenek tartott kérdések törvényes rendezése területén is. Erről szólva utalt az orvosi és főleg a biológiai tudomány egyes felfedezésire és a „mesterséges intelligencia” megteremtésének lehetőségére. Ezek máris nagy mértékben befolyásolják társadalmunk gondolkozását. Szerinte sok példát lehet felhozni arra, amikor a kutatók meg tudják mondani, hogy mi lehetséges, de arra a kérdésre nem találnak választ, hogy mindaz kívánatos-e, vagy pedig annak, amit kutatásaik révén meg szeretnének valósítani, mi lesz a következménye. Ő azt gondolja, hogy az emberek egyre jobban meglátják, hogy nem elég valami újat feltalálni és csupán remélni, hogy végül is minden úgy megy tovább, ahogy eddig ment.

A *Carleton College* egyik egyetemi lelkésze, Barbour professzor hajdani tanítványa, miután szólott tanára hihetetlenül széles és mélységekig hatoló ismereteiről és meglátásairól, így fejezte be szavait: „Azt gondolom, hogy ami személyiségében egyedülálló, az az alázatossága és őszinte segítőkészsége.”

Pósfay György

* A címben ismertetett hír részleteiről szóló cikk a minnesotai *Northfield*-ben kiadott, „*The Carletonian*” nevű újság 1999. április 9-i számának első oldalán jelent meg.

FIGYELŐ

Az önarckép és a rólunk alkotott kép

Rektori beszéd 1999. június 18-án az EHE tanévzáró ünnepi ülésén

Lehet, hogy a magyar mentalitástól egy kicsit idegen, de a világ sok pontján teljesen természetes az, hogy egy munkahelyi íróasztalon ott állnak a legközelebbiek fényképei. Egy-két fénykép világa jelzésként is megjeleníti az otthoniakat, a közelieket, a fontosakat; egyszerűen azokat, akiket szeretünk. Van, aki az érzelem eltúlzott kifejeződésének tartja ezt a szokást; és vannak, akik számára nagyon is természetes és egészséges megnyilvánulás néhány fotó állandó közelléte a hétköznapi világában.

A képek kapcsolatot teremtenek a munkavégzés és a magánélet, a hivatalos idő és a kikapcsolódás ideje vagy éppen a mások által lekötött idő és a saját magam által felhasználható idő között. Görcsös küzdelemmel próbáljuk megmenteni hol az egyiket, hol a másikat.

A lelkesi hivatás egyik legaktuálisabb nehézsége is éppen ezen a ponton jelentkezik ma. Ami a hagyományos felfogás számára természetes volt évtizedeken keresztül, az a mai fiatal generáció számára egyáltalán nem az többé. Lehet megfogalmazni szép sablonos mondatokat áldozatvállalásról, lemondásról vagy éppen a hivatásunkból származó sok kötöttségről, a szorító időhiányról, a leglényegesebb valóságtényező azonban nem hallgatható el: *a lelkesi hivatásnak mint életformának jelentős változását éljük meg napjainkban.* Veszélyes úton jár az is, aki egy régi életformához kötött papi habitust próbál konzerválni; nosztalgiából vagy a változástól való félelem miatt életben tartani. *„A túlzott hagyománytisztelet megbénítja az ötleteket és rövidlátóvá teszi az embert. A másolás, a meglévő minták utánzása nem igényel erőfeszítést.”* (Nyíri Tamás) De ugyanilyen problémát jelent, ha valaki alapjaiban sem hajlandó a tradíciót tiszteletben tartani, és ezzel állandó konfliktusteremtéssé válik a munkája. Nem kényelemre vagy nyugtalanságra, változatlanosságra vagy radikális változásra érdemes felkészíteni a ma teológiai tanulmányokat folytató hallgatókat, hanem *reális önarckép festésre és a róluk alkotott valódi kép megismerésére.* Ez a két folyamat nagyon sok nehézséget jelent a mai lelkesi életpályákon. Nem egyszerűen a körülményekről vagy a megváltozott lehetőségekről kell ma már gondolkodnunk, hanem az önértékelés és a környezeti értékelés egészséges megvalósításáról és kezeléséről.

Hihetetlenül nagyra nőtt a távolság a működőképes, élő gyülekezet és a vegetálásra, túlélésre berendezkedő gyülekezet között. Egyre többször hallgattunk nagyon eltérő, erőt adó élményről vagy a kudarc ízéről szóló beszámolókat egy-egy szupplikáció után hallgatóinktól. *„Csodálatos volt látni az élénkséget, mozgást, újulást”* - hangzott egyszer. *„Keserves volt látni és átélni azt, ahogy pár ember előtt egy megfáradt, nem is idős korú lelkész beszélt kiábrándultan. Hozzáállása szinte elvette a kedvet a jövőtől. Csak nem ilyen jövő vár ránk is?”* Hol elhangzott a kérdés, hol pedig csak érezni lehetett *jelenlétét a töprengés csendjében.*

Ebben a különleges érzelmi töltődésben, az egyéni érintettség helyzetében kerül nagyon közel egymáshoz a tudományos teológiai kutató munka és a spirituális fejlődés *a lelkeszé formálódás különös kapcsolatában.* Elengethetetlen a jövő számára az alapos szellemi felkészültség és a magas színvonalon folytatott kutató munka ugyanúgy, mint a lelki élet minőségi jelenléte a lelkeszé válás egész folyamatában. Ez nem technika vagy módszer, hanem folyamat és esemény. Nem tagadhatjuk le és nem hallgathatjuk el a legújabb tudományos eredményeket és módszereket az egyetemi szintű képzésben a hallgatók előtt. Nem heverhetnek ezek az asztalon, mint egy kibontatlan csomag vagy egy fel nem vágott boríték. Ugyanilyen fontos azonban az is, hogy a képzésben eltöltött idő alatt meghallgatás és átbeszélés, feldolgozás és közös hordozás a hétköznapi életben is jelen legyen. Legyen gazdag és gondozott spirituális élete a teológus hallgatóknak. *A korszerű spirituális gondozás léte és a teológiai felkészülés szerves részekénti gyakorlata olyan forrás, amely a lelki élet fejlődésének egyik legfontosabb záloga lehet a következő lelkesz nemzedék számára.*

A csendre, az imádkozó gyakorlatra, a nyugalom feltöltődést adó légkörére ugyanúgy szükség van, mint a változásra kész istentiszteleti élet iránti kutatókedvre vagy a legkorszerűbb egyéni kegyességi életforma népszerűségére a képzés keretei között. Ez pedig már most, a hallgatói évek alatt is azt jelenti, hogy szembe kell nézni önmagunkkal ugyanúgy, mint a rólunk alkotott kép világával. Ezért néha szimbolikus cselekedetként sem ártana, ha elhelyeznénk egy-egy otthonról hozott gyülekezeti fényképet egy szobában vagy előadóterem-

ben. Ne akarjuk gyorsan elfelejteni, honnan jöttünk, kik állnak mögöttünk, kik aggódnak értünk vagy kik indítottak el akkor, amikor a szolgálatra hívást átértük és megtapasztaltuk; azt a hívást, aminek következtében a lelkészi szolgálatra készülünk.

Egy másik elem is díszíthetné képzeletbeli szobánkat, mégpedig az a képsorozat, amelyik a holnapot, a folytatást, a valós szolgálati perspektívát tárja elénk. Néha az üresedő templomot, máskor a megújult gyülekezeti centrumot. Néha az elnéptelenedő falut, máskor a túlszűfolt városi betonházat. Legfőképpen azonban azokat a *valós arcokat és mozgásokat*, akikhez elindul majd néhány év múlva, a felkészülés után a teológus hallgató. Élő ifjúsági körök képei, nyári táborok emlékei vagy a következő év terveinek vázlatai milyen értékes és milyen sokat jelentő díszek lehetnek épületeinkben!

Szívesen gondolok azokra a pillanatokra a zárószigorlatról, amikor egy elméleti kérdésre nemcsak a jól megtanult elméleti felelet hangzott el válaszként, hanem konkrét, mai élethelyzetet feltáró példa, sőt a vizsgáló körben elkészített tábor-program vázlatrajza. A hiteles lelkész a hiteles teológiai hallgató következménye. De a hiteles teológiai hallgató is onnan merít leginkább és tartósan, ha hiteles lelkigondozó lelkipásztor indítja vagy kíséri végig a felkészülés éve alatt. Az Evangélikus Hittudományi Egyetem nem átvállal és nem kiemelt élethez, utakat az evangélikus egyház életéből ötvé vagy hatra, hanem szerves részként ápolja, építi, gondozza és nyomon követi, kutatja, *mivé formálódik Isten Szentlelkének vezetése alatt egy lelkesedéssel induló hallgatói élet a lelkészavatás eseményéig az egyházban.*

A célunk nekünk sem más, mint az 1996-ban Osloban megtartott nevezetes EVT teológiai konzultáció (Towards a viable theological education) záró üzenetében megfogalmazott vélemény: *életképes teológiai nevelésre és oktatásra van szüksége a jövő egyháznak.* A konszenzus pedig abban fejeződött ki ezen a konzultáción leginkább, hogy teológiai képzésnek és lelki nevelésnek *csak holisztikus rendszerben van esélye* arra, hogy megfeleljen a kihívásoknak.

- „A holisztikus teológus-képzés egységbe fűzi a
- ♦ fül nevelését, hogy hallja Isten szavát és Isten népének kiáltását
 - ♦ a szív nevelését, hogy észrevegye a szenvedést és válaszoljon rá
 - ♦ a nyelv nevelését, hogy szólni tudjon a megfáradtathoz is és az öntelthez is
 - ♦ a kéz nevelését, hogy tenni tudjon a mélyben lévőkért
 - ♦ az értelem nevelését, hogy reflektálni tudjon az evangélium jó hírére
 - ♦ az akarat nevelését, hogy válaszoljon Isten hívására
 - ♦ a lélek nevelését, hogy Isten rendelkezésére álljon az imádságban; hogy küzdjön Isten erejével; hogy ismerje a bűnbánat és az alázat csendjét; és közbenjárjon egyházért és viláért
 - ♦ a test nevelését, hogy a Szentlélek temploma legyen.”¹

Annnyira összetett és oly mértékben bonyolult a lelké-

szí pályá ma, hogy csak minőségi és energikus jelenléttel vállalható ez a hivatás, de a felkészülés is. Így vált a konzultáció három szava kulcsfogalom: *spiritualitás, is-tentiszelet és életképesség (spirituality, worship and viability).*

Mindez *nem részterületek eredménye*, nem felaprózott képzési egységek összege, nem is egy-egy kiemelkedő teljesítmény következménye, hanem az *együttműködés, az együttgondolkodás és az együttesen átélhető spiritualitás* eredménye. Közösén átélt élmények nélkül nincs ébredés az egyházban sem. A másikért végzett és felvállalt küzdelem nélkül nincs egészséges önarcképünk. A különböző karizmák együttes hatékonysága sohasem egy pusztán összeadási műveletet jelent, hanem hatványozottan megnövekedett erőt. Életképes és erőteljes munkával lehet csak a lelkészi szolgálatban elindulni ma. Inspiráló erőt és reális motivációt várnak a gyülekezetek tagjai a lelkészekről, és csak ennek a hozzáállásnak van igazán missziói lehetősége. Kreatív impulzusokra van ma szükségünk. A panaszkodó, a gyorsan kimerülő és a hangulati erők függvényeként élni akaró, *labilis* lelkész típus nehezen tudja ellátni a ráháruló feladatokat. Örömmre indító és reménységre segítő, igazi vi-gasztalásra van szüksége a környezetünknek. Arra az indulásra, amit Jn 1,41 fejez ki szépen az andrási lelkesedés képében. Ha egyszer átélte valaki a „Megtaláltuk a Messiást!” élményét, *nem tud másként, csak pozitív tartalommal sietni a legközelebbi társakhoz, hogy ők is odaérjenek Jézushoz.* Nincs lamentálás, nem ér rá tépelődni és nem mérlegel hosszasan, mire és mennyi energia kell, hanem hajtja és sietteti a felfedezés öröme Jézus mellett. Önsajnálatra, „egyházmegszánásra” vagy múltba merengő nosztalgiára építve nem lehet egyházat és gyülekezetet ébreszteni. Nem léteznek nyugodt, átöröklődő stabilitású közösségek kész és hibátlan állapotban ma sem. Ilyen munkahelyek nem várják a szolgálatba állókat az egyházban. De vannak emberek és vannak örömök és vannak alig-alig elhordozható terhek, amelyek várnak azokra, akik ma odaszánják az életüket Krisztus követésére. A mi aggódalmunk és töprengő kérdésünk ez: vajon mire képes és mit bír el ma az a fiatal, aki épp most fejezte be tanulmányait? Mennyire elég az energia? Van-e és meddig tart az indulási kedv és öröm? Lát-e maga előtt életértelmet és életkedvet jelentő utat? Kap-e motivációt? Pezseg-e benne a sok elmondandó üzenet a szöszékre vezető lépcsőn? Életképes-e, életközeli-e és életújító-e a pályakezdő testvéreink szívében mindaz, amit több vagy kevesebb sikerrel, de mégiscsak átadhatott a tanári kar a hallgatóknak?

A döntő kérdés talán éppen az, amit a IV. sz-ban *Chryzosztomos*, Konstantinápoly püspöke képiesen, de jól érthetően megfogalmazott. *Két oltárról* kell beszél-nünk a papi küldetéssel kapcsolatban. Az egyik, a szent-ségi oltár, a templom belsejében, a másik pedig a városi piactér közepén található. Az „asztal szentsége”, a belső oltár az előző Isten csodálatos ajándékából. A templomon kívüli világban pedig a „testvérek szentsége” a lecsúszott, elbukott vagy ínséget szenvedők társasága. Ha nem folytatódik a liturgia utáni liturgia az egyház életében, akkor eltorzul az önarckép és megromlik a róla alkotott kép is. A hitelesítés ma is itt történik. *Nem nehéz bezár-közni, és zárt közösségként ünnepelni vagy önmagunkkal foglalkozni. De annál nehezebb és fontosabb a kilépés, a megszólítás, a cselekvés ott, ahol már egyre keve-*

¹ Részlet az 1996-ban Osloban megtartott „Az életképes teológus-képzés felé” c. ökumenikus konzultáció üzenetéből

sebben ismerik a templomi oltáron felhalmozott táplálék ízét, a piactéri közösségben.

Clairvauxi Bernát cisztercita „teológus” mondatáról szólt nemrég egy televíziós istentisztelet, amelyet egy szép kolostorból közvetítettek Hildesheim közeléből. A szerzetesi élet egy ősrégi mondata sokféle aktualitással alátámasztva refrénként vissza-visszatért a képernyőn: „A csendben, Krisztus előtt, *kinyitjuk magunkat*, hogy erőt nyerjünk. A felesleges dolgoktól pedig *elzárjuk magunkat*, hogy a másokért való küzdelemben el ne fáradjunk.” Erre a megállásra és csendre hihetetlenül nagy szükségünk lenne ma, hogy a „belső liturgia” „külső liturgia” is lehessen, mert csak így erőteljes, hiteles és érezhető a jelenlétünk a környező világban. „Negatív őrláng” nem gyújt tüzet. Legfeljebb a meglévő pislákoló fényeket veszeléyzeti, kioltja vagy tönkreteszi. A „pozitív őrláng” mások életét is meggyújtja. Felerősíti a kis lángokat, és elindít egy *közösségi spiritualitásba, istentiszteletre és életképességre*. Sok egyéni, önálló és magányos lángocska ritkán képes arra, hogy valóban erősítő és mozgósító legyen sokak számára. Igazi lendületet, reménységet és életképességet csak a bátor és kezdeményező, „pozitív őrlángú” lelkeszi életforma eredményezhet. Lesz-e ilyen „őrláng” a következő nemzedék?

Ezért is lehet egy tanévnyi periódus számára a hálaadás és a köszönet megfogalmazása Mt 5,16 mondata: „*Úgy ragyogjon a ti világosságotok az emberek előtt, hogy lássák jócselekedeteiteket és dicsőítsék a ti mennyei Atyátokat.*” A képzés és lelkészé formálódás igazi célja benne rejlik ebben az egyetlen bibliai igében. Ennek komolyan vétele formálhatja önarcképünket és javíthatja a rólunk alkotott képet. Ha ezen az úton egy kis lépést is tehetünk az elmúlt tanévben, akkor máris nagy hállával tartozunk Isten megtartó kegyelméért.

S hogy mit jelenthet ma a Clairvauxi Bernát által ajánlott „védelem a felesleges dolgoktól”, és hogyan lehetne ma a leglényegesebbre koncentrálni, azt világítsa meg a következő rövid legenda:

A napóra

A király örömet akart szerezni országa lakóinak. Egy utazásáról egy napórát hozott nekik ajándékba.

Egyszerre megváltozott a nép élete. Megtanulták megkülönböztetni a napszakokat és idejüket beosztani. Pontosak lettek, megbízhatóbbak, eredményesebben végezték a munkájukat. Rövid idő múlva dúsgazdag lett az ország, jólétüket csodálva irigyelték szomszédaik.

A király megöregedett, és egy napon meghalt. Alattvalói illendő módon meggyászolták, maradandó emlékművet is akartak állítani jötevőjüknek. De mi lehetne igazán méltó a nagy királyhoz? Hosszú tanácskozás után döntöttek: pompás templomot építenek a napóra fölé. Ezzel dicső keretbe foglalhatják majd a halott uralkodójuktól kapott legnagyobb ajándékot.

Elkészült a csodálatos épület, tetejét színarany borította. A birodalom hamarosan széthullott, a nép nyomorogott.

Ennek a rövid perzsa legendának a folytatásaként és a nekünk szóló üzenet érdekében teszem hozzá Mt 5,15-t: „A lámpást sem azért gyújtják meg, hogy a véka alá rejtsek, hanem hogy a lámpatartóra tegyék és akkor világít *mindenkinek* a házban.”

Kívánom, hogy a mögöttünk lévő tanév minden ajándékkal legyen egy nagyon egyszerű, szerény napóra az életünkben, ami örömet tud szerezni nekünk is, személyes életünkben, hitünkben és küzdelmeinkben, de rajtunk keresztül ott is, ahol a külső oltárra még ma is nagyon sokan figyelnek körülöttünk. Csak felesleges épületet egyikük se építsen fölé...

Szabó Lajos

(Ld. Hézszer Gábor: Kötőjeles történetek)

75 éve született ALBRECHT PETERS

(Rudolf Keller előadása Budapesten, 1997. július 4-én)

Albrecht Peters temetésén elhangzott prédikációjának elején *Adolf Martin Ritter* megpróbálta megindokolni, hogy miért prédikált az éppen előírt heti igéről. Azért tett így, mivel tudta, hogy Albrecht Petershez, „ehhez az oly nagyon alázatos, egészen a gyülekezetben és a gyülekezetért élő és gondolkodó teológushoz” mindig az > illet a legjobban <, ami a gyülekezet számára éppen soron következett². Ez késztetett csodálkozásra és ragadott meg mindenkit, aki kapcsolatba került a rendszeres teológussal, hogy milyen magától értetődően gyökerezett az egyházi életbe, és ezért sokak számára volt jelentős lelkigondozó is. Így az csak ennek a következménye, hogy a GESCHICHTE DER SEELSORGE (A lelkigondozás története) című gyűjtemé-

nyes kötetben, amelyet *Christian Möller* kezdeményezett és adott ki, Albrecht Peterst önálló fejezet mutatja be³.

Maga Peters bizonyára csak nagy csodálkozással halott volna magáról ilyen mondatokat, zavartan mosolygott és nyomban arra emlékeztetett volna, hogy milyen nagy lelkigondozókkal találkozott, akik gondolkodását és hozzáállását formálták. De nem lehet feledni háláját sem, amikor 60. születésnapjára RECHENSCHAFT DES GLAUBENS (A hit számadása) címmel⁴ ajándékkal kapta saját tanulmányait egy kötetbe szedve. Világos lutheri álláspontja miatt az úrvacsoráról szóló vitában⁵ sok kriti-

² Adolf Martin Ritter, Charisma und Caritas. Aufsätze zur Geschichte der Alten Kirche, Göttingen 1993, S. 339.

³ Gerhard Rau, Albrecht Peters, in: Christian Möller (Hg), Geschichte der Seelsorge in Einzelporträts, Bd. 3, Göttingen 1996, S. 322-340.

⁴ Albrecht Peters, Rechenschaft des Glaubens, Aufsätze. Zum 60. Geburtstag des Autors hg. v. Reinhard Slenczka und Rudolf Keller, Göttingen 1984.

⁵ Albrecht Peters, Realpräsenz. Luthers Zeugnis von Christi Gegenwart im Abendmahl. Berlin und Hamburg 21966 (=AGTL 5), S. 197-202: "Die

kában és elutasításban is volt része. Annál inkább hálás volt aztán, hogy tevékenysége, amelyet – túl minden látványos eseményen – a dolgozószobájában, a katedrán és a templomban kifejtett, méltó elismerésre talált. Miért választottam őt ki, hogy a TEOLÓGIA ÉS KEGYESSÉG témakörében előadást tartsak? Ez bizonyára összefüggésben van azzal, hogy a halála utáni akadémiai emlékünnepen a heidelbergi egyetem öreg aulájában a marburgi *Carl Heinz Ratschow* éppen erről a témáról tartott előadást⁶.

Ki volt Albrecht Peters? Tekintsünk először az életrajzára⁷! 1924. március 31-én született Hamburgban *Ulrich Peters* professzor fiaként. Apja nagyon korán meghalt. Anyjával való kapcsolata, aki mindössze három évvel fia előtt halt meg, szoros volt és a hála jellemezte. Ezért neki ajánlotta disszertációját, amikor az könyv alakban megjelent⁸. 1954-ben házasságot kötött feleségével, *Giselaval*, aki munkáját haláláig figyelmesen és hathatósan támogatta és segítette, sőt *Luther* kátéihoz írott kommentárja⁹ köteteinek postumus megjelentetésével még a halála után is.

Az érettségi után Peters 1942 februárjától 1944 decemberéig katona volt és meg is sebesült. Ennek következményeként élete végéig enyhén gátolt maradt a járásban. Tanulmányait Freiburgban kezdte meg pedagógia és filozófia szakon, és ezt folytatta Hamburgban (tanárai között volt *Wilhelm Flitner* is). Első záróvizsgálója 1950-ben volt a gimnáziumi tanári minősítésért germanisztika és evangélikus vallásoktatás tárgyakból. 1950 áprilisától decemberéig végezte a tanárjelöltséggel járó feladatokat. Csak ezután kezdte meg teológiai tanulmányait, melyeket 1952-ben az első teológiai vizsgával Hamburgban fejezett be. 1952-től 1954-ig segédlelkész a hamburgi St. Anschar gyülekezetben, amely a hanzvároshoz tartozó tartományi egyház egyik fiókgyülekezete. Ez a gyülekezet és ennek kegyessége formálta őt. Második teológiai vizsgáját 1954-ben Hamburgban tette le. Ezután nyomban másodlelkész lett a hamburgi St. Petri gyülekezetben *Theodor Knolle*, a későbbi püspök mellett, hogy 1955-ben ugyanabban a templomban lelkészi állást kapjon. 1956-ban a heidelbergi egyetem teológiai fakultására távozott, először mint *Peter Brunner* professzor, az általa tisztelt „*Péter mester*” asszisztense. 1957-ben avatták doktorrá, 1959-ben habilitált. 1965-ben kinevezték a rendszeres teológia professzorává. 63 éves korában, 1987. október 26-án halt meg Heidelbergben rövid és kikezeltnek hitt betegség után, szívinfarktusból.

Peters mint rendszeres teológus valójában Luther-kutató volt. Az úrvacsora szentsége és a gyónás mégis több volt a számára, mint kutatási téma. Olyan időben írta disszertációját Luthernek a reálprezenciáról szóló tanításáról, amikor az úrvacsoráról szóló párbeszéd fontos szakaszában tartott. Így olvashatók fontos megnyilatkozások kutatási témájával való kapcsolatáról az éppen akkor az úrvacsorai párbeszédben megvitatás alatt álló *Arnoldsheini Tézisekkel* kapcsolatban e Luther-könyve

végén¹⁰. Peters azt sem mulasztotta el, hogy figyelemmel kísérje és megvizsgálja az újabb egezetikai kutatás eredményeit. Habilitációs munkájában eredetileg a magángyónás problémájának kellett utánajárnia. Az evangélikus egyházban ez méltatlanul elfeledett terület, amely azóta éppenséggel új és visszafogott vita témája lett. Közben a munkájával foglalkozott, annyira kibővítette az anyagot, hogy Luther megigazulástanának egész területét feldolgozta¹¹. Peters itt és sok más munkájában ismételt hangsúlyozta a hit eszkatologikus ítélet- és kegyelmi dimenzióját, ahogyan ő azt Luthernál találta, és ahogyan azok megegyeztek a Szentírásról vallott meggyőződésével. Annak tudatában volt, hogy ezzel az újprotestáns fülek számára szokatlan, illetve akták közé süllyesztett témát szólaltatott meg, de ez egyáltalán nem készítette őt tétovázásra.

Peters kezdettől részt vett a Carl Heinz Ratschow által kezdeményezett és kiadott HANDBUCH SYSTEMATISCHER THEOLOGIE (A rendszeres teológia kézikönyve) című könyvnek, evangélikus szerzők közös dogmatikájának, amelyet a katolikus MYSTERIUM SALUTIS című munkacsoport által összeállított dogmatika evangélikus testvérkiadványának szántak. A rendszeres találkozások a kollégáknak e közösségével azon témák közé tartozott, amelyről gyakran beszélgettek a feleségével. Ezért kézenfekvő volt, hogy halála után Carl Heinz Ratschow tartsa meg az emlékelőadást Heidelbergben. E munkájára sok erőt fordított Peters. Eredménye három vaskos kötet lett, az első egy antropológia az egyszerű DER MENSCH (Az ember)¹² címmel. Peters ebben bőszes filozófiai és társadalomtudományi anyagot mutatott be és dolgozott fel. Ezt követte egy kötet GESETZ UND EVANGELIUM (Törvény és evangélium)¹³ címmel e központi lutheri témáról, és újra feldolgozta habilitációs munkájának témáját immár rendszerezett kézikönyv formájában RECHTFERTIGUNG (Megigazulás)¹⁴ címmel. Szigorú dogmatikai koncentrációban arra tett kísérletet e három kötetben, hogy rákérdezzen a reformátorok tanulmányozása során nyert felismerések fényében azok biblikus megalapozottságára, és konfrontáljon az újabb rendszeres teológiai kutatás téziseivel. Peters antropológiája trinitáriusan és krisztológailag erősen megalapozott. Nem riadt vissza a társadalomtudományokkal való dialógustól, de ebben a munkájában a teológia lelkipozíció-gyakorlati irányára összpontosított. A törvény és evangélium megkülönböztetésének a reformátorok teológiájában a megszomorítottak szolgálatában kellett állnia. Ennél nem kevesebb Peters e témával való foglalkozása mögött meghúzódó szándéka sem, akárcsak a megigazulástan esetében is.

A hatvanas években vetődött fel a terv, hogy új történeti kommentárt dolgozzanak ki az evangélikus hitvallási iratokhoz. A feladatokat kiosztották. Az erlangeni *Wilhelm Maurernek* kellett megírnia az Ágostai Hitvalláshoz a kommentárt, ami erejének végső megfeszítésével annyiban sikerült, hogy kimunkált egy megjelenésre érett kéziratot, de kiadásához már tanítványai és barátai segít-

Arnoldshainer Abendmahlsthesen im Lichte der Abendmahlslehre Luthers".

⁶ 1989. június 7-én.

⁷ Cikkekben az időpontok tekintetében a következőket követem: Biographisch-Bibliografisches Kirchenlexikon, Band 7 (Verlag Traugott Bautz, Herzberg/Harz) 1994, S. 262-266.

⁸ Realpräsenz (ld. 4. lábjegyzet!)

⁹ Albrecht Peters, Kommentar zu Luthers Katechismen, hg. v. Gottfried Seebaß, Bd. 1-5, Göttingen 1990-1994.

¹⁰ Ld. 4. lábjegyzet!

¹¹ Albrecht Peters, Glaube und Werk. Luthers Rechtfertigungslehre im Lichte der Heiligen Schrift, Berlin und Hamburg 1967 (=AGTL 8)

¹² Albrecht Peters, Der Mensch. Handbuch Systematischer Theologie Bd. 8, Gütersloh 1979.

¹³ Albrecht Peters, Gesetz und Evangelium, Handbuch Systematischer Theologie Bd. 2, Gütersloh 1981.

¹⁴ Albrecht Peters, Rechtfertigung, Handbuch Systematischer Theologie Bd. 12, Gütersloh 1984.

ségére volt szüksége. *Adolf Spertnek* kellett az Ágostai Hitvallás Apológiáját kommentálnia, de ennek sosem ért a végére. *Ernst Kinder* vállalta a Schmalkaldeni Cikkeket, azonban meghalt, mielőtt megkezdett munkáját befejezhetné volna. *Wenzel Lohff*nak kellett az Egyezségi Iratot kidolgoznia, de ezzel sohasem végzett. Peters vállalta a feladatot, hogy Luther kátéit kommentálja. Ezt a munkát a hetvenes évek elején tartalmilag befejezte, és egész sor előadáson számolt be kutatásairól, valamint egyes témákról kisebb kiadványokat publikált. A kiadvány – amely számára túl terjedelmesre növekedettnek tűnt – befejező átdolgozására és végső megszerkesztésére már nem jutott ideje korai halála miatt. Az ötkötetes munka, amelyet *Gottfried Seebass* postumus jelentetett meg¹⁵, meglepően széles visszhangra és a jól megérdemelt elismerésre talált, és időközben már alapműként tartják számon. Peters számára alkalom és lehetőség volt ez a feladat, hogy intenzíven elmélyedjen az egyház katechetikus tradíciójában, és egyben olyan szövegeket dolgozzon fel, amelyeket nem minden nap lehet olvasni. Luther kátéit mint teológiájának compendiumait Luther teológiájából, az előreformáció tradícióba gyökerezésükből és a protestantizmuson belüli hatástörténetükből merítve kommentálta.

Peters nemcsak akadémiai tanárként működött, hanem mint a Németországi Egyesült Evangélikus-Lutheránus Egyház (VELKD) egyházi bizottságainak tagja is, részt vett sok munkacsoportban és konferencián. Már doktori disszertációját sem akarta pusztán történeti munkának tekinteni, hanem azt remélte, hogy az megtermékenyítheti az úrvacsoráról folyó vitát. Így ebben kritikusan foglalt állást az ARNOLDSHEINI úrvacsorai TÉZISEKkel kapcsolatban, amit e tézisek támogatói a teológia tudományos világában intenzíven támadtak. A LEUENBERGI KONCORDIA és a LIMA DOKUMENTUM születését is kritikus szakértőként kísérte figyelemmel. Peters hallatta szavát az evangélikusság újabb teológiatörténetének témáiban is, mint a Barmeni Teológiai Nyilatkozat (1934) értelmezése. Együttműködése a Theologischer Konvent Augsburgischen Bekenntnisses közösségében számos fogalmazvánnyal dokumentált. Az atyák nemzedékének teológusairól alkotott képei arról árulkodnak, hogy tanulmányai során milyen intenzíven bocsátkozott párbeszédbe az elődökkel, kijelentéseiket el tudta fogadni és szabadon hatni őket, mielőtt kritizált, értékelt vagy elvetett. Kutatásai során Peters lutheránus kiindulásának minden határozottsága mellett is elkötelezett volt az ökumenikus munka irányában. Így jó kapcsolatban állt az akkori heidelbergi fakultáson az idősebb kollégákkal. Ezért foglalkoztatta ismételtelen, hogy a katolikus kollégával, *Karl Rahnerrel* foglalkozzon, ahogyan arról Rahner halála után a Theologische Rundschau-ban beszámolt. Peters ökumenikus elkötelezettségének legnyilvánvalóbb kifejezését az *Otto Hermann Pesch*-sel folytatott dialógusban találjuk, valamint közös munkájukban az EINFÜHRUNG IN DIE LEHRE VON GNADE UND RECHTFERTIGUNG (Bevezetés a kegyelemről és megigazulásról szóló tanításba) című kötetben, amely a Tudományos Könyvtanácsnál három kiadást ért meg. Témáinak végiggondolása során nemcsak saját gondolkodási horizontját, hanem más, a témával foglalkozó kollégákkal és szaktudományokkal való párbeszédet is kereste, amiben fiatalságától kezdve elkísérte a német idealizmussal való vita. Az egyes teológusokat méltató hozzászólásaiban ezt felismerhetően lehet követni. Tanítványai és doktoranduszai számára nyitott és segítőkész beszélgetőpartner volt, és készségesen fogadta kérdéseiket.

Peters mint professzor lelkigondozó volt, teológiája az istentiszteletben élt, aminek a megértéséhez és kialakításához sokban járult hozzá. Fáradozása az evangélikus gyónás tekintetében itt példaértékű. E vonatkozásban a tudományos kutatás és a gyülekezeti élet gyakorlata nála kölcsönös hatásban termékenyítették meg egymást. Luther kátéihoz írt kommentárjában a gyónásról szóló fejezet annak az összefoglalása, amit ő maga kutatott ki¹⁶. De aki őt jobban megfigyelte, az az is nagyon hamar észrevehette, hogy milyen intenzíven tudott odafigyelni, együtt gondolkodni és meghallgatni, mielőtt nagyon célzatosan megfogalmazta volna gondolatait a szóban forgó kérdéstről. A gyónás nem elméleti kérdés volt a számára. Ezt érezhette az ember a vele való kapcsolatban.

Amikor az evangélikus mise gyakori ünneplését és az oltári szentség vételét megtanulta megbecsülni teológiai munkája során, a badeni uniált egyházban és a heidelbergi egyetem istentiszteleti életében gyakorlati lépésre szánta el magát. Ő volt és maradt egészen haláláig a motorja és lelki atyja az úrvacsorás istentiszteleteknek, amelyeket minden szerdán reggel hét órakor tartottak. Olyan istentisztelet volt ez, amelyre az evangélikus hallgatók közösségét hivatalosan meghívta, de Peters volt ezeknek az úrvacsorás istentiszteleteknek a lelke az azt követő közös reggelivel együtt, amelyet egy közeli gyülekezeti házban, később pedig az egyetem gótikus templomához, a Szt. Péter templomhoz e célra épített oldalkápolnában tartottak. Így Peters lényegileg járult hozzá ahhoz, hogy az egyetemi gyülekezetben a szentség mélysége nem veszett el. Ez adott szilárd alapot temetési istentiszteletén, hogy e férfi koporsója körül a népes gyülekezet az Úr szent vacsoráját vegye, ami mindenkinek, aki csak jelen volt, felejtethetetlen temetési aktussá lett – és természetesen különleges eset maradt a német egyházi viszonyok között! Albrecht Peters következőes kiállításával az oltári szentség iránti szeretet megőrzésére tanította meg a heidelbergi egyetemi gyülekezetet. E szerda reggeli istentiszteleti gyülekezet tagjait hosszú éveken át kísérte mint tanácsadó és gyóntató atya, és így indíttatást tudott közvetíteni nekik egyéni útjukra. Mindig újra és újra meglepődöm, hogy milyen nagy és sokszínű azoknak a köre, akiken ennek a heidelbergi tanulmányi éveik alatti tapasztalatnak a hatása érezhető.

Peters személyesen az evangélikus *Szent Mihály Testvériséghez* tartozott. Ezt ő sohasem titkolta, de ezt a személyes döntését nem állította beszédei előterébe sem, és nem is erőszakolta másokra. Ezen kívül vezetője volt a mindenképp előt Hamburg és az aumühlei ház körül csoportosuló közösségnek, amelyet az észak-német területek misszionáriusa után *Ansverus Testvériségnek* neveztek el. Ezt a testvériséget kezdettől fogva egészen lényegileg kísérte és támogatta feleségével együtt. Peters számára fontos volt ez a testvériségi szövetség, erőt és munkát is áldozott a testvériségért és a testvérekért, de mégis meghagyta ezt a kérdést a személyes döntés területének, amit ő nem erőltetett másokra. Az emberek nem kellett az ő „pártjához vagy szektájához” tartoznia, se doktoranduszának lennie, hogy figyelemmel kísérje és észrevegye. Peters, aki oly kevés jelentőséget tulajdonított a külső dolgoknak, mentes volt attól az igénytől is, hogy magát a hálás tanítványokra és követőkre való utalással akarja legitimálni vagy ünnepeletetni.

Aki erről több információt szeretne, hamar találhat *Gerhard Rau* cikkében a GESCHICHTE DER SEELSORGE című könyvben¹⁷.

¹⁵ Ld. 8. lábjegyzet!

¹⁶ Kommentar (ld. 8. lábjegyzet!), Bd. 5.

¹⁷ Ld. 2. lábjegyzet!

Ennek a hétnek a témája így hangzik: teológia és kegyesség. Van számunkra valami mondanivalója Petersnek? Önök mind meg fogják jegyezni ennek az életrajznak a bemutatásával kapcsolatban, hogy sok kiindulási pont tűnt fel a láthatáron. Egész különböző dolgokból lehet kiindulni, hogy őt erről a témáról meghallgassuk. Ki lehetne értékelni cikkeit, amelyeknek témája az imádság, és a kérdés megválaszolása szempontjából gyümölcsözővé tenni. Amikor ő egyszer a lutheri reformáció spiritualitásáról (DIE SPIRITUALITÄT DER LUTHERISCHEN REFORMATION¹⁸) beszélt, nyomban megmagyarázta, hogy ezzel a divatszóval azt jelöljük, amit az ember kegyességként szokott megjelölni. Ő pedig azt akarta, hogy a szó eredeti értelmét, KEGYES: DERÉK, IGAZSÁGOS, TÁRGYILAGOS is még ezzel együtt halljuk. A kegyesség számára nem kiegészítő terület jelöl saját különbeni teológiai aktivitása mellett, hanem ott áll annak kellős közepén, amit előadott vagy dolgozott. Ez semmiképpen sem jelentette azt, hogy mint teológusnak az akadémiai munka során állandóan a kegyességről kellene beszélnie. Nagyon is tudott világi nyelven beszélni és témáit kifejteni, de aztán közben, amikor a nagy szellemtörténeti vonalokról beszélt, akkor ezt mindig egy rövid mondat követte, amelyben – úgymond – az applikáció következett. Amikor az élet értelmének a kérdéséről beszélt, hirtelen megjegyezte, hogy erre a kérdésre az emberek minden nap választ kell találnia, ha reggelenként a tükör elé lép borotválkozni, és hogy már az pozitív választ jelent, ha az ember legalább addig eljut, hogy a borotválkozótükör elé lép. Vagy a megnyilatkozásaiiban a halálról, az ítéletről és az örök életről az anyósa halála utáni időben, akivel egy lakásban élt, gyakran egész erősen lesújtva mondta: „hát igen, a mi anyánk is halott”. Ez azt jelentette, hogy kijelentésének jelentőségét az egészen személyes életében, e tragédiával kapcsolatban is végiggondolta anélkül, hogy ez magánéletének és személyes hangulati állapotának valamiféle felesleges kitergetése lett volna. Hatásos volt türelme a hallgatókkal kapcsolatban, akik az 1968-at követő években kritizálták őt és a szemére akarták vetni, hogy csak egy beszűkült egyházi szemléletű teológiát űz. Ezután egész nyíltan tudott arról beszélni, hogy gyerekkorában egyáltalán nem volt ennyire egyházas meghatározottságú, és a Hitler-Jugendben egy egészen másféle egyházhoz való viszonyulást tanult, és első tanulmányi szakján egészen más területeken szerzett jártasságot az egyházon kívüli gondolkodásban. Odafordulása a teológiához és a lelkesítő hivatáshoz egyáltalán nem volt magától értetődően adott az útján, jöllehet aztán az anyja erre az útra segítette. És így talált ezekben az években figyelemre és tiszteletra a diákzavargások aktív vezetőinél is. Ők is érezték benne, hogy kijelentései erősen gyökereznek egész életfolytatásában.

Az evangélikus kegyesség alapelemének a megigazulás hámas solus-át nevezte: egyedül Krisztus, egyedül kegyelemből, egyedül hit által. Ezek a hitben és a szeretetben bontakoznak ki, amelyek szorosán összetartoznak, és Krisztussal való egyesülésre vezetnek. Luther azonban a CHRISTUS IN NOBIS-t mindig visszavezette a CHRISTUS PRO NOBIS-ra. „A bizakodó elrejtőzködés a kegyelmi ígértben természetesen nem szünteti meg a keresztényeknek Urunkkal való egységét, hanem csak megalapozza azt.”¹⁹ Amikor hivatásról beszél, a következő mondatot fogalmazza meg: „Amikor Luther a bizonyosság kérdését nem egyedül a keresztény ember személyére helyezi, hanem tekintetbe veszi annak hatását, mint például a szenvedés, strukturálta a reformatori kegyesség második súlypontját, az egyszerű

engedelmességet hivatásunkban és állapotunkban mint a szeretet konkretizálását a felebarát szolgálatában és a szenvedés útjának követésében.”²⁰ Luthermál az egyszerű és lenézett szolgálat egyenesen a Krisztushoz való hasonulás fényébe kerül. „A lutheri kegyesség ezért támadja a belső nyugtalanságot, mint a változtatás iránti vágyat; megtiltja, hogy más állapot felé kacsintgasson, melynek külső csillogása csak a belső gondot takarja el; arra tanít, hogy saját helyzetünket mint isteni > helykijelölést < (Werner Elert) fogadjuk el, különösen is akkor, ha az kedvetlenséget, unalmat, gondot és szomorúságot okoz.” Peters még részletesebben kifejti Luther alapján, hogy ez mit jelent konkrétan és hogyan válik valóra. Gondolkodásának iránya azonban most már világos. Még egyszer idézem: „Az emberi egzisztencia excentrikus, rezponzonikus és eszkatologikus vonásai segítették őt [= Luthert], hogy a rettenetes magára hagyatottságot, valamint Isten legbensőségesebb jelenlétét egyidejűleg egymással igazolja. Itt transzponálhatjuk egyszerű kijelentéseit az emberiség történetének szédítő dimenzióiba minden élőlény fejlődése során. Ebben nem kellene feláldoznunk a földhözragadtságát és az élet mélysége feletti ámuló csodálkozását. A kereszt teológiája, ragaszkodásával a látszólag radikális 'nem' alatt mélyen elrejtett 'igen'-hez, nem maradhat pusztán jelszó, hanem az elrejtőzködő Isten általunk napról-napra megtapasztalható homályát segít feldolgozni az ostromló imádság által. A menekülés Istentől vissza Istenhez egyetlen komolyan hívó számára sem kerülhet el.”²¹ Peters természetesen nem mulasztotta el, hogy kritikus kérdéseket is feltegyen a lutheri spiritualitással kapcsolatban, de erről itt most elég ennyi.

Azt gondolom, hogy ezek az idézetek elének tártak valamit, amiből beláthatjuk, hogy kívül is volt dolgunk Albrecht Peters személyében. Teológia és kegyesség – legalábbis nekünk, teológusoknak – hivatást és kegyességet is jelent. Azt kívánom magunknak, hogy hivatásunk és mindazok az álmok, amelyeket az megkövetel tőlünk, ne hagyjanak el bennünket a mérhetetlen feletti ámuló csodálkozás közben, és így megismertessék velünk, hogy kizárólag hol tudhatjuk magunkat biztonságban.

Peters kiterjedt munkásságát még megközelítő teljességgel sem tudtam itt kifejteni.²² Itt ismét *Adolf Martin Ritter* heidelbergi patrisztikus prédikációját idézem a temetéséről: „Már háborús sebesülése miatt is, amely bizonytalan fellépésre és valahogyan mindig támasz keresésére készítette, Albrecht Peters más tekintetben is gyámoltalanul mozgott. Minden esetre mindig többre tartotta, hogy a második vagy harmadik sorban álljon, és ingység nélkül adja át az elsőséget másoknak. Közös istentiszteleteinkről koldusnak és dicséretet éneklőnek fogom őt megőrizni emlékezetemben; olyannak..., mint aki mégis tudja, hogy Isten szeme nem olyan rövidlátó, hogy ne venne észre bennünket, mintha olyan vékonyak lennénk, mint egy tollvonás; olyannak, aki magát összehúzza, és így adott helyet másoknak, azt az érzést keltve, hogy komolyan vesz és elfogad akkor is, ha az ember nem csattan ki a robusztusságtól, az életkedvtől, okosságától. Véleményem szerint ebben nyugszik az Albrecht Petersből sugárzó erő titkának a kulcsa.”

(Németből fordította: Korányi András)

²⁰ Uo., 22. o.

²¹ Uo., 32k.

²² „Albrecht Peters bibliográfiáját” összeállítottam a „Rechenchaft des Glaubens” kötetben (ld. 3. lábjegyzet!), 291-296. o. (1983-ig) és a „Kommentárban” (ld. 8. lábjegyzet!), 5. kötet, 219-221. o. (1983-tól 1994-ig).

²³ Ritter (ld. 1. lábjegyzet!), S. 341.

¹⁸ In: *Lutherische Kirche in der Welt*. JMLB 31, 1984, S. 18-41.

¹⁹ Uo., 21. o.

A lutheránusság ajándéka*

I. rész

„Ami pedig a beszédekkel illeti... láttam, hogy képtelenség szó szerint emlékezni rájuk. Ezért aztán minden szónoknak olyan szavakat adtam a szájába, amelyeket – véleményem szerint – az adott körülmények között mondhatott; igyekezvén, hogy a leghalmozottabban ragaszkodjam gondolatmenetekhez, amelyekből a valóban elhangzott szavak is fakadnak.”

Thuküdidész¹

Bevezetés

Dolgozatomban a lutheránus identitás jellegzetességeit igyekszem vizsgálni, s ennek formájaként a következő szempontot választottam: egy ma élő idősebb teológussal folytatott beszélgetés során igyekszem gondolkodásának és hitének formálódását leginkább teológiai szempontból szemügyre venni, majd rávilágítani azokra a sajátosságokra, melyek egy mai lutheránus teológus lutheránus öntudatának alakulásában közös kapcsolópontot alkotnak. A dolgozat ebből adódóan két részre tagolódik: az első az intellektuális, vagy „pneumatikus” fejlődés összefoglalása, a második egy teoretikus rész, mely igyekszik általános következtetéseket levonni a biográfiából kiindulva, leginkább a mai lutheránus teológusság identitásával, s annak alakulásával kapcsolatban.

Gyermekkor

Lutheránusnak lenni legtöbbünk számára olyan adottság, amelyen, legalábbis gyermekkorunkban, ritkán gondolkodunk el, hisz életünk éppoly természetes részét képezi, mint az, hogy iskolába járunk. Vannak azonban olyan lutheránusok is, főleg a korosztályunknál egy-két generációval idősebbek között, ahol lutheránusnak lenni még valami kivételezettséget, vagy kiválasztottságot jelentett – ha nem is mindig pozitív értelemben. Dolgozatomban egy olyan személyről, *Takácsné Kovácsné Zelmáról* szeretnék írni, aki még egyfajta ajándékként és tudatosan igyekezett megélni ezt a lutheránusságot.

Természetesen, mint azt mottóm is jelzi, egy retrospektív beszélgetés már nem képes a maga teljes naivitásában megragadni a múlt eseményeit, mindazonáltal úgy hiszem, hogy az ilyenfajta visszatekintés helyenként racionalizáló feldolgozása mégsem fedi el a megélt események eredetiségét, csupán ösztönösen igyekszik őket egy életút mentén elhelyezni.

Minek is tudható hát be ez a kiválasztottság és kitüntettség érzése? Egyrészt egy teljesen személyes, másrészt egy általában érvényes adottságnak köszönhetően. A személyes adottság Zelma néni édesanyjának köszönhető, aki önkaratából reverzálisan adott, és jegyessége idején evangélikus hitre tért át. Emögött nem állt kikeresztelkedés, vagy hivatalos áttérés, csupán egy olyan döntés, ami a harmincas évek katolikus homályából a Deák téri templom világos és tág közegébe történő átlépésre indít egy nőt. Zelma néni életében édesanyjának ez a döntése meghatározó volt, nem csak azért,

mert e nélkül őt is katolikusnak kellett volna keresztelni, hanem azért is, mert gyermekkorra mögött mindvégig ott állt, hogy a lutheránusságba nem csak beleszületett, hanem egy teljesen tudatos döntés következményeként kapta ajándékba, másrészt édesanyja döntését ismerve mindvégig benne lüktetett az érzés, hogy az evangélikusság tud hatni – nem pusztán „tan-szinten”, hanem egy kifelé megnyilvánuló vonzerővel bír, megragadhat valakit, s hitét, vallásosságát még fogékonyabbá teheti.

A másik, általános adottság, nem csak Zelma néniére, de protestáns diáktársaira is hatással volt. Az állami iskolákban a protestáns gyerekek hitoktatása szinte mindig kis létszámú csoportban zajlott, aminek megvoltak a maga hátrányai és előnyei. Az ilyen csoportok általában perifériára szorultak az iskolai oktatásban, még temet sem mindig kaptak, hol egy lépcsőházban, hol egy szertárban volt megtartva a hittanóra, ugyanakkor a 30-40 fős katolikus csoportokkal szemben itt egy teljesen más, bensőségesebb hangulat uralkodott: kis beszélgetések alakultak ki, rendszeresen olvasták a Bibliát, s ami a legfontosabb – kérdezhettek. Katolikus diáktársaikkal szemben tehát egyszerre érezték magukat megtűrtnek, vagy hátrányban lévőeknek, ugyanakkor némi belső büszkeség és kiválasztottság érzése is eltöltötte őket, hisz valami teljesen mást, és más légkörben élhettek meg a hittanórákon, vagyis a kizártság mellett egyszerre érezték magukat kivételezettségeknek is.

E kettős adottságból született meg tehát az az érzés, ami Zelma néni egész életét végigkíséri: lutheránusnak lenni ajándék.

Konfirmáció és ifjúkor

A konfirmációs oktatás folyamán az általános iskolai hittanoktatás hangulata kíséri tovább: főleg az alsóbb osztályokban még viszonylag kevesebben vannak egy-egy csoportban, ami lehetőséget nyújt a kötetlen beszélgetésre, kérdésre, sőt, havonta egy órát kifejezetten az ilyenfajta beszélgetésekre szánnak. Mivel az iskolai hitoktatás is viszonylag kis létszámú és intenzíven történik, a konfirmációs oktatás középpontjában nem feltétlenül áll egy hittankönyv, vagy szigorúan vett, meghatározott elsajátítandó anyag, célja sokkal inkább a személyes hitre való segítés, felkészítés az úrvacsorára, a felnőttek közösségébe történő befogadásra. A konfirmációs oktatás, és e periódus egyik meghatározó alakja *Orláss Lajos*, akinek Jézus - kegyessége egyfajta választ és elindulási lehetőségeket tud felmutatni a teológia iránt egyre fogékonyabb diáklánynak. Visszatekintve ezek közül két lényeges momentumot emelhetünk ki, ami kívülről szemlélve talán nem tűnik különösebben jelentősnek, azonban az adott korszakban komoly segítséget nyújtott Zelma néninek. Az egyik

* Készült az Evangélikus Hittudományi Egyetem gyakorlati teológiai szemináriumának „Evangélikus lelkeség Magyarországon” című kutatásában.

¹ Idézi Werner Heisenberg: *A rész és az egész*, Gondolat, Budapest, 1978², p. 9.

egy igemagyarázat, Cirénei Simonról, akivel kapcsolatban a Biblia fiainak nevét is megemlíti² Ordass magyarázatában felhívta a figyelmet arra, hogy a két fiú nevének feltüntetése valószínűleg arra utal, hogy az ősgyülekezet tagjai voltak, s az evangélista fontosnak tarthatta megjegyezni Cirénei Simonról, aki mintegy véletlenül kerül Jézus közelségébe, hogy leszámazottai közül kettő még akkor is élt, sőt tagja volt a korabeli keresztény közösségnek. A másik meghatározó élmény egy esti igehirdetés, ahol egy Apostolok Cselekedetei-béli ige kapcsán („Nagyobb boldogság adni, mint kapni.”/Apcsel 20,35/) Ordass kifejti, hogy itt egy olyan „Úr szaváról”, logionról van szó, ami az evangéliumokból kimaradt, s hogy talán sok olyan logion van még, ami az idézett mondathoz hasonlóan kimaradt az evangéliumokból, vagy elveszett. Ez az a két élmény, ahol először érinti meg Zelma néni a Biblia „esetlegesége”, történeti valósága, mintha egy kis rés, kulcslyuk nyílt volna számára egy olyan lutheránus biblikusság felé, ami a Bibliát nem egy égből elénk pottyant, kész és lezárt könyvként kezeli, hanem Isten kinyilatkoztatott szavaként, ám ami embereken keresztül szólal meg. (Ez a benyomás olyannyira korai volt, hogy megelőzte a verbális inspiráció elméletével történő első találkozásokat.)

A másik meghatározó alak *Keken András*, akinek esti bibliáóráin már 14-16 évesen részt vett Zelma néni, ha nem is mindig a felnőttek legnagyobb egyetértésével. Ezek a bibliáórákon, amelyekre már akkor is gyakran süttöttek a kultúrprotestantizmus és a liberalizmus bélyegeit, olyan felvilágosító ismeretek, információk tárultak fel előtte, amelyek hamonikus módon nyitottak új horizontokat addigi ismeretei számára. Itt találkozik először olyan lutheránus művekkel, mint az *Ágostai Hitvallás*, a *Nagykáté*, vagy *A keresztény ember szabadságáról*, s amelyek olyannyira felkeltik érdeklődését, hogy 16 évesen, tízóraipénzéből gyűjtve össze a szükséges összeget, megveszi a három könyvet. A könyvek több szempontból is felszabadító erővel hatnak a kereső kamaszlányra. Az egyik meghatározó passzus a Nagykaté első parancsolatot magyarázó része „Istenem van” tehát azt jelenti, hogy szívem szerint bízom és hiszek benne; vagyis egyedül a szív bizodalma és hite alkot Istent, vagy hamis istent...”³ Ez a relativizmus egy egészséges játékeret ad Istenről alkotott képünk különbségeinek, s az első olyan, mondhatni mitológiátlanító élmény, ami elkezd felosztatni egy szakállas, jovialis öregúr képzetét. A másik ilyen szakasz *A keresztény ember szabadságáról*ban olvasható: „A keresztény ember szabad ura mindennek, és nincs alávetve senkinek...”⁴ Természetesen a mondatnak folytatása is van⁴, ám a korabeli helyzetben, ahol a gyerek még teljesen alávetett helyzetben volt, szüntelen elvárásoknak és vesszőfutásoknak kitéve, s ahol főleg egy lánynak, minduntalan a „mit illik” falába kellett ütköznie; a mondat mégis felszabadító erejű. A személyes istenélmény kitüntetettsége minden más kapcsolatot relativizál, s akárcsak Luther számára, másodlagossá teszi a tradíciót, az életveszélyt, vagy a büntetést. A mindennapos olvasmánnyá vált Luther-könyvek alakítják ki azt a meggyőződést, hogy lutheránusnak lenni a szabad vállalkozást és választást jelenti – a hitélet csak

innen, egy autentikus döntésből indulhat ki. Pál „lutheránus” mondata (1 Kor 6,12) arra biztatja a kamaszlányt, hogy éljen ezzel a szabadságával, kezdve attól, hogy a neki „illő” lányregények helyett merjen Dosztojevszkijt, vagy Thomas Mann-t olvasni. Zelma néniben mindmáig megmaradt, hogy számára a lutheránusság a kipróbálásra való bátorságot jelenti, amelynek hátterében az a felismerés áll, hogy az igazság kibírja a kipróbálást.

Egy másik meghatározó élmény volt ebből a periódusból a soproni teológusokkal való találkozás. A fásori gimnazisták ifjúsági körében, főleg a nyári vakációban, olyan teológusok végeztek szolgálatot, mint *Muntag Andor*, *Hafenschér Károly*, *Tóth-Szöllős Mihály*, *Fekete István*. Szolgálatuknak különös hangsúlyt adott, hogy a nem messze, a Felső-Erdő utcában lévő Metodista Gyülekezet ekkoriban már egyre nagyobb hatást fejtett ki, olyannyira, hogy a fásori ifjúsági körből több diák átment hozzájuk. A teológusokra nem kis feladat hárult: a fásori ifjúság körébe visszatérő, már metodista fiatalokkal kellett párbeszédet folytatniuk; a beszélgetések, viták tehát „élesben mentek”, bizonytalanságuk, egy-egy tévedésük további diákok elvesztésének válhatott közvetett okává. Ebben a közegeben (Zelma néni ekkor 16-17 éves) olyan teológiai viták folytak, amelyek téje az volt, hogy sikerül-e az ifjúság számára olyan lutheránus identitástudatot adni, amely egyrészt elfogadható, s önmagát lényegileg ismerővé válik, másrészt, ami elég erős ahhoz, hogy egy diákot megtartson ebben a közösségekben. Ezeknek a vitáknak és beszélgetéseknek jelentős szerepük volt abban, hogy bár Zelma néni kapcsolatba került a korabeli irányzatok majd mindegyikével (a metodistákkal, a sréteránus irányzattal, a betánistákkal, vagy a KIE-vel), mégis mindvégig megmaradt abban a lutheránusságban, amit itt sajátított el⁵.

A teológiától a püspöki hivatalig

A gondolat, hogy felvételizzen a teológiára, 16 éves kora körül fogalmazódott meg Zelma néniében. Vágyának megvalósítása azonban nem ment zökkenőmentesen. Ennek belső oka az érettségikor jelentkező kétség volt, főleg a kedvenc matematika és fizika tantárgyak kapcsán, mely egy időre meggingatja a teológia iránti kizárólagos elkötelezettségében: vajon nem szűkül-e be a teológiával gondolkodásának horizontja? Kétségein azonban sikerül felülkerekednie, mindazonáltal az út még mindig nem akadálytalan: rokonsága, baráti köre, főleg édesanyja ellenzik elhatározását, olyannyira, hogy tanulmányait nem kívánják támogatni, amennyiben nem Pesten jár egyetemre. Elhatározásuk azonban nem pusztá szülői megrökönyödés, hanem a feltétles gesztusa is: 1948-ban már világosan lehetett érezni, hogy a teológiai tanulmányok és a lelkesítő pályák nem sok sikerrel és biztonsággal kecsegtet, az egyház helyzete kezd kétségessé válni, már folynak a tárgyalások az egyházi iskolák bezárásáról⁶. Ordass azonban még bízik, s hogy óvásból, vagy őszinte reményből, de ösztöndíj ígéretével, és meleg biztatással fordul az őt megkereső Zelma nénihez – mire édesanyja is beadja a derekát. Így kerül a Pécsi Erzsébet Egyetem Soproni Evangélikus Hittudományi Karára, ahol az anyagi nehézségek ellenére is három boldog évet tölt el. Évfolyama roppant színes volt, s a „pincekutatók-szűzőzők” lehetséges felosztástól eltekintve voltak kegyesebb beállítottságúak, akár a Betániához vonzódnak, akár filozofikusabb beállítottságúak, de fundamentalisták is. Ez a

² „Kényszerítették egy arra menő embert, cirénei Simont, Alexander és Rufusz apját, aki a mezőről jött, hogy vigye a keresztet.” Mk 15,21

³ „... ahogyan ezt sokszor mondtam. Ha igaz a te hited és a te bizodalmad, igaz a te Istened is; ahol viszont téves és hamis a bizodalom, ott nincs igaz Isten sem. Mert e kettő: hit és Isten összetartozik. Mondom tehát: amire a szívedet hagyod és bízod, valójában az a te istened.” Luther Márton: *Nagykáté*, in: Luther Márton négy hitvallása, Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, Budapest, 1983, p. 127.

⁴ „... A keresztény ember készséges szolgálja mindennek, és alá van vetve mindenkinek.” Luther Márton: *A keresztény ember szabadságáról*, in: op. cit., p. 33.

⁵ Első idegen nyelvű olvasmánya is ennek a teológus-csapatnak köszönhető: Fekete István adja kezébe Erasmus: *Vom Freien Will* című írását.

⁶ Lehetséges, hogy az akkori dékán, Jánosi Lajos „nöellenessége” is sok tekintetben ennek köszönhető, mindenesetre tény, hogy Zelma néni 42 fős évfolyamában mindössze négyen voltak nők.

sokféleség azonban termékenyítően hatott a közösségre, s mind a „teológia” mind az „igehirdetés” témájára nagyobb hangsúlyt fektető csoportokban megvolt az a vitakészség, ami számos beszélgetést és konstruktív vitát hozott létre. A teológián tehát egyfajta színesség fogadja, ugyanakkor az előadások inkább családottságot keltenek benne. A korábban Ordass és Keken mellett tanuló, Luthert és Kameit rendszeresen olvasó, a beszélgetést igénylő diáklányra némileg lehangolóan hat az egyetem feszessége, a szenvedélyesség hiánya, s főleg a kötetlen bibliaórák és hittanórák fényében csak egy-két olyan előadó akad, mint *Budaker Oszkár*, vagy *Ferdinánd István*, aki nem csak hatalmas ismerettel rendelkezik, mint az akkori tanárok jó része, hanem ugyanakkor jó előadó is. Zelma néni mindig is meglevő olvasásra való hajlama azonban mégis nyer némi vígaszt: az egyetemi és a szemináriumi könyvtárak polcai mint ki nem apadó forrás állnak rendelkezésére. 1951-ben, negyedéves korában a teológia Pestre költözik. Ezzel sok minden megváltozik: 1949-50-ben már elkezdődtek a kitelepítések, Pesten csak az őslakosok maradhatnak, illetve azok, akik letelepedési engedélyt kapnak, így a teológusok közül is többen kénytelenek voltak megszakítani tanulmányukat. A megmaradt hallgatókra, társaik elvesztésén kívül az egyházi tanító intézet szegényes körülményei is lehangolóan hatnak: a fasoni gimnázium harmadik emeletén, az alsóbb osztályosok számára készített padokban szorongva egyre inkább elvész az a méltóság és büszkeség, amit mint soproni egyetemisták még megélték. Ez a „száműzetés” tovább mélyíti azt a lelki krízist, amely már hamadévből elkezdődött, s negyed-ötödévben tetőzött: egyre kérdésesebbé válik az egyház és a világ mereven kettéválasztott valósága, egyre kevésbé kap választ az a dogmatika „kérügmátikus Krisztusa” mögé betekinteni vágyó, történeti Jézust kereső kérdéseire. A kritikus ponton, mintegy kiábrándulva, Zelma néni figyelme időlegesen elfordul a teológiától, s egyre több pszichológiai, történelmi, szépirodalmi olvasmányra kap rá. Biztató lökés azonban számára egy mondat, melyet *Pröhle Károly* intéz hozzá, amikor egy alkalommal a könyvtárból kilépve, a professzor kérdésére szinte pironkodva vallja be, hogy kezében lévő olvasmányai között egy szigorúan teológiai irányultságú sincsen. A professzor válasza: „Az egész világ Isten háza, mindegy, hogy melyik kapun megyünk be, találkozni fogunk a házigazdával.” Zelma néni két szigorlati dolgozata is e belátás fényében születik, s főleg dogmatikából írt, a két birodalom tanításáról szóló írása tanúsodik a benne felgyülemlett panaszok kiáradásáról, s a benne megfogalmazódott gondolatok koncentrációjáról: az egyház nem vonulhat vissza egy elszigetelt, bezárkózott valóságba – a hit igazságának a világ igazságának is kell bizonyulni. Az a lutheri elszántság jutott itt kifejezésre, mely vallja, hogy a világot nem hagyhatjuk az ördögnek, hiszen a világ is Isten rendje alá tartozik. A hit valóságát a világ valóságában is ki kell próbálni, hisz Isten nem csak az egyházban, de azon kívül is Isten.

Részben eme teológiai beállítottság következetes véghezvitelének tudható be, hogy Zelma néni figyelme egyre inkább a világ felé és a világi munkavállalás felé fordul. A döntés hátterében azonban *Pálffy Miklós*, akkori dékán bejelentése is mélyen ott állt, aki a negyed-ötödéves lányhallgatókat behívatta (s még néhány fiúhallgatót is, akik közül többet elbocsátott), s tudomásukra hozta, hogy egyházi szolgálatokra nincs igény, sem lehetőség. Az utolsó évben tehát Zelma néni már úgy végezte tanulmányait, hogy közben az egyházi szolgálat lehetőségére nem is gondolhatott. Így aztán két évig világi állásokat tölt be (pl. műszaki rajzoló, gyors- és gépiró), ám amelyek vége rövidebb, vagy hosszabb idő után mindig elbocsátás – a teológiai végzettség még a vele szimpatizáló

személyzetisek számára is túl nagy akadály. Az ekkoriban bevezetésre kerülő személyi igazolványban, gimnáziumi és teológiai végzettségét semmisnek tekintve a következő bejegyzés állt: „szakképzettség és foglalkozás nélküli”. Ez hivatalosan gyakorlatilag egyet jelentett a munkakerüléssel, s a rendőri előállítás állandó veszélyét hordta magában. Kettős kizárótlóságból Zelma néni ismét az egyház felé fordult, s 1955 novemberétől munkát kap az Evangélikus Sajtóosztályon, majd 1956 januárjától a püspöki hivatalban dolgozik, mint *Dezséry László* püspök titkárnak, *Benczúr Lászlónak* a titkármője. Az egyházi közigazgatásban töltött éveit teológiai dinamizmusa még inkább elhalni tűnik – bár a kérdések és kételyek nem szűnnek meg, egyre kevesebb benne az energia és elszántság, hogy a kérdéseknek mélységében utána járjon. Már pesti teológiai éveit is egyre inkább izolálódik a teológus közösségtől, mivel nem kollégiumban, hanem otthon lakik, a teológia utáni két év alatt is egyre kevesebb dialógusra nyílik lehetőség – a püspöki hivatalban töltött évek alatt a magára maradtottság érzése tovább erősödik: mintha mást nem foglalkoztatnának az őt érintő mélységig a teológia és a vulgáris kereszténység problémái. Ekkor fogalmazódik meg benne a gondolat: „Bárcsak ne lettem volna teológus!”, s némi nosztalgiával gondol régi naivitására és hitére, amelyet már nem lehet egykori formájában feleleveníteni. Egy évig még mint Ordass Lajos püspök titkára is dolgozik, ám a püspök eltávolítása után már nem maradhat *Káldy Zoltán*, az új püspök mellett, hiszen Ordass egykori munkatársaként nem bizonyul megbízhatónak – így kerül a Deák téri gyülekezetbe.

A Deák téri gyülekezet

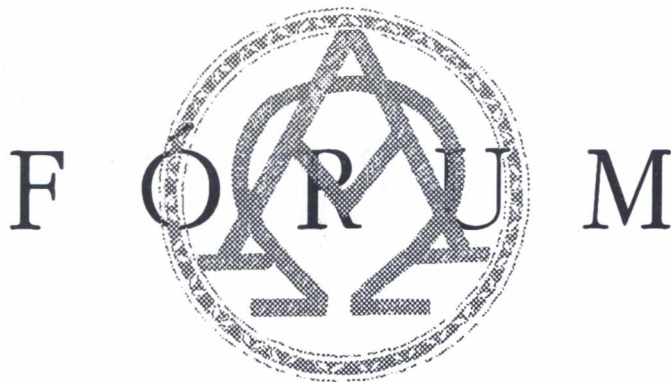
A Deák téri lelkesítő közösségben folytatott munka fordulatot hozott Zelma néni életében: a hosszú szünet után teológiailag nem igazán megnyilatkozni kívánó lelkészűt új impulzusok érik. Ennek hátterében elsősorban Keken András, és az egy gyülekezetben szolgáló lelkészek munkaközösségéről kialakított nézőpontja áll: a lelkészek ne csak dolgozzanak, de tanuljanak is együtt. Így aztán a négy Deák téri lelkész – *Keken András*, *Hafenschner Károly*, *Trajtler Gábor* és *Zelma néni* – hente egyszer vagy kétszer rendszeresen összejönnek, hogy különböző teológiai írásokat fordítsanak le és vitassanak meg közösen. Itt találkozik Zelma néni két olyan teológussal, akik érdeklődését, kérdezni és továbbadni vágyását újra felélesztik, mondhatni berobbantják: *E. Stauffer* és *P. Tillich*.

Stauffer jelentősége abban állt, hogy egy Zelma néni egész teológiai útján végighúzó problémára, a kérügmátikus Krisztus és a történeti Jézus viszonyának vizsgálatára kínált olyan új szempontokat, amelyek addig nem merültek fel. Stauffer Jézus - könyvei beleállítják Jézust az adott kor történelmi valóságába, s minduntalan azt feszegetik, hogy egy adott mondat és cselekedet üzenete „mi volt egykor és mi ma.” Jézus szavai a szegénységről, vagy a férfi-nő viszonyt illetően új fénybe kerülnek Stauffer írásainak fényében, s akár csak Luther írásai, ismét csak felszabadító erővel hatnak, és egyre nyilvánvalóbbá teszik Zelma néni számára, hogy Jézus nem egy zárt beállítódásra készíti fel tanítványait. A történeti Jézus, a krisztológia tehát újból figyelmének középpontjába kerül, ám immáron mint olyan kérdés, amire van valamilyen válasza, s amit hittan- és gyermek-bibliaórákon, vagy a teológián szerzett tapasztalata egyre inkább megerősíteni tűnik tanítványai pozitív visszajelzésein keresztül.

(folytatjuk)

Roszkák Dániel

⁷ A negyvenes évek végének meleg és barátságos viszonya azonban már nem elevenedik fel, Ordass vállalára ekkor már több éve súlyos és nyomasztó gondok nehezdednek.

KÖSZÖNET ÉS VÁLASZ ROSZIK DANINAK*

Örömre szolgál, hogy kialakulóban egy diszkusszió. Köszönöm Roszik Dánielnek, hogy vette a fáradságot a közös gondolkodásra, gondolatainak írásos megfogalmazására. Célomat elértem, bízom benne, hogy mindez tovább gyűrűzik, és másokban is gondolatokat ébreszt, további eszmecserékre sarkall. Magamentségemre felhozandó: mielőtt bárki is valamiféle teológusi hitvallást gyanítana vitaindító dolgozatomban, hadd utaljak arra, hogy "írói munkásságom"-nak csupán a *Lelkipásztor* utóbbi négy évfolyamában nyilvánosságot látott szelete is jóval sokrétűbb ennél. E téma egy a sok közül. Amint a vitaindító cím is elárulja, az istenkérdésről van szó a jelenkori filozófiában. Tehát nem a teológiáról, mint olyanról, vagy annak egészéről. Nem is Istenről, vagy az istenhitről általában. Nem állításokat, legkevésbé dogmákat vagy szentenciákat szerettem volna megfogalmazni, csupán ráirányítani a figyelmet valamire: ez is van, érint minket, tudjunk róla. Néhány esetleges gondolat felvilágosításával kedvet csinálni a vele való foglalkozásra. A vélemény-alakítás kinek-kinek személyes ügye. Amennyire tőlem telik, röviden szeretnék reflektálni Dani gondolataira az általa felállított tematika szerint.

1. A *Heidegger* - idézetet kettős céllal választottam mottóul. Egyrészt önkorlátozásként: ha valaki úgy érezné, hogy túlságosan elszalad velem a ló, vegye figyelembe, hogy magam is tudom, a filozófia sohasem helyettesítheti a teológiát. Másik indítékom pedig épp abból a felismerésből fakadt, amit csaknem tíz évvel ezelőtt fogalmaztam meg a *Csipetnyi Ső* egyik számában: a teológia - ahelyett, hogy vállalná bolondságát - legtöbbször nem lépi túl a kinyilatkoztatást udvariasan integrálni próbáló vallásbölcselet kereteit. Élek a gyanúperrel, hogy Heidegger éles szavait épp az őreá hivatkozó egzisztenciális Újszövetség-interpretációval összekapcsolt mitológiátlantási program ihlette. Látványos elhatárolódása érzésem szerint kétélű. Egyrészt, tudjuk, hogy ő is kacérkodott a teológiával történő foglalkozás gondolatával, s talán szerette volna igazolni magát, hogy metafizikájával nem szándékszik idegen vizekre hajózni. Másrészt: látván, hogy

a magukat teológusoknak nevező tudósok elvesztették a teológia feladatának igazi nagyságába vetett hitüket, kijelentését burkolt célzasként is értékelhetjük, amellyel a "filozófia bolondsága" felé való menekülési útvonalat jelöli ki.

Mindezek ellenére, akár Heideggerrel szemben is úgy gondolom, hogy gondolkodni és filozofálni egyet jelent. Megjegyzem viszont, hogy e gondolat Heideggertől sem áll annyira távol. A filozófiát ugyanis nem csak a teológiával, hanem mindenféle tudományossággal is élesen szembeállítja. Eszerint a filozófia nem egy tudomány a sok közül, hanem beállítódás, attitűd - az intellektus tisztessége, és az egzisztenciális érdeklődés harmóniája -, ami nélkül teológiát sem ildomos művelni. Érdemes még figyelembe vennünk, hogy az úgynevezett tudományos gondolkodás az utóbbi évtizedekben meglehetősen átalakult. A szigorú értelemben vett egzakt kijelentések helyét egyre gyakrabban veszik át költői képek, metaforák. E terepen pedig kétségkívül a teológia és a filozófia mozog otthonosabban. Egyebek közt ezért is szorgalmazom, s tartom reménytelinek a különböző diszciplínák közti diszkussziót (horribile dictu: a filozofálva történő teologizálást...) Épp ez okból viszont azt sem érzem problematikusnak, ha a feltételrendszert mások diktálják a teológia számára. Megkockáztatom a kérdést. Lehet, hogy ez a teológia igazi sajátossága: idegen terepen is mindig otthon lenni? Egyébiránt: vegyük tekintetbe, hogy a tudósok, filozófusok, teológusok egyaránt emberek. Sok esetben ugyanazok egy személyben. Biztos, hogy szükséges "mi"-re és "ti"-re (netán "ők"-re) osztani az emberiség gondolkodó kisebbségét?

2. Isten létezése és az intellektus kapcsolatának tárgyában Dani lényegében azt erősíti meg, amit én is vázoltam. Csak megköszönhetem neki, hogy *Ricoeur*, *Heidegger*, *Kierkegaard* és *Marion* gondolataival kiegészítette a sort. Gondolatmenetének csúcspontját számomra a zárójelbe tett mondata jelenti, amelyben az ateizmus érvelésének nehezebb helyzetét írja le. Mindazonáltal ne feledjük, hogy az ateizmus nem olyan intelligens és szemérmes a maga következtetlenségében, mint amilyen tapintatosan mi kezeljük. Ellenkezőleg: logikusnak, racionálisnak állítja magát,

* (Megjegyzések az istenkérdéssel kapcsolatban. *Lelkipásztor*, 1999. 6. szám 227. old.)

amellyel szemben az istenhit szorul bizonyításra. Én csupán annyit szeretnék mondani, hogy meggyőződésem szerint ez fordítva igaz. Mindent egybevetve: az intellektus számomra nem érinthetetlen szent tén, és nem is piszkos, alkalmatlan csavargó. Az intellektus egy, a jelenségek regisztrálására kapott sok-sok instrumentumunk közül. Istennel kapcsolatban éppolyan megbízható - vagy csalóka - mint bármelyik másik (érzelem, intuíció, tapasztalat, stb...). Ha megbízható, akkor azért, mert jól működik. Ha csalóka, akkor azért, mert rosszul, vagy egyáltalán nem működik. Nem látom be ama álszemérem létjogosultságát, amely minden további nélkül mentesíti az intellektust az Istennel való szembesülés elodázhatatlan törvényszerűsége alól.

3. Ami a teológia és természettudomány kapcsolatát illeti, a fentiekben tett több utalás is e témára vonatkozott. Csak nagyon röviden néhány további reflexió: *Swinburne* magyarországi előadásait nekem is volt szerencsém meghallgatni. Idézett könyvének kritikai elemzésére nem vállalkozhattam e rövid "étlap" keretein belül. Természetesen jócskán vannak fenntartásaim vele kapcsolatban. Arról azonban nem szabad megfeledkeznünk, hogy mind az istenérvek, mind pedig a teodicea problémája a keresztyén apologetika tárgykörébe tartozik, aminek sohasem az volt funkciója, hogy a hitet megerősítse, vagy alátámassza, hanem hogy a külső támadásokkal szemben logikus, komolyan veendő érveket sorakoztasson fel, jelezvén, hogy a keresztyén hit az ideológiailag semleges (netán ellenséges), szigorú tudományosság keretein belül értelmezve sem ostobaság. *Swinburne* a *Bayes-tétel* alkalmazásával épp erre ad figyelemre méltóan eredeti és szellemes példát.

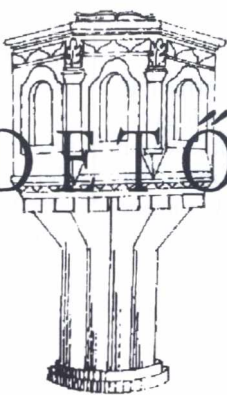
Ami a természettudományok eredményeinek iramiktáló veszélyét illeti, hadd emlékeztessenek ismét jelen szellemi kontextusunkra: teológiánk félszeg, belterjes, barthiánus beágyazottságú - akkor is, amikor *Barth* ellenében megelégszik valami langyos teologia naturalis-szal, vagy a rosszul értett kinyilatkoztatás által önkorlátozott vallásbölcselettel. Diszciplinák közti dialógusról, egymásra figyelésről beszélnek, nem pedig szolgai után-kullogásról, kisebbségi érzésből fakadó ágaskodásról, vagy ugyanerről a tőről fakadó dacos ignorációról. Ami pedig a skolasztika és egzisztencializmus alternatív viszonyba állítását illeti: Kierkegaard-t korábbi dolgozataimban, előadásaimban tudatosan mindig a teológusok közé soroltam, méghozzá egy lélegzetvétellel mondtam ki vele együtt *Anselmus*, *Luther* és *John Wesley* nevét. (És nem arról van szó, hogy nem tudtam, mit csinállok...)

Végül hadd meséljek el egy történetet. Valamikor 1981-ben, egy kora hajnali órán a tápiószecsői laktanya sportpályáján szitkok, vezényszavak és káromkodások kíséretében többedmagával körbe-körbe futva egy fiatalembernek (hogy testben-e vagy testen kívül-e, nem tudom, csak az Isten tudja...) a következő gondolata támadt: "Ha én, a kiszolgáltatott kis féreg képes vagyok végső igazságról elmélkedni, akkor nem lehet, hogy nincs ilyen. Márpedig az nem lehet, hogy ami most érvényesül, az a végső igazság. Ebből viszont az is következik, hogy egyszer érvényesülnie kell." Roppant *racionálisnak* tartotta ezt a gondolatát. Azóta csak megerősödött ez a meggyőződése.

Bartha István

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

Szentháromság ünnepe utáni

15. vasárnap

Gal 5,25–6,10

Egzegézis

Ezen a vasárnapon biztosan elmondhatjuk, hogy ott folytatjuk az igehirdetést, ahol az előzőn abbahagytuk. „Aki Krisztus Jézuséi, a testet megfeszítették...” – zárult a textus az elmúlt héten, s a folytatás irányát most a vasárnap témája határozza meg: senki sem szolgálhat két úrnak. Nem éreketlen ezt az evangéliumi szakaszt (Mt 6,24–34, ógyházi ige erre az ünnepre) az emlékeztünkben tartani az igehirdetésre való felkészülés közben. Hiszen innen indulunk ma is: „Ha a Lélek által élünk, akkor igazodjunk is a Lélekhez!” Miután a testet megfeszítettük és kívánságaival (5,24), azaz Istennel meghasonlott önmagunkkal együtt, ne legyen többé meghatározó, ez a naponta bennünk halódó és felébredésre kívánczó, megfeszített élet, hanem a Lélek legyen a meghatározó. Hiszen általa szolgálunk Jézus Krisztusnak, aki szabadságra szabadított meg minket (azaz nem a törvény uralmára, hiszen Pál apostol éppen a galatákat feltüzelő törvénytánítókat ellen küzd!). Ne szolgáljunk tehát két úrnak, egykori meghasonlott felfogásunkhoz és életünkhöz hasonlóan, hanem a Lélekhez igazodjunk.

Erre az alapra épül a szakasz további felépítménye három lépésben:

1) 5,26. Arról ír ebben a versben az apostol, hogy milyen önismeretre és önmérsékletre vezet a keresztyén embert (s különösen a gyülekezeti tagot) a Lélek. Hiszen véget vet a vallásilag kegyes és a törvény tekintetében kifogástalan teljesítmények és érdemek büvöletének – s ezzel lerombolja a „hitbe igazán beavatott ember” magabiztosságát. Nemcsak az a probléma a mindenkori törvénytánítók felfogásával, hogy az gyakorlatilag mindig csak többé-kevésbé vihető ki, hanem újabb meghasonlásokhoz vezet. Csak a Lélek győz meg arról, hogy egyedül kegyelemből élhet mindenki, aki őhöz akar igazodni. S éppen ez veszi elejét annak, hogy a közösséget szétziláló önigazság-tudatunk és teljesítmény-hajszolásunk eluraljék bennünk és közöttünk.

2) 6,1–5. Pál két gyakorlati példán szemlélteti, hogy mit is jelent ez. Az első esetben azt a kényes és messze-mező szeretetet igénylő helyzetet említi, mikor

keresztyén testvér esik el, követ el bűnt. Vegyük észre (és figyelmeztetésnek is!), hogy Pál itt nem azt kezdi ecsetelni, hogy mit is jelent a bűn a testvér (!) életében, hanem hogy milyen lelkülettel közeledjünk hozzá és problémájához. Képesek vagyunk-e őt gyógyítani, vagy inkább a helyzetet kihasználva önmagunkat akarjuk gyógyítani bevallott vagy eltitkolt meghasonlottságunkban azáltal, hogy ítéletet ülünk felette, s az ő állapotához képest a magunkét még mindig jobbnak nyilvánítjuk? Ez utóbbi nem a Lélek által megszabadított ember szabadsága, hanem rabság – s persze az a kísértés, amittől mindenkit óv az apostol.

Pál feltételezi a szoros, egymásra szeretettel figyelő keresztyén közösséget ott, ahol a Lélekhez igazodnak. Ebből fakad az a kettős teherhordozás, amit egyrészt az élet folyamán egyre növekvő személyes terhek, másrészt a másik ember terheinek – jó esetben – ugyancsak növekvő felvállalása tesz. Nem szabad itt elfelejteni, hogy Krisztus is adott parancsolatot, a szeretet „törvényét” – csak ehhez a törvényhez mérhetjük magunkat és a másikat is. Ugyancsak lényeges, hogy nem egyszerűen belső lelki kérdésekről van itt szó, bizonyos határon túl éreketlen kegyességi disputáról, hanem a Lélek által való meghatározottság lelki és tettebeli megvalósulásáról. A másik ember terhét hordozni nem egyenlő azzal, hogy vele együtt hordozom – a Lélek itt is Krisztushoz vezet!

3) 6,6–10. A magyarázók szerint Pál ezt a szakaszt konkrét céllal, a jeruzsálemi testvéreknek küldendő kollektá gyűjtésével kapcsolatban írta. Bár ezt nem említi nyíltan (talán éppen a jeruzsálemi kapcsolatokkal kérkedő törvénytánítók miatt), erre utal különösen is a zárómondat kifejezése: „akik egy háznéphez (és háztartás-hoz?) tartoznak velünk a hitben”.

Minden esetre ezen a második példán ismét azt akarja bemutatni Pál, hogy mit jelent a Lélekhez igazodni. A lelki értékek nemhogy jelentéktelenné tennék az anyagi javakét, hanem éppen hogy a Lélek szolgálatába állítják és mozgósítják azokat. Aki örök lelki javakat kapott, az az anyagi javakkal is szolgáljon ennek megfelelően, még akkor is, ha „az emberi szív nehezen válik meg attól, amit sajátjának vél” (Cserháti). Itt bukkan fel ismét a teherhordozás és a számvetés gondolata. Mindenkinek felelősége, hogy ne fáradjon bele a jó cselekvésébe, még ha az küzdelemmel jár is.

Ezért ennek a szakasznak a kulcsa ez a mondat: „Hiszen amit vet az ember, azt fog aratni is”. E képben kapcsolja össze a lelki és anyagi javakat, figyelmeztetve arra is, hogy a végső számadásnál az anyagiaknak is lesz lelki vonatkozása.

Medtáció

Senki sem szolgálhat két úrnak... Sokszor mintha mégis azon fáradozna mindenki, hogy ez lehetséges legyen. „A mai világban több lábbon kell állni” – mondják; s vajon a rendelkezésünkre álló kettővel szilárdan egy törekvése állunk-e, vagy (kétséges lélekkel) két irányban is mindig készen állva a mozdulásra? Szabad párválasztás, hát választottam egy párat... Szabad úrválasztás...

Sokat beszélünk az egyházban lelkeségről, és méltánytalanul keveset foglalkozunk a lelkülettel. Pedig ahol a Lélek munkálkodik, ott égető és lánggal lobogó kell, hogy legyen a lelkület kérdése. Talán valóban nem beszélni kell róla. Vagy nemcsak beszélni. De semmiképpen sem inkább nem beszélni. Számadásaink kegyetlen deficitet mutatnak ezen a téren. Mindenre előbb találtunk rá az elmúlt évtizedben is, ha az egyház érdekében szükséges változtatásról esett szó – pedig hol tart a fraternitás egyházban és gyülekezetekben, presbitériumokban? Talán a kívülállókot nem érdekli a lelkület? Talán az Isten Lelkét nem érdekli a lelkület?

Az ember – Istennel, szeretteivel, önmagával való – meghasonlása naponta körülvesz bennünket. Pál apostol makacsul a Lélek gyógyító munkáját hangsúlyozza. A Lélekét, aki Jézus Krisztushoz vezet bennünket: megfeszülhet övele együtt a meghasonlottság, szabadságra szabadított meg, melyben a szeretet törvénye uralkodik. A Lélek nem hasonlít meg – sem önmagával, sem Krisztussal, sem az evangéliummal, s már ez is jó hír.

A Lélek nemcsak Jézus Krisztussal ismert meg, hanem önmagunkkal is. Magunkra találunk nála – s hogy e tekintetben magunkkal is foglalkozunk, nem szégyen, hanem kötelesség. Ha valaki csak „másokért él/dolgozik/harcol” (ezzel az öntudattal), könnyen vesz szem elől önmagán kívül mindenki mást. A Lélek visszaadja az önmagunkkal való szembenézés egészséges körülményeit. Sosem torz a tükör, amit élénk tart. Csak legyen bátorság, becsületesség és elegendő bizalom, hogy bele tudjunk nézni! Hiszen nem kevesebb a tét, mint a ránk bízottak gondozása vagy elvesztése. Nem kevesebb, mint hogy kit is akarunk szolgálni tulajdonképpen?

Korányi András

Szentháromság ünnep utáni

16. vasárnap

Ef 3, 13–21

Az előkészítő csak gondolatindító akar lenni, mederkészítő a Szentlélek egyénre szabott, fantasztikus munkájának, adott helyzetben megtermékenyítő áldásának.

Ajánlom szeretettel a Balikó Zoltán -féle „gyülekezeti kommentárt” éppen úgy, mint Magassy Sándor könyvében az alapos feldolgozást, valamint a magyarázatos Biblia (Stuttgarter Biblia fordítása) megjegyzéseit. (No, meg minél többféle fordítás izlelgetését.)

Mi ez az ige? A keresztyén istentisztelet csodálatos

példája – néhány rövid liturgikus magasságokat megjáró mondatban. Dicséret, magasztalás, imádás, imádság, biztatás, vigasztalás – mindez konkrét helyzetben. Ahogy minden istentiszteletnek formálódnia kellene. Isten örök szeretetének áradása, megtapasztalása, befogadása, s új életre indító következményei, az élet minden dimenzióját betöltő konkrétumai... Azaz nem üres, csak a kirakatban rendező, látszat-liturgia, hanem az élet ünnepi és hétköznapi istentisztelete, ahol az ember tudja saját pozícióját, de ismeri és elismeri Isten pozícióját is; és ettől ember, méghozzá perspektivikus életet élő, boldog ember.

Nem csak nekünk, mindenütt kérdés, miért kezdődik a perikopa egy verssel korábban, mint azt várnánk. (A görög szöveg 13–14. között tagol). A homiletika irodalomban sokféle vélemény kerül elő. De sem megoldás, sem „megbékülés” nincs. Van, aki levágja a 13. verset. Van, aki bele sem gondol, de így használja. Álláspontom: a perikopa máshol vág, mint a szöveg eredeti tagolása. Mivel ez bizonyára nem véletlen – érdemes utánagondolni. Lehet a 14–21-et, mint önálló gyöngyszemet vizsgálni – az imádság-irodalom egyik csúcspontjaként, de igazán gyöngyszemmé és csúcsponttá akkor válik, ha visszakerül ez eredeti környezetébe, s innen érkezik azután meg a mai aktualitás felé. Ha ezt nem tesszük, akkor ma is kortalan, steril, azaz „haszontalan” marad. Nekünk pedig élő, eleven ígére van szükségünk; s a mi Urunk sem általánosságban szólongat, hanem egyenként, személyesen mindenkit: a maga korában, környezetében, helyzetében. Számomra a 13. vers adja meg a megértéshez és a konkrét helyzetben való megszólaltatáshoz a segítséget. Nyomorúságban és nehéz szituációban is lehet Istent dicsérni, csodálni, ajándékaival, mindent átfogó szeretetével feltöltödni és térdhajtással felemelkedni.

Meghajtom térdemet – ez az egyetlen emberhez méltó pozíció. Akkor a legnagyobb az ember, ha térdel... A térdhajtás fizikai és lelki értelemben egyaránt kiveszőben van a nyugati kereszténységből (ha egyáltalán valaha is a sajátja volt...) Nem véletlen kérdezi *Hermann Dietzfelbinger* a „napnyugati bölcseket”, miért nem tudnak térdet hajtani a betlehemi Gyermekek előtt... (*H. Dietzfelbinger: Jesus Christus und die Weisen aus dem Abendland*). A keresztyén élet furcsa paradoxona: a le-térdelés pillanatában kezd felemelkedni. Azért, mert így látja Istent nagynak, Atyának, életemet helyretéve formálónak. Ebben a „tartásban” (nem egyszerűen testtartás!) vagyok képes Istent arra kérni, amire valóban szükségem van: a belső ember megerősödésére, a szeretetben való meggyökereződésre és a nagy titok felfogására, a teljességre való eljutásra.

Minden szónak súlya van igénkben. Mindegyiknél prédikációnyit lehetne elidőzni. (Egy ige hirdetés-sorozat is kevés lenne e textus gazdagságának kiaknázásához!)

Akiről nevét kapja minden nemzetiség... Istentől függetlenedő világunkban érdemes újra, meg újra átgondolni. Minden Istenhez tartozik, minden mögött ő rejtőzik, minden csak Isten-relációban érthető és értelmezhető. (πατερα – πατρια – szójáték ilyen értelemben is elgondolkodtató!)

Ő adja meg – dicsősége gazdagsága szerint... Ne akárki. Az élet- és boldogságkínálatok piacán hihetetlen sokan adják portékájukat. Matriális és szellemi ajánlatok sorában kell manapság észnél lennünk és elhatárolódnunk. Vegyük észre a sok becsapást: mit kínálnak, és mit adnak helyette. A pótszerek világát éljük. Az igazi kin-

cset, az igazi ajándékot Tőle kérjük és várjuk, egyedül Ő adhatja meg. S nem is akárhogyan: dicsőségének gazdagsága szerint... – talán a végtelen szó szinonimája ez. Az elképzelhetetlent akarja megsejthetővé tenni.

A belső ember megerősödése... mennyire stabil a személyiségünk, van-e biztos pont belül, ami lehetővé teszi személyes létünk életképes működését? A külső következetesség, a konok kitartásunk, stabilnak látszó életberendezésünk és szokásrendszerünk valóban belső stabilitást tükröz, vagy éppen annak hiányát álcázza? Mi van a kirakat, vagy a színpalak mögött? Erre kérdez rá indirekt módon a páli imádság kérése: adjá meg, hogy megerősödjünk a belső ember által. Az egyre népszerűbb tréningek, a látványos életminőség-emelkedést kínáló önismereti tanfolyamok ezt a stabilitást ígérlik. Igénk kijózanító. Csak Isten Lelke által van megerősödés a belső emberben. De általa van!!! Még hozzá nem is akármilyen: „hatalmas”-an meg lehet erősödni.

A Krisztus lakjék szívetekben... A hatalmas megerősödés azonban nem valamiféle „kigyúrt” embert jelent, valami különlegeset, a többi fölé emelkedőt. Irányítás- és hatalomváltást jelent. Hogy ti. a belső ember nem én leszek a magam önző, bizonytalankodó, deformálódó indulataimmal, hanem Ő lesz az én belső emberem. Pál máshol ezt így mondja: élek többé nem én, hanem él bennem a Krisztus. S ez a hit által lehetséges!

Ezzel a hatalom- és irányításváltással indulhat el valami új, valami más. Valami radikális változás – a *πειρα* ige participium passiv perfectum-át (*επιρριζμενοι*) a Vulgáta a „radicati” szóval fordítja.

A szeretetben meggyökerezve és megalapozva – mindkét kép sokatmondó. Honnan szívjuk az erőt, mire építünk... Sokan úgy gondolják: a szeretet energiát vesz el, el- és „le”szívja az erőnket. Szeretetben meggyökerezni azt jelenti, a szeretetből: Istenéből, s a tőle kapott továbbadásából meríthetek én is erőt. A szeretetet szétosztani kell, hogy sokasodjék (lásd Váci Mihály „Eső homokra” c. versét). A szeretet életformájához az életforrás magában a szeretetben, sőt A SZERETETBEN van. Az alapozásról nem kell itt írnom, hiszen a Hegyi Beszéd záróképe mellett sokat tanulhattunk az idei ár- és belvízektől. Nem lehet kérdés, hogy szükségünk van biztos alapra. S ha a világ alapja a szeretet (az Alkotó használati utasítása szerint csak azzal működik, s csak azzal lesz jövője), akkor mennyivel inkább igaz ez kisebb viszonylatokban: közösségekben és egyéni életben.

Képesek legyetek felfogni minden szenttel együtt: Ez a mondat is egy könyvtámyi mondanivalót rejt. Mit fogunk fel, és mit nem? Mennyiben a valóságot tudjuk befogni értelmünkkel és érzéseinkkel? Mennyiben képes edzeni és bővíteni az ember a felfogóképességét? Ilyen és hasonló kérdések sora foglalkoztathat. Csak két vonatkozást emelek ki. A felfogóképességünk kapcsolatban van a szeretetbe gyökerezetségünkkel és alapozottságunkkal, valamint azzal, hogy mi, pontosabban ki lakik bennünk. A felfogóképességünk tisztítása, erősítése (a „képesek legyetek” – *εξισχυω* – így is fordítható: „erősek legyetek”), stabilizálása Krisztus jelenlétéhez kötődik. (A valóságos Isten valóságra vezet...) Egy „apró” feltétel van: mindez a szentek közösségében, azaz az egyházban valósul meg. (Nem a szervezetre gondolok...!) Együtt növekszik a felfogóképességünk, Isten Lelkének munkája nyomán, az egyház közösségében – vagy nem növekszik. Ezt is érdemes továbbgondolni.

...mi a szélesség, hosszúság, magasság és mélység. Milyen kis töredéke ragadható meg a világnak. S mennyivel többet kínál Urunk – az élet minden dimenziójában!

Krisztus minden ismeretet meghaladó szeretete... Valóban rész szerint való az ismeretünk. Az ismereteire olya büszke huszadik századi ember számára kiderülhet, hogy Krisztus szeretete minden ismeretet meghalad, minden képzeletet felülmúl.

...hogy teljességre jussatok, az Isten mindent átfogó teljességéig. Emberi teljesség nincs, Isten teljességér azonban el lehet jutni. S ez igazi evangélium! Erre tart az Isten közelében térdeplő életünk. Weöres Sándor „Teljesség felé” című kötetét minden lelkesíri íróasztalra szívesen odahelyezném. Útkészítő mű. Breviáriumszerű olvasása azonban minden nagyszerűsége ellenére hiányérzetet teremt. Talán ez a hiányérzet jelzés arra: a teljesség felé igyekvő ember önnön erejéből, s az előtte élők történelmének bölcs tanulságaiból nem megy messze. Isten teljességében azonban már itt, a töredékesség és tökéletlenség világában is, részesek lehetünk. Két szentiségünk erről is tanúskodik.

Mit tudunk tenni mi – és mit az Isten. Mi tédet tudunk hajtani, s akkor megtapasztaljuk a valóságot, Isten mindent megtehet. Adoratio-ra, Isten-imádásra és dicsőreterre hív minket mai igénk –nem alaptalanul.

Jó készülést, áldott szolgálatot!

Hafenschér Károly (ifj.)

Szentháromság ünnepe utáni

17. vasárnap

Efezus 4,1–6

Egzegezés

„Kérlek tehát titeket...” – Ez az első olvasásra jelentéltelen szónak tűnő „tehát” irányítsa figyelmünket a levélben eddig leírtakra! Krisztusról, művéről, „minden ismeretet meghaladó szeretetéről” vall az apostol. Az alázatra, szelidségre, türelemre, egymás elviselésére és egységre történő biztatás nem egyszerűen a címzettek képességeire, jó belátására vagy igyekezetére apellál. Az első három fejezetben bemutatott isteni ajándék lehet az alapja annak, hogy mindezek valóra válhassanak a keresztény ember gyakorlatában, mindennapi életében is.

„Fogoly vagyok – ‘en kúrio’...” – Egyes fordítások szerint az „Úrért”, mások szerint az „Úrban”. Az első könynyebben érthető, viszont megszegényíti az eredeti jelentést. Hiszen itt nem arról van szó csupán, hogy az apostol kénytelen – persze ugyanakkor kész is – külső szorongatásokat elszenvadni Krisztusért, de arról is, amit máshol így ír: „a Krisztus szeretete szorongat bennünket”, aminek hatására belül jött létre egyfajta hatalomváltás.

„Elhívás” – Pál azzal indokolja kérését, hogy az megint csak nem emberi elképzelés, – ahogy ezt a „tehát” szóval kapcsolatban már említettem, – hanem az Isten terve velünk, emberekkel. Az Ő tervének részeseivé hív el bennünket, amikor szeretetre és egységre szól.

„Egy – egység” – Ebben a rövid perikópában összesen nyolcszor fordul elő ez a két szó. Igazán találkozik itt az ige és a vasárnap szkopusza: „Egyek vagyunk Krisztusban”.

„Egy test (mármint Krisztus teste), egy Lélek, egy reménység” – „egy Úr, egy hit, egy keresztség” – „egy Atya mindenek felett, mindenek által, mindenekben” – Ez a háromszor hármas felsorolás Isten azon tetteit szedi csokorba, amelyekkel az egységet munkálja közöttünk. Érdemes felfigyelni arra, hogy egyik sem az ember produkciója. Nem emberi eredetű egyik sem.

Meditáció

Régi kínai mese jut eszembe, melyet a VII. században gyűjtött valaki a keleti dinasztiák történeteiből:

„A lassú észjárású Wang Hao pejlován elkísérte a csatába Qi uralkodóját. Éjszaka borzalmas hideg lett. Hajnalra a lovat hódara fedte be. Amikor Wang Hao kiment a sátorból, sehol sem találta a lovát. Embereket küldött a ló megkeresésére, ám hiába... Azután kisütött a nap, a hó elolvadt, és lova régi pompájában tündökölt.

– Ó, hát egész idő alatt itt volt! – kiáltott fel Wang Hao.”

Egész idő alatt itt volt! Ez a felkiáltás fogalmazódik meg bennem is, amikor úgy pillantok végig a keresztyén-ség majd két évezredes történelmére, hogy azt vizsgálom, mennyire volt jellemző az a bizonyos egység. Viták, konfrontálódás, szakadások, kölcsönös kiátkozások, üldözés és elzárkózás „hódaraja” takarta el azt. Olykor tetteles összecsapásokig fajuló egyet nem értés. Bizony nem csak ... a keresztyén vért, de nem ritkán a „testvér” is. De ma sem mentes Krisztus teste a széthúzó civódástól. (Nem a kérdéseket tisztázó, eltérő véleményeket közelíteni próbáló vitákra gondolok! Nem is a teológiai-lag végképp tarthatatlan álláspontok képviselő, zavaros hátterű, nem ritkán destruktív szektákat védem.) Van, hogy kicsinyes, rosszindulatú szűkkeblűség ölti magára a „tisztá tanítás bajnokának öltözetét”. Önérdék motiválta összeütközések osztják meg azokat az erőket, melyeknek éppen hogy az összefogás lenne a feladatuk, lejárta ezzel nemcsak önmagukat, de magát az ügyet is. Hol van hát az a bizonyos egység?

Egész idő alatt itt volt! Mert az egyház egysége adott, az nem emberi fáradozás eredménye, de Isten által megvetett alap. A baj ott van, ahogyan erre mi építkezünk. Hol uniformizálni próbáló, egyformaságot követelő szigorral. Hol türelmetlenül, értetlenül, szeretetlenül. Pedig egy a test, és egy a Lélek, aminthogy egy reménységre kaptunk elhívást is; egy az Úr, egy a hit, egy a keresztség, egy az Istene és Atyja mindeneknek! – Bár tudnánk azt a „sokat” látni, ami összeköt, „kevesebbnek” tűnne, ami elválaszt. És bizony, a világnak, a társadalomnak, a közéletnek is nagyon nagy szüksége volna arra, hogy példát kapjon egységből.

Az igehirdetés felé

1. Az egységre hívó szó hallatán nem tudok hallgatni arról, mennyire hiányoznak annak látható jelei. Mennyire úgy tűnik, mintha elveszett volna a sok különbözőség között ez az egység. Úgy érzem, fontos, hogy ez az ige *bűnbánatot* ébresszen bennünk, hogy megvizsgáljuk, hol a személyes felelősségünk ebben a hiányosságban, a széthúzásban.

2. Ugyanakkor igen *reményt keltő* számomra annak felismerése, hogy az egység alapja, ami nem a művünk, de Isten ajándéka, minden tökéletlenségünk és mulasztásunk ellenére létezik! Hiszen egész idő alatt itt volt: Krisztus megfáradt, megterhelt bűnösöket hívogató és felüdíteni vágyó teste; a reményt és hitet ébresztő Lélek, az egy test tagjává tevő keresztség... Így mindez alapjává válik számunkra is az újrakezdésnek, a megbékélésnek, a közös tanúskodásnak a világ felé. Nem valamiféle meszterkelt ügyeskedéssel létrehozott közös „platform” alapján, de felismerve és elismerve azt, ami Egy, Aki összeköt.

3. Ezért tehát legyünk foglyok mindannyian, akiket nem az egymástól való félelem, nem az előítélet és nem is az önérdék, de a Krisztus egyesítő szeretete szorongat!

ifj. Cselovszky Ferenc

Szentháromság ünnepe utáni

18. vasárnap

1. Kor. 1,4–8

I. Egzegézis

Pál apostol hálaadással kezdi a korinthusiakhoz írott levelét. Hálát ad azért a kegyelemért, amely Krisztusban adatott. Az apostol tudja: Isten gyülekezetének legfőbb jellemzője, hogy kegyelemben részesült! Még akkor is, ha pártoskodások vannak, még akkor is, ha tévtanításokról hallani, a keresztyén élet megélésével kapcsolatos gondok kerülnek elő vagy éppen az alapító apostolságát kérdőjelezi meg. Textusunk szempontjából döntő a kontextus – a gondokkal küszködő, kívülről tán riasztó és taszító gyülekezeti élet ellenére az apostol első megnyilvánulása a szentek (korinthusi gyülekezet tagjai!) köszöntése, és a gyülekezetért való hálaadás. Korinthusban ugyanis van gyülekezet! A sokfelől érkezőket befogadó, lázas forgatagú, a szinkretizmus kuszaságában és az erkölcsi tévelygésekben élő kikötővárosban él az a kis közösség, amely Krisztusban gazdag. És ez kegyelem, mert emberi számítások szerint a gyülekezetnek a széthúzások és más gyarlóságok miatt már el kellett volna tűnnie a nagyváros kavalkádjában...

Ehelyett azonban a pezsgő, eleven gyülekezeti étellel jelen van a mindennapokban. Beszédben, ismeretben és kegyelmi ajándékokban gazdag. A „logosz” a Krisztusról szóló beszédet, bizonyágtételt, a „gnózis” pedig – el-lentétben a pogány filozófusok spekulatív gnózisával – Isten tetteinek, üdvözítő kegyelmének ismeretét jelenti. A kegyelmi ajándékok kapcsán Pál itt még nem említi a korinthusiak problémáit (1. Kor.12–14), a kegyelmi ajándékok meglétéből azonban megállapítható a Lélek jelenléte a gyülekezetben. Hangzik a Krisztusról szóló evangélium, él a gyülekezet, a kegyelmi ajándékok sokféleségében nincsen hiány. Ne felejtjük a kontextust – a pártoskodó, viszálykodó, az apostolnak sok szomorúságot okozó gyülekezetről olvassuk ezeket a sorokat! Az anyagi gazdaság és szegénység kontrasztját mélyen átélő

korinthusiak számára érzékelteti az apostol, hogy az Isten milyen gazdagon megáldotta a gyülekezetet. Mindenben bővülködnek, semmiféle hiányt nem szenvednek. Természetesen a rabszolgákat és szegény munkásokat is magába foglaló gyülekezet számára Pál nem az anyagi jólét eljövételét hirdeti, hanem az „egy szükséges” meg-létét konstatálja. Az Ige hirdetése, a kegyelmi ajándékok kiáradása Krisztussal való élő kapcsolatra utal. Az Ige, ismeret és kegyelmi ajándékok forrása ugyanis a Krisztussal való közösség, és csak ott van gyülekezet, ahol élő kapcsolat van élő Urunkkal!

Pál nagyon következetesen nem egyénről, hanem közösségről, gyülekezetről beszél. A Biblia az emberre soha nem önmagában tekint, hanem Istenhez, önmagához és embertársaihoz való viszonyulásában. Az ígét, ismeretet, kegyelmi ajándékok sokféleségét sem egy személy bírto-kolja, hanem mindenkinek adatik valami, ami a közös-ségben teljeseedik ki, és amire az egész közösségnek szüksége van. Így megszegényíti, a kegyelmi ajándékok gazdagságából sőt, a Krisztussal való találkozás alkalmá-ból zárja ki magát az, aki „vallásos a maga módján”, de a gyülekezet közösségétől elhatárolódik.

Az évszázad fordulójához közeledve a „világvége” vá-rásának hangulata felerősödött. Pál korában Krisztus visszajövetelének idejét várták a keresztyének, és még életükben bekövetkezőnek gondolták ezt az eseményt. A gyülekezet egy ígéret birtokosa, és egy feladat hordozója. A mi Urunk, Jézus Krisztus visszajön, kitartóan várjátok hát eljövételét, és közben a kegyelmi ajándékok segítsé-gével éljetez a kapott küldetés bevezetésével!

Isten a cselekvő – a kegyelem, a lelki ajándékokban való gazdagság, az elhívás mind tőle származik. Hűség az Isten, ez a mi reménységünk! Nem változtatja meg ígéretét, nem érdem vagy szimpátia szerint méri ajándé-kait, nem vonja vissza kegyelmét. Mindvégig velünk van szeretetével.

II. Útkeresés – Gondolatébresztő kérdések

Hogyan hordozza a lelkész a gyülekezetet? Pál apos-tol hálát ad Istennek a korinthusi gyülekezetért. Öröme-t és bánatokat az Isten elé visz, imádságban hordozza a gyülekezetet az Isten előtt. Nagyon nagy szüksége van gyülekezeteinknek a lelkipásztor buzgó könyörgésére! Istentiszteletek és kazuálék, látogatások, programok szervezése, közéleti és közegyházi feladatvállalások köz-ben oly sokszor elmarad, pedig alapvetően fontos az imádságos szeretet, amellyel felvállalja és Isten előtt hor-dozza a lelkész a gyülekezetet. Isten pedig megadhatja azt az átformáló látást, amellyel a pártoskodásokon, megoldandó problémákon, csüggesztő érdektelenségen vagy épp érdekek kereszteződésén, emberi gyengeségen és bűnökön túl meglátja a Krisztusban élő közösség gazdagságát és értékét, a kegyelmi ajándékok sokféle-ségének lehetőségét, és szeretettel fordul a gyülekezet felé, amelynek pásztorolása óreá bízott. Hisz milyen szépen ír Pál apostol is az öt oly sokszor megszorító korinthusiakról. Nem magától teszi ezt. Isten ad neki erőt és látást erre. „A mi levelünk ti vagytok, amely be van írva szívünkbe... nem tintával, hanem az élő Isten Lelké-vel van felírva.” (2Kor3,2–3)

Hogyan hordozzák a gyülekezeti tagok a gyülekeze-tet? Ugyanez a kérdés tágabb összefüggésben. Statisztikai adatok szerint hazánkban a magukat vallásosnak mondó emberek nagy része nem tartozik gyülekezethez, csak

kazuálék kapcsán kerül kapcsolatba az egyházzal. El-gondolkodtató ez az adat. Miért nem vonzó ma gyüleke-zeteink élete? Közösség-e a szolgáltató intézmény? A: ige, az ismeret, a kegyelmi ajándékok gazdagsága ; Krisztusban élő gyülekezetben bontakozik ki! Itt is nagy szükségünk van arra az átformáló látásra, amellyel észre vesszük, hogy elhívásunk, helyünk és szerepünk van a Krisztus közösségében!

Miben van gazdagságunk? Kárpótlások, egyházi in-gatlanok rendezésének korát éljük. Gyarapszunk Számba vesszük értékeinket, összeadunk és kivonunk értékelünk és tervezünk. Szervezünk kerületeket, átcsoportosítunk gyülekezeteket, jogilag megalapozzuk és bebiztosítjuk törvényeinket. Ez így is van rendjén, hisz a „minden rendben menjen” elve ezt megkívánja. Az egy-házban és a gyülekezetben azonban sohasem juthatunk el odáig, hogy szervezési kérdések kerüljenek az első helyre! Azért vagyunk gazdagok, mert szólhatjuk az evangéliumot, ismerjük és továbbadhatjuk a Krisztusról szóló bizonyágtételt és kegyelmi ajándékok működnek az egyházban, a gyülekezetben. Jelen van a Lélek. Ezért a jelenlétért kell hálát adnunk, mert ez nem más, mint kegyelem. Ez a mi gazdagságunk, „sónk”, aminek ízére vigyáznunk kell, „világosságunk”, amit nem szabad elol-tanunk. Az ige hirdetése, az élő Krisztus jelenléte adhat egyedüli alapot arra, hogy jelen legyünk a világban, hal-lassuk hangunkat és hirdessük ami ránk bízott.

Kiben van reménységünk? Alapkérdés. Erős vár a mi Istenünk! – az ősi köszönés szerint ismerjük a választ. Ennek ellenére olyan sokat várunk a külső körülmé-nyektől, emberektől, helyzetektől. Kapcsolatokat építünk és ápolunk, ismerjük az adok-kapok elvet, ismerkedünk a reklám és a PR alapszabályaival. Valódi reménységet azonban egyedül Isten hűsége és elhívása jelenthet! Az elhívás nem a külső helyzeteket változtatja meg, hanem bennünket formál át. A vámszedő Lévi Máté, a tanítvány a tagadó Péter az erős kőszikla, a Krisztust üldöző Saul Pál, az apostol. Gyülekezeteinknek és egyházunknak egyedüli reménysége, hogy Isten Szentlelke munkálko-dik, sokakat hív el a Krisztus Jézussal való közösségre. Az Istentől kapott lelki ajándékaink szerint kell nekünk is ezért munkálkodnunk, de reménységünk csak Isten hű-ségből fakadhat.

III. Meditáció

„A hullámokat az számlálja aki sötétben hallgatja a hullámverést, és nem az, aki látja a tengert.” (Weöres Sándor)

Gondok és problémák. Értetlenség, hiány, csüggedés. Részekre osztott Krisztus, elanyagiasodott gyülekezet és lelkész, a világban színpadot és díszletet nem találó üze-net. Egymást nem érző szívek, egymást nem találó kezek, sötétségbe fúródó tekintetek. Számoljuk a hullámokat. Hanyadik nyel el? A második, a tizedik? Melyik nyel el? Az anyagiasság hulláma, a szervezetlenség hulláma, a döntésképtelenség hulláma, a pártoskodás hulláma? Le-gyen egy kis önbizalmunk: Ha nagyon megfeszítjük ma-gunkat, talán még 25-öt is kibírunk! A sötétben riasztó a hullámverés. Kiszámíthatatlan a tenger, félelmetes a hul-lámsír.

Látni a tengert – világosság kell hozzá! Fény, amely kiárad, melegít, erőt és energiát jelent, összefogásra biz-tat, öröme és hála ad okot. Már nem a hullámokra tekintünk, hanem a végtelenre, amely a fényben válik

halhatóvá. Már nem a gondokról készítünk jelentést, hanem a feladatra koncentrálnak. Van iránytűnk, amely mutatja az irányt, vannak bóják, amik segítik a tájékozódást, van kikötő, ahová gond esetén befuthatunk. A kapitánynak helyén van az esze, megfontolja a döntéseit, a kormányosnak erős a karja, biztos kézzel tartja az útírányt, a matrózok bátran dacolnak a sokszor megerősödő szélviharral. Együtt vagyunk. Ki hajózik egyedül a tengeren? Gazdagok vagyunk mindenben, semmi szükségben nem szenvedünk hiányt. A feleslegeseket pedig minek magunkkal vinni?

Úszik a hajó! Ha azt gondolnánk, hogy a mi erőnktől és leleményességünktől van ez így, akkor nagyot tévedünk. A tenger a világosságban látszik, a sötétben csak a hullámok rémíteneek.

IV. Az igehirdetés felé

Istentől kapott gazdagság

1. *A gyülekezet kegyelemben részesült* – Gondok, emberi gyarlóságok ellenére a gyülekezet legfőbb jellemzője az a kegyelem, amely neki a Jézus Krisztus által adatott. Ezért a kegyelemért egyedül Istennek adhatunk hálát, de feladatunk is a mindenkori hálaadás. Ez tesz részesévé a gyülekezetnek, amikor nem kívülállóként szemléljük az eseményeket, hanem felelősséggel hordozzuk azokat.

2. *A gyülekezet beszédben, ismeretben és kegyelmi ajándékokban gazdag* – Isten kegyelmi ajándékainak hordozója a gyülekezet. Észre kell vennünk gazdagságunkat és fel kell ismernünk valódi kincseinket! Olyan látásra van szükségünk, amely felismeri, hogy a gazdagság önmagában nem létezik, az egy közösségnek adatik és abban teljesedik ki. A test tagjainak szükségük van egymásra!

3. *A gyülekezet Krisztusban elhívott közösség* – Elhívásunk egyedül Isten hűségén és szeretetén alapszik. Ez a közösség összetartója, megtartója és egyedüli reménysége.

Solymár Mónika

A Pastorkolleg Neuendettelsau 2000. I. félévi kurzusai

12.1.-26.1.2000

(436. Kurs)

Leitung: Pfarrer i.R. Gottfried Stoll

Ruhestand-kein Stillstand

Kurz vor und kurz nach der Pensionierung

mit Pfarrer Rainer Häberlein, Nürnberg

26.1.-9.2.2000

(437. Kurs)

Leitung: Schlumberger

Liturgische Präsenz

Gehen und Sitzen, Gestik und Sprache im Gottesdienst mit dem Regisseur und Schauspieler Thomas Kabel, Hamburg

23.2.-27.2.2000

(17. Kurzkurs)

Leitung: Schlumberger

Und danach?

Nahtoderlebnisse, Reinkarnation und die Auferstehungsbotschaft mit Pfarrer Bernhard Wolf, Nürnberg

8.3.-22.3.2000

(438. Kurs)

Leitung: Schlumberger

Sie halten sich für unentbehrlich?

Wie Pfarrerinnen und Pfarrer das Wechselspiel der Charismen verhindern und wie sie es fördern können mit Pfarrer Dietrich Koller, Erfurt

22.3.-4.4.2000

(439. Kurs)

Leitung: NN

Neu erzählt, neu pointiert

Eine Erzählwerkstatt zum Exodus mit Prof. Dr. Helmut Utzschneider, Neuendettelsau

3.5.-17.5.2000

(440. Kurs)

Leitung: NN

Manchmal bin ich der Boß

Führungsverhalten in der Gemeinde mit Prof. Dr. Karl-Wilhelm Dahm, Münster

26.6.-5.7.2000

(441. Kurs)

Leitung: Schlumberger

„Aufmerksam mitgehen mit Deinem Gott“ Micha 6,8

Ignatianische Exerzitien für Pfarrerinnen, Pfarrer, Pfarrfrauen und Pfarrmänner mit Pater Andreas Falkner SJ, Frankfurt und Frau Hildegard Joeres, Augsburg

Anfragen und Anmeldung: An das Büro des Evang.-Luth.
Pastoralkollegs, Johann-Flierl-Strasse 25, 91564
Neuendettelsau Tel (09874) 5250.

Fax (09874) 4531

Sekretärin: Frau Beate Paul

Kursleitung: Pfarre Hans Schlumberger (ab Januar 2000
Rektor es Pastoralkollegs),
Kreuzlach 20 d, 91564 Neuendettelsau,
Tel (09874) 1420

NN, Dozentin/Dozent (wird im Herbst 1999 ernannt)

Tagungsstätte: "Haus der Stille"

(am Wald gelegenes Einkehrhaus des Neuendettelsauer
Diakoniewerks, Georg-Merz-Strasse 6)

Sport:

Waldlaufstrecke, Lanlaufskier, Tischtennis,
Fahrräder, Sauna

Wenn Sie sicher sind, dass Sie die ganze Zeit dabei sein
können, dann melden Sie sich bitte
auf dem Dienstweg an eine telefonische Vormerkung
nehmen wir gern entgegen.

Dankbar sind wir, wenn Sie uns **zwei Kurse** Ihrer Wahl
benennen. Sie erhalten dann die Zusage und später,
zu Ihrer Absicherung, die Einberufung durch das
Landeskirchenamt.

Szeptemberi számunk szerzői

Adam, Gottfried valláspedagógia professzor – Bécs

Bartha István lelkész – Nyíregyháza

Cselovszky Ferenc (ifj.) lelkész – Budapest

Finta Gergely orgonaművész – Budapest

Hafenschner Károly (ifj.) lelkész - Budapest

Harmati Gergely filozófus, nemzetközi szakértő –
Budapest

Keller, Rudolf egyháztörténész – Neuendettelsau

Korányi András lelkész – Csővár

Nagy Gyula ny. püspök – Budapest

Pósfay György ny. lelkész – Genf

Rókusfalvy Pál pszichológia professzor – Budapest

Roszik Dániel teológiai hallgató – Budapest

Solymár Mónika hitoktató lelkész – Sopron

Szabó Lajos teológia professzor – Budapest

Szabóné Mátrai Marianna felelős szerkesztő –
Budapest

Thiering Etelka tanár – Budapest

Képek: Andrej Rubljov (1360-1427)

